

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

YOKSULLUK VE DUYGUSAL-DAVRANIŞSAL SORUNLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ: ÖZ-
YETERLİĞİN VE EBEVEYN İZLEMİNİN ARACI ROLÜ

Burak ERKENEKLİ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye... En iyiye...

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

YOKSULLUK VE DUYGUSAL-DAVRANIŞSAL SORUNLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ: ÖZ-
YETERLİĞİN VE EBEVEYN İZLEMİNİN ARACI ROLÜ

THE RELATIONSHIP BETWEEN POVERTY AND EMOTIONAL-BEHAVIORAL
PROBLEMS: THE MEDIATING ROLES OF SELF-EFFICACY AND PARENTAL
MONITORING

Burak ERKENEKLİ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne,

Burak ERKENEKLİ'nin hazırladığı "Yoksulluk ve Duygusal-Davranışsal Sorunlar Arasındaki İlişki: Öz-yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rol¼" başlıklı bu çalışma j¼rimiz tarafından **Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında Y¼ksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

J¼ri Başkanı	Prof. Dr. T¼rkan DOĞAN	İmza
J¼ri Üyesi (Danışman)	Doç. Dr. Nil¼fer KOT¼RK	İmza
J¼ri Üyesi	Prof. Dr. İbrahim KEKLİK	İmza
J¼ri Üyesi	Doç. Dr. Selen DEMİRTAş ZORBAZ	İmza
J¼ri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÇAĞ	İmza

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisans¼st¼ Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri üyeleri tarafından 19 / 01 / 2024 tarihinde uygun gör¼lm¼ř ve Enstit¼ Yönetim Kurulunca ..... / ..... / ..... tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İsmail Hakkı MİRİCİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼r¼

Öz

Yoksulluk, başta çocuklar olmak üzere tüm insanlığı etkileyen küresel bir sorundur. Bu araştırmada çocuk yoksulluğu ve duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide çocukların öz-yeterliği ile ebeveyn izleminin aracı rolleri incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Türkiye'nin sosyoekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerinden biri olan Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki devlet ortaokullarında öğrenimini sürdüren 368 öğrenci ile her öğrencinin bir ebeveyni çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışmada yer alan öğrencilere Kişisel Bilgi Formu, Güçler ve Güçlükler Anketi, Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği ve Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği uygulanırken çocuk yoksulluğuna dair bilgiler ebeveynlere uygulanan Yoksulluk Algı Ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinde parametrik ve parametrik olmayan test yöntemleri kullanılmış; paralel aracılık modeli Sobel yöntemi ile test edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin cinsiyetleri ile çocuk yoksulluğu, duygusal-davranışsal sorunlar, öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi düzeyleri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Buna karşın akademik başarı düzeyi, kardeş sayısı, ebeveynin çalışma ile okuryazarlık durumu ve babanın hayatta olma durumu ile çocuk yoksulluğu, duygusal-davranışsal sorunlar, öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi değişkenleri arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Yapılan aracılık analizi sonucunda öz-yeterliğin, çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkiye; ebeveyn izleminin ise çocuk yoksulluğu ile davranışsal sorunlar arasındaki ilişkiye kısmi aracılık ettiği tespit edilmiştir. Araştırma bulguları ilgili alanyazın ışığında tartışılarak araştırmacılara, uygulayıcılara ve politika yapıcılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: çocuk yoksulluğu, duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, öz-yeterlik, ebeveyn izlemi

Abstract

In this study, the mediating roles of self-efficacy and parental monitoring in the relationship between child poverty and emotional-behavioral problems were examined. The study group consisted of 368 students who were selected through purposive sampling and who were studying in public secondary schools in the Southeastern Anatolian Region, which was one of the socioeconomically disadvantaged regions according to the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT) in the first semester of the 2023-2024 academic year. Personal Information Form, Strength and Difficulties Questionnaire, Self-Efficacy Scale for Children, and Parental Monitoring Scale were given to students, while Poverty Perception Scale was given to parents. The parametric and nonparametric test methods were used for data analysis; the parallel mediation model was tested with the Sobel method. According to the findings of this study, it was determined that the levels of child poverty, emotional-behavioral problems, self-efficacy, and parental monitoring did not differ in terms of gender. On the other hand, significant differences were found in these variables regarding academic achievement level, number of siblings, parental employment status, parental literacy status, and father's being alive. As a result of mediation analysis, it was determined that self-efficacy partially mediated the relationship between child poverty and emotional-behavioral problems, while parental monitoring partially mediated the relationship between child poverty and behavioral problems. The findings were discussed in the light of the literature, and recommendations were made for researchers, practitioners, and policymakers.

Keywords: child poverty, emotional problems, behavioral problems, self-efficacy, parental monitoring

Teşekkür

Benim için büyük, insanlık için küçük bir adım olan bu tezi tamamladığım için çok mutlu ve gururluyum. Kendime inancımı yitirdiğim zamanlarda bana benden fazla inanan ve bunu tekrar tekrar dile getirmekten hiç yorulmayan, benim için çok değerli tez danışmanım Doç. Dr. Nilüfer KOÇTÜRK'e çok teşekkür ederim. Siz olmasaydınız benim için önemli olan bu eşiği atlayamazdım, iyi ki varsınız.

Tez jürimde yer alıp geri bildirimleriyle tezime değerli katkılar sunan Prof. Dr. Türkan DOĞAN, Prof. Dr. İbrahim Keklik, Doç. Dr. Selen DEMİRTAŞ ZORBAZ ve Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÇAĞ hocalarıma çok teşekkür ederim.

Şu ana kadarki yaşamımı düşündüğümde bu noktaya erişmemde ağırlıklı olarak kadınların rolü olduğunu görüp her başarılı erkeğin arkasında bir kadın olduğu değişimin doğruluğuna inanmakla birlikte beni şekillendiren iki kadına özellikle teşekkür etme ihtiyacı hissediyorum. Bu kadınlardan ilki olan annem Fadime ERKENEKLİ'ye çok teşekkür ederim. İyi ki benim annemsin, seni seviyorum. Beni şekillendiren bir diğer isim olan ilkokul öğretmenim Emel GÜLEKEN'e çok teşekkür ederim. Bana hep anne şefkatiyle yaklaştığınız ve öğrenmeyi sevdiğiniz için çok teşekkür ederim öğretmenim.

“Ha gayret!” diye birlikte yola çıktığımız ve “Başardık!” diye noktaladığımız bu yolculukta, yol arkadaşlarım Uzman Psikolojik Danışman Hatice ÜNSAL'a ve Uzman Psikolojik Danışman İrem SARIGÜL'e çok teşekkür ederim. Gerçekten de başardık ve bunu fazlasıyla hak ettik.

Hayatın inişlerden ve çıkışlardan oluştuğunu düşünür ve söylerim. Ancak çıkışlardan ziyade uzun uzun inişlerin olduğu tez yazma sürecimin önemli bir kısmında bana eşlik eden ve kardeşim gibi sevdiğim pek değerli Uzman Psikolojik Danışman Mücahit AKKAYA ile Arş. Gör. Zeynep Neveser KIZILÇİM'e çok teşekkür ederim. Ayrıca tez yazma sürecime katkılarından ötürü Dr. Öğr. Üyesi Ersoy KARABAY'a, Arş. Gör. Dildar ÖZASLAN'a, Arş.

Gör. Fatma Cahide ÖZÇELİK'e, Arş. Gör. Hilal MERT'e ve Arş. Gör. Asude Sena MUĞLU'ya çok teşekkür ederim.

Tez çalışmama katılan öğrenci ve ebeveynlere çok teşekkür ederim. Umarım daha adil bir dünya mümkündür ve en kısa sürede bu dünyaya erişebiliriz.

Son olarak tüm olumsuzluklara ve hayal kırıklıklarına rağmen mücadeleden kaçmayıp savaştığım için kendimi tebrik ederim.

Burak ERKENEKLİ

Ocak 2024

İçindekiler

Kabul ve Onay.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Teşekkür.....	v
Tablolar Dizini.....	x
Şekiller Dizini.....	xii
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	xiii
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	11
Araştırma Problemi.....	15
Sayıtlar.....	16
Sınırlılıklar.....	17
Tanımlar.....	18
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	20
Çocuk Yoksulluğu.....	20
Çocuk Yoksulluğuna Yönelik Kuramsal Açıklamalar.....	30
Çocukluktan Yetişkinliğe Geçiş Evresi: Ergenlik Dönemi.....	44
Ergenlik Döneminde Öz-yeterlik.....	47
Ebeveyn İzlemi: “Çocuğum kiminle, nerede, ne yapıyor?”.....	50
İlgili Araştırmalar.....	52
Bölüm 3 Yöntem.....	63
Araştırmanın Türü.....	63
Araştırmanın Çalışma Grubu.....	64
Veri Toplama Süreci.....	66
Veri Toplama Araçları.....	68

Verilerin Analizi	74
Bölüm 4 Bulgular, Yorumlar ve Tartışma.....	77
Ortaokul Öğrencilerinin Sosyodemografik Özellikleri ile Duygusal-Davranışsal Sorunları, Öz-yeterlik, Ebeveyn İzlemi ve Çocuk Yoksulluğu Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular	77
Ortaokul Öğrencilerinin Sosyodemografik Özellikleri ile Duygusal-Davranışsal Sorunları, Öz-yeterlik, Ebeveyn İzlemi ve Çocuk Yoksulluğu Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Tartışma	88
Çocuk Yoksulluğunun Duygusal-Davranışsal Sorunları Yordamasında Öz-yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rollerinin Test Edilmesi	93
Çocuk Yoksulluğu ile Duygusal-Davranışsal Sorunlar Arasındaki İlişkide Öz-yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rolüne İlişkin Tartışma	100
Bölüm 5 Sonuç ve Öneriler.....	106
Sonuç.....	106
Öneriler	107
Kaynaklar	114
EK-A: Ölçeklerin Kullanım İzinleri.....	cxxxvi
EK-A1: Yoksulluk Algı Ölçeği Kullanım İzni.....	cxxxvi
EK-A2: Güçler ve Güçlükler Anketi Kullanım İzni	cxxxvii
EK-A3: Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği Kullanım İzni	cxxxviii
EK-A4: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği Kullanım İzni	cxxxix
EK-B: Araştırma Etik Komisyonu Onay Bildirimi.....	cxl
EK-C: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni.....	cxli
EK-Ç: Gönüllü Katılım ve Bilgilendirilmiş Onam Formu	cxlii
EK-D: Ölçekler.....	cxliii
EK-D1: Kişisel Bilgi Formu	cxliii
EK-D2: Yoksulluk Algı Ölçeği Örnek Maddeleri	cxliv
EK-D3: Güçler ve Güçlükler Anketi Örnek Maddeleri.....	cxlv

EK-D4: Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği Örnek Maddeleri	cxlvi
EK-D5: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği Örnek Maddeleri	cxlvii
EK-E: Etik Beyanı.....	cxlviii
EK-F: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu.....	cxlix
EK-G: Thesis/Dissertation Originality Report.....	cl
EK-H: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı.....	cli

Tablolar Dizini

Tablo 1 <i>Çalışma Grubunun Sosyodemografik Özellikleri</i>	65
Tablo 2 <i>Yoksunluk Alanları ve Yoksulluk Algı Ölçeği Örnek Maddeleri</i>	69
Tablo 3 <i>Güçler ve Güçlükler Anketi Ergen Formunun Cronbach Alfa Değerleri</i> ...	71
Tablo 4 <i>Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler</i>	74
Tablo 5 <i>Ölçekler ve Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Değerleri</i>	76
Tablo 6 <i>Cinsiyete Göre Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları</i>	77
Tablo 7 <i>Akademik Başarı Düzeyine Göre Ölçek Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları</i>	78
Tablo 8 <i>Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Sayıları ile Ölçeklerden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiler</i>	80
Tablo 9 <i>Anne Çalışma Durumuna Göre Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları</i>	80
Tablo 10 <i>Baba Çalışma Durumuna Göre Ölçek Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları</i>	82
Tablo 11 <i>Anne Okuryazarlık Durumuna Göre Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları</i>	84
Tablo 12 <i>Baba Okuryazarlık Durumuna Göre Ölçek Sıra Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları</i>	85
Tablo 13 <i>Baba Hayatta Olma Durumuna Göre Ölçek Sıra Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları</i>	87
Tablo 14 <i>Duygusal Sorunların Yordanmasına İlişkin Regresyon Modeli 1</i>	94
Tablo 15 <i>Duygusal Sorunların Yordanmasında Öz-yeterliğin Aracılık Etkisine İlişkin Sobel Testi</i>	95
Tablo 16 <i>Davranışsal Sorunların Yordanmasına İlişkin Regresyon Modeli 1</i>	95
Tablo 17 <i>Davranışsal Sorunların Yordanmasında Öz-yeterliğin Aracılık Etkisine İlişkin Sobel Testi</i>	96
Tablo 18 <i>Duygusal Sorunların Yordanmasına İlişkin Regresyon Modeli 2</i>	98
Tablo 19 <i>Duygusal Sorunların Yordanmasında Ebeveyn İzleminin Aracılık Etkisine İlişkin Sobel Testi</i>	98
Tablo 20 <i>Davranışsal Sorunların Yordanmasına İlişkin Regresyon Modeli 2</i>	99

Tablo 21 <i>Davranışsal Sorunların Yordanmasında Ebeveyn İzleminin Aracılık Etkisine İlişkin Sobel Testi</i>	100
---	-----

Şekiller Dizini

Şekil 1 OECD Ülkelerinin Gini Katsayıları.....	2
Şekil 2 AB ve OECD Ülkelerinin Gelire Dayalı Çocuk Yoksulluğu Oranları	5
Şekil 3 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	11
Şekil 4 WoS Veri Tabanında Yer Alan Ruh Sağlığı Alanında Yapılmış Çocuk Yoksulluğu Konulu Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı	14
Şekil 5 Çocuk Yoksulluğunun Sınıflandırılması.....	20
Şekil 6 Biyoekolojik Model	32
Şekil 7 Aile Stres Modeli	36
Şekil 8 Aile Yatırım Modeli	38
Şekil 9 İhtiyaçlar Hiyerarşisi	41
Şekil 10 Yüzdeler Gelir Gruplarına Göre Tüketim Harcamalarının Dağılımı.....	43
Şekil 11 Çocuk Yoksulluğu ile Duygusal-Davranışsal Sorunlar Arasındaki İlişkide Öz-yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rolü.....	63
Şekil 12 Yıllık Ortalama Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Geliri.....	64
Şekil 13 Aracılık Modeli 1	93
Şekil 14 Aracılık Modeli 2	97

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ÇÖYÖ: Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği

EBİÖ: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği

GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

SKA: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UN: United Nations

UNDP: United Nations Development Programme

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

USD: Amerikan Doları

WHO: World Health Organization

YAÖ: Yoksulluk Algı Ölçeği

Bölüm 1

Giriş

Çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide çocukların öz-yeterliliğinin ve ebeveyn izleminin rolünün ele alındığı bu araştırmanın giriş bölümünde problem durumuna, araştırmanın amacına ve önemine, araştırmanın temel problemine ve alt problemlere, sayıtlara, sınırlılıklara ve son olarak tanımlara yer verilmiştir.

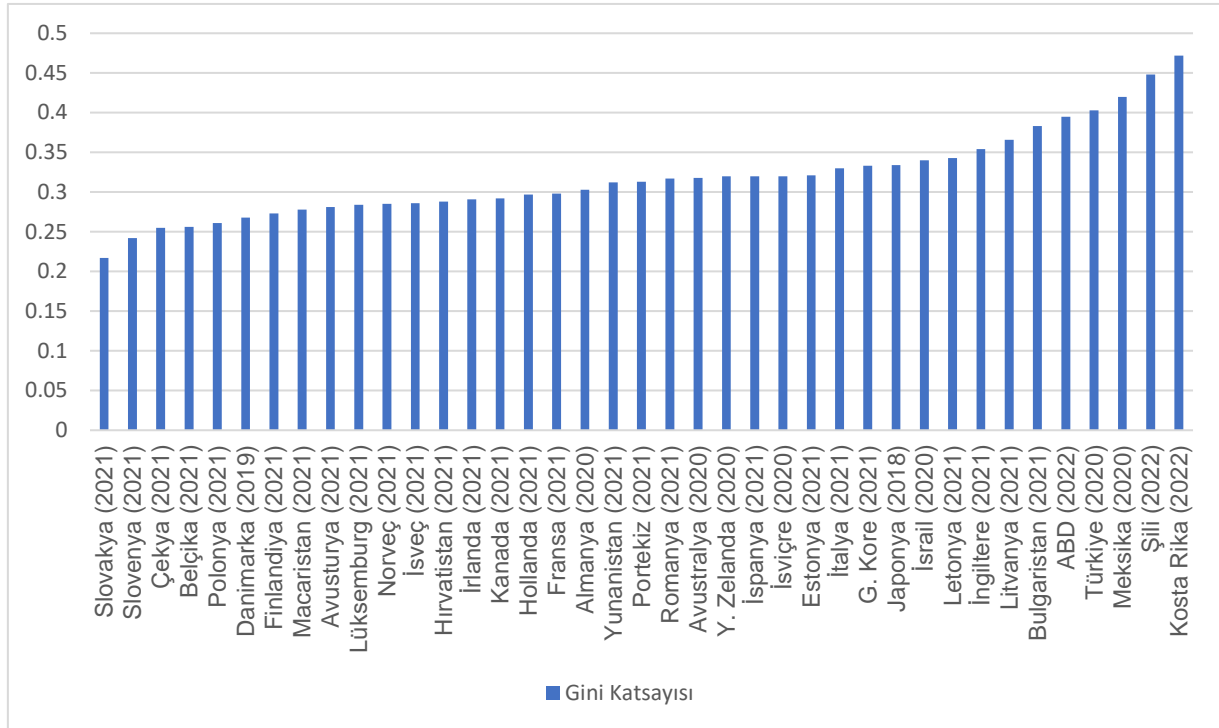
Problem Durumu

Dünya, hemen her alanda meydana gelen çığır açıcı gelişmelerle günden güne değişirken tüm insanlığın bu değişime ayak uydurup gelişmelerden benzer oranda faydalandığını söylemek oldukça güçtür. Örneğin, 21. yüzyıldaki birçok gelişmenin temelini oluşturan internet onlarca yıldır yaşamın bir parçasıyken halihazırda 2.6 milyar insan, diğer bir ifadeyle dünya nüfusunun üçte biri, internete erişememektedir (International Telecommunication Union [ITU], 2023). İnternete erişim gibi gözle görülebilen fırsat ve imkân eşitsizliklerinin yanı sıra gelir dağılımında da eşitsizlikler bulunmaktadır. Bu eşitsizlikleri bilimsel yolla ifade etme ihtiyacından doğan Gini katsayısı hesaplama yönteminde, her ülke için bir katsayı hesaplanır. Hesaplanan Gini katsayısı, 0 ile 1 arasında değişen bir değer alır ve bu değer bir doğru yaklaşması gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığı şeklinde yorumlanır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2024) tarafından gelir dağılımı konusunda yapılan araştırmaya göre Türkiye için hesaplanan Gini katsayısı yaklaşık olarak 0.43'tür. Türkiye'nin de üyesi olduğu Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation of Economic Co-operation and Development [OECD], 2024) ülkelerinin Gini katsayılarının, 0.22 ile 0.47 arasında değiştiği göz önünde bulundurulduğunda bu değer oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Şekil 1'de OECD ülkeleri için hesaplanan Gini katsayıları yer almaktadır.

Şekil 1

OECD Ülkelerinin Gini Katsayıları

Şekil 1 incelendiğinde OECD'nin Türkiye için kullandığı Gini katsayısı değerinin 2020 yılına ait olduğu görülmektedir. Türkiye'ye ilişkin 2020 yılında hesaplanan Gini katsayısı yaklaşık olarak 0.40 iken (OECD, 2024) son yıllarda meydana gelen COVID-19 pandemisi, ekonomik zorluklar ve 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler gelir dağılımındaki eşitsizlikleri daha da arttırmış ve sonuç olarak Türkiye için hesaplanan Gini katsayısı 0.43'e yükselmiştir (TÜİK, 2024).

Hem eşitsizlikleri doğuran hem de doğurduğu eşitsizliklerden beslenen yoksulluk, insanlık tarihiyle eş zamanlı olarak ortaya çıkan ve halen varlığını sürdüren önemli bir sorundur. Birleşmiş Milletler'e (United Nations [UN], 2023) göre dünya genelinde yaklaşık olarak 700 milyon insan, yoksulluğun en şiddetli hali olan aşırı yoksullukla mücadele etmektedir. Yoksulluk, hemen her yaştaki bireyi etkileyen küresel bir problem iken her bireyin yoksulluk deneyimi birbirinden farklıdır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], 2022) çocukların, yaşlı bireylerle birlikte yoksulluk karşısındaki en savunmasız grubu

oluşturduğunu ve aynı zamanda yoksulluğu da diğer insanlara nazaran çok daha şiddetli yaşadığını ifade etmektedir. Yoksul çocukların yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek için gereksinim duydukları temel ihtiyaç maddelerine erişememeleri, erken çocuk ölümleri de dahil olmak üzere birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir (Taylor-Robinson vd., 2019). Gelişim için kritik dönem olarak kabul edilen çocukluk çağını yoksulluk içinde geçiren bugünün çocukları, yarının yoksul yetişkinleri olmaya aday durumundadır. Sosyoekonomik açıdan daha iyi durumdaki akranlarına kıyasla fırsat ve imkânlarla erişimleri sınırlı olan bu çocukların, yetişkin olduklarında kendi çocuklarına sunabilecekleri fırsat ve imkanların da sınırlı olması muhtemeldir. Bu durum ise yoksulluğun kısır bir döngü şeklinde devam edip bir sonraki kuşağa aktarılması anlamına gelen devredilen yoksullukla sonuçlanabilir (Metzler vd., 2017).

Çocuk yoksulluğu, kendi içerisinde gelire dayalı çocuk yoksulluğu ve çok boyutlu çocuk yoksulluğu olmak üzere iki farklı şekilde ele alınmaktadır. Gelire dayalı çocuk yoksulluğunu belirlemek için Dünya Bankası'nın tayin ettiği yoksulluk sınır değerleri referans alınırken; çok boyutlu çocuk yoksulluğunun kavramsallaştırılmasında Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu'nun (United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF]) tanımı kullanılmaktadır. Bu tanıma göre bir çocuğun; hayati öneme sahip içilebilir su, yeterli gıda, barınak, eğitim, sağlık ve temizlik gibi temel gereksinim alanlarında ılımlı veya en az birinde şiddetli yoksunluk yaşaması çok boyutlu çocuk yoksulluğuna maruz kaldığı anlamına gelmektedir (Save the Children ve UNICEF, 2020). Bununla birlikte yoksulluğun tanımlanması ve ölçülmesi konusunda uzmanların bir fikir birliğine varabildiğini söylemek de güçtür. Bu konudaki yaygın görüş, yoksulluğu yalnızca gelire dayalı olarak ele almanın sığ bir bakış açısı sunduğu için dünyanın gerçek karnesini yansıtmadığı ve bu nedenle yoksulluğun çok boyutlu bir şekilde ele alınmasının daha yerinde olduğu şeklindedir (Schmidt vd., 2021).

Çocuk yoksulluğu sorununun dünya genelindeki yaygınlığına bakıldığında yaklaşık olarak bir milyar çocuğun, diğer bir ifadeyle toplam çocuk nüfusunun %45'inin, çok boyutlu

yoksulluk yaşadığı tahmin edilmektedir (Save the Children ve UNICEF, 2020). UNICEF (2021a) tarafından yayımlanan bir başka rapora göre dünya genelinde 356 milyondan fazla çocuk, aşırı yoksulluk yaşamakta ve dahası çocuk ölümlerinin en sık görüldüğü periyot olan erken çocukluk dönemindeki (0-5 yaş) her 5 çocuktan 1'i aşırı yoksullukla mücadele etmektedir. Yine bu raporda çok boyutlu yoksulluk yaşayan çocukların sayısının ise 644 milyon olduğu belirtilmektedir (UNICEF, 2021a).

Dünya genelindeki durumun yanı sıra Türkiye özelinde yayımlanan raporlar da çocuk yoksulluğu konusunda durumun ciddiyetini gözler önüne sermektedir. TÜİK (2022) tarafından yayımlanan bir rapora göre çocuklar arasındaki yoksulluk oranı %32.1'dir. Diğer bir ifadeyle Türkiye'de yaşayan her üç çocuktan biri yoksullukla mücadele etmektedir. Bununla birlikte bu raporda yalnızca gelire dayalı yoksulluk oranına yer verilmiş olup çok boyutlu çocuk yoksulluğu oranına ilişkin herhangi bir bilgi sunulmamıştır (TÜİK, 2022). Kurumun daha yakın tarihli bir başka raporuna (TÜİK, 2023a) göreyse çocukların %42.7'si yoksulluk ve yoksulluğun bir sonucu olan sosyal dışlanma riski altındadır. Daha çarpıcı bir yorumla bu rapora göre ülke çocuk nüfusunun neredeyse yarısının yoksulluğun pençesinde olduğu söylenebilir.

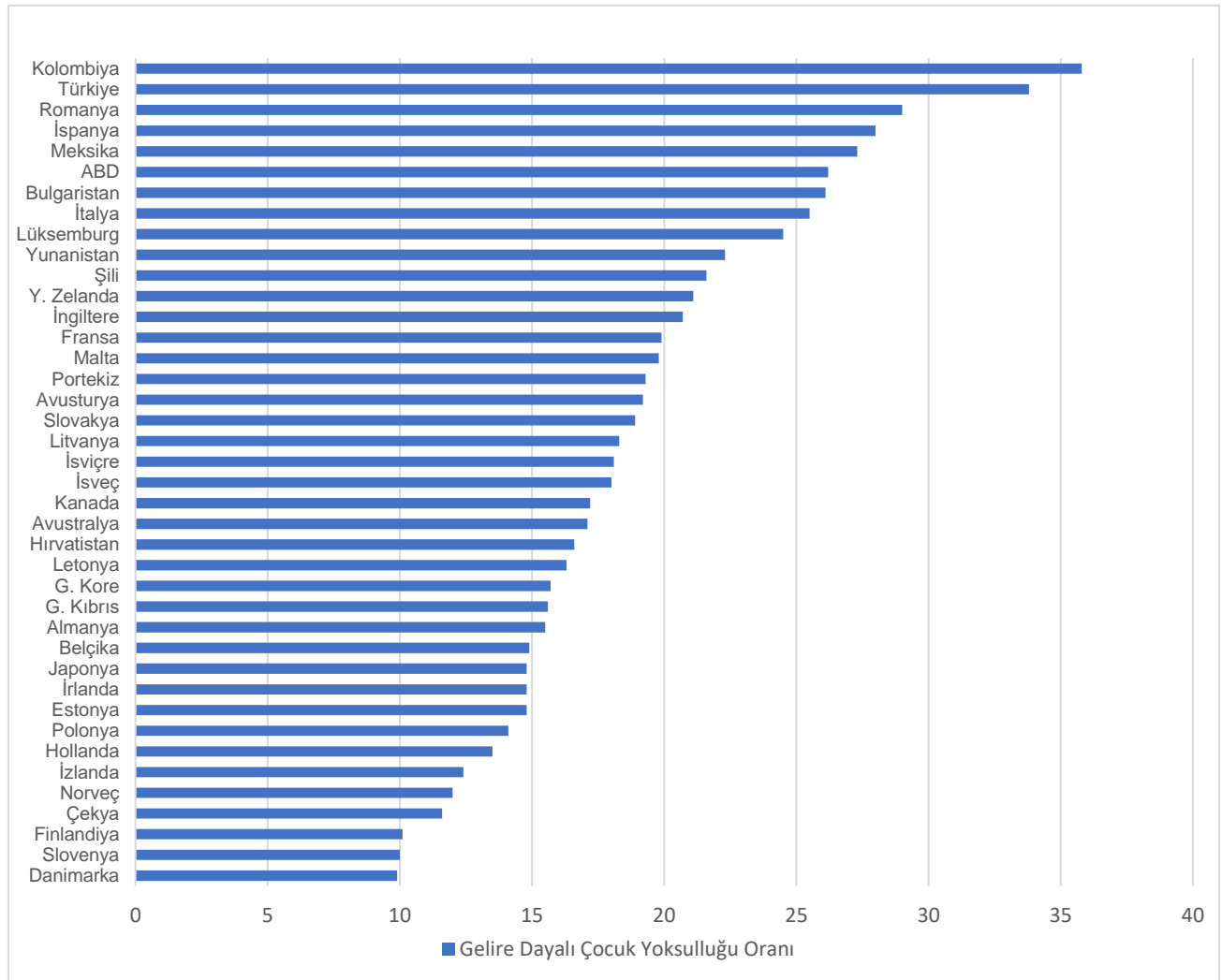
TÜİK'in yanı sıra uluslararası kurum ve kuruluşların yayımladıkları raporlar da çocuk yoksulluğunun Türkiye için ne denli büyük bir sorun haline dönüştüğünü göstermektedir. OECD'ye üye ülkelerdeki çocukların durumunu ortaya koyan bir rapora göre, çocuk yoksulluğu konusunda OECD ortalaması %12.8 iken Türkiye'deki yoksul çocukların oranı %22.7 ile ortalamanın üzerindedir (OECD, 2021). Çocuk yoksulluğu düzeyinin hesaplanması için bu raporda 2018 yılı Türkiye verisi kullanılmıştır. Dolayısıyla daha yakın tarihli bir raporun, çocuk yoksulluğunun güncel durumuna ilişkin daha fazla fikir vereceği söylenebilir.

UNICEF Innocenti – Global Office of Research and Foresight'ın (2023) Avrupa Birliği'ne (AB) ve OECD'ye üye ülkelerin 2019-2021 yıllarına ilişkin paylaştıkları verileri kullanarak gelire dayalı çocuk yoksulluğuna ve çocuk yoksulluğundaki değişime ilişkin

yayımladığı son rapor, pandemi sürecinde Türkiye’de yaşayan çocuklar için durumun daha da kötüleştiğini ortaya koymaktadır. Bu rapora dayandırılarak oluşturulan Şekil 2’deki grafiğe göre, Türkiye’de gelire dayalı çocuk yoksulluğu oranı %22.7’den %33.8’e yükselmiştir.

Şekil 2

AB ve OECD Ülkelerinin Gelire Dayalı Çocuk Yoksulluğu Oranları

Çocuk yoksulluğu konusunda Avrupa Konseyi’nin yayımladığı bir başka rapora göre son yirmi yılda Türkiye, Romanya, Ermenistan ve Sırbistan gibi ülkelerin ekonomileri dikkat çekici derecede büyümüş olsa da bu büyümeden toplumun tüm kesimlerinin adil bir şekilde yararlanamaması, yoksullukla mücadele eden ve dahası aşırı yoksul çocukların sayısının endişe verici boyutlara ulaşmasına yol açmıştır. Ayrıca rapora göre yüksek enflasyon oranı

ve yaşanan gelir kayıpları, dünyadaki her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de yoksul çocukların oranını artırabilecek unsurlardandır (Fridez, 2022). Bununla birlikte çocuk yoksulluğu sanılanın aksine yalnızca Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin bir sorunu değildir. Konuyla ilgili araştırma yapan McLaughlin ve Rank (2018) çocuk yoksulluğunun, dünyanın en büyük ekonomisi olarak gösterilen Amerika Birleşik Devletleri’ne (ABD) maliyetinin yaklaşık olarak 1.02 trilyon dolar olduğunu hesaplamışlardır. Dolayısıyla bu noktaya kadar değinilen uluslararası rapor ve araştırmalar, çocuk yoksulluğunun herhangi bir ülkenin değil tüm dünyanın ortak sorunu olduğunu ortaya koymaktadır.

Dünya ekonomisi üzerindeki etkileri bir yana yoksulluk, çocukların ruh ve beden sağlığını olumsuz şekilde etkileyen önemli sorunların başında gelmektedir. Yoksul çocuklar; sosyoekonomik olarak daha iyi durumdaki akranlarına kıyasla yetersiz beslenirler, hastalıklara karşı daha savunmasızdırlar ve ruh sağlığı sorunu yaşama riskleri daha fazladır (UNICEF ve The Global Coalition to End Child Poverty, 2017). Biyolojik ve psikososyal gelişimleri sekteye uğrayan çocuklar, eğitim olanaklarından yeterince yararlanamadıkları için yetişkin olduklarında iş piyasasında yer edinmekte zorlanıp güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalabilir ve daha da kötüsü işsizlikle yüzleşebilirler. Diğer bir ifadeyle ilk kez çocuklukta karşılaştıkları yoksulluk, yetişkinlikte de peşlerini bırakmayıp bir ömür boyu onları takip etmeye ve yaşamlarını etkilemeye devam edebilir (Metzler vd., 2017). Dolayısıyla konunun önemine dikkat çekmek amacıyla çalışmalar yapıp çözüm önerileri sunmak, yalnızca ekonomik bir zorunluluk değil aynı zamanda ahlaki bir gerekliliktir. Bu nedenle alanyazında, konunun farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından ele alındığı ve yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkilerini incelemeye yönelik çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Çocuk yoksulluğunun biyolojik gelişimi olumsuz etkilediğini gösteren birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan birinde Hair vd. (2015) yoksulluk, beyin gelişimi ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Beyin yapısını incelemek için nörogörüntüleme yönteminin kullanıldığı bu çalışmanın sonuçlarına göre yoksul çocukların beyinlerinin

hipokampüs, gri madde, frontal ve temporal lop gibi kritik bölgelerinde atipik bir gelişim görülmektedir. Bu atipik gelişim ile çocukların standart başarı testlerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta ve daha açıklayıcı bir ifade ile yoksulluğa maruz kalan çocukların akademik başarıları daha düşük olmaktadır (Hair vd., 2015).

Yoksulluğun etkisi, beyin görüntülerinin yanı sıra PISA'ya da yansımıştır. OECD'nin dünya genelinde eğitimin durumunu karşılaştırmak amacıyla başlattığı PISA (Programme for International Student Assessment) 2000 yılından beri her üç yılda bir öğrencilerin fen okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı ve okuma becerileri alanlarındaki performanslarını ölçerek sonuçları raporlaştırır ve dünya kamuoyuyla paylaşır. Ülkeler, öğrencilerin bu alanlardan aldıkları ortalama puanlara göre sıralanır ve böylece bir dünya sıralaması belirlenir. Normal şartlarda 2021 yılı için yapılması gereken PISA değerlendirmesi, pandeminin etkisini ele alabilmek için 2022 yılına ertelenmiştir. PISA'nın aynı zamanda şimdiye kadar yapmış olduğu sekizinci değerlendirme olan PISA 2022'ye, 81 ülkeden 15 yaşında olan 700.000'e yakın öğrenci katılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda yayımlanan rapora göre Türkiye; fen okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı ve okuma becerileri alanlarında OECD ortalamasının altında kalmıştır. PISA değerlendirmesinin bu araştırma açısından önemi ise yoksulluk ile başarı arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermesidir. PISA 2022'ye göre son 30 günde haftada en az bir kez parası olmadığı için yemek yiyemediğini -diğer bir ifadeyle öğün atladığını- belirten öğrencilerin OECD ortalaması %8 iken, Türk öğrencilerin %19.3'ü bireyin yaşamını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu yeterli ve kaliteli gıdaya erişememesi şeklinde ifade edilen gıda güvencesizliğinden mustarıptır. Öğrencilerin ortalama matematik puanları ile açlık hissetmeleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Schleicher, 2019, 2023).

Akademik performansın yanı sıra yoksulluk ile çocuk ruh sağlığı arasında da dikkate değer bir ilişki bulunmaktadır. Sosyal adaletsizliğin göstergesi olan yoksulluk ile ruh sağlığı ilişkisini incelemek amacıyla sosyoekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilerle gerçekleştirilen bir çalışmaya göre, çocuk yoksulluğu ve ruh sağlığı arasındaki ilişki cinsiyet

ve yaş açısından farklılaşmaktadır (Li vd., 2020). Daha açıklayıcı bir ifadeyle yoksulluk ve ruh sağlığı ilişkisi erkek çocuklara kıyasla kız çocuklarında, yaşça küçük çocuklara kıyasla büyük çocuklarda daha yüksektir (Li vd., 2020). Yetişkin bireylere nazaran zorluklarla başa çıkma potansiyelleri daha zayıf durumda bulunan ve kaynakları daha yetersiz olan çocuklar, yoksulluğun neden olduğu utanç duygusunun ve etiketlenme düşüncesinin üstesinden gelmekte zorlandıkları için öz saygıları bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (Doi vd., 2019, 2020). Düşük öz saygı; akademik başarısızlığa, ruh sağlığı sorunlarına ve hatta intihara sebep olabilen bir risk faktörüdür. Ayrıca akranlarına kıyasla öz saygıları daha düşük olan bu çocuklar, kendilerini yaşamları boyunca etkilemeye devam eden bir yoksulluk döngüsü içinde bulurlar (Doi vd., 2019, 2020). Yoksulluk, sosyal ilişkiler ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelendiği bir başka çalışmaya göre hem yoksulluk hem de sosyal ilişkiler yaşam doyumuyla ilişkilidir (Haanpää vd., 2019). Yoksulluk düzeyi arttıkça yaşam doyumunda düşüş gözlemlenmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerle ve arkadaşlarla kurulan yakın ilişkiler, yoksulluğun yaşam doyumunu üzerindeki etkisini telafi edici bir rol üstlenebilmektedir (Haanpää vd., 2019). Daha önce de değinildiği üzere yoksulluk yalnızca çocukları değil, yetişkinleri de etkileyen bir olgu olup yoksul ailelerde eşlerin kendi aralarında ve diğer bireylerle daha fazla iletişim çatışması yaşadıkları belirtilmektedir (Lee, 2022). Ayrıca yoksul anne-babaların çocuklarına yönelik daha otoriter ya da ihmalkâr bir tutum takındıkları da görülmektedir (Lee, 2022). Dolayısıyla yoksulluğun aile sistemini zorlayan yaşantıların başında geldiği söylenebilir.

Çocukların duygusal-davranışsal sorun düzeyini yordayan ve aynı zamanda yoksulluk tarafından yordanan bir diğer faktör öz-yeterlidir. Bireyin giriştiği bir işte başarılı olup olamayacağına ya da karşılaştığı bir sorunu aşip aşamayacağına ilişkin algısı şeklinde tanımlanan öz-yeterliğin; çocuğun ergenliğe adım atmasıyla birlikte daha da önem kazandığı söylenebilir (Bandura, 1997). Kendi içerisinde akademik, duygusal ve sosyal olmak üzere üç alt boyuta da ayrılabilen bu kavram, bir yandan ergenin yaşamını etkilerken diğer yandan ergenin eylemlerinden ve sosyal çevresinden etkilenir (Muris, 2001). Öz-

yeterliği etkileyen unsurların başında gelen yoksulluk ise ergenin akranlarından geride kalmasına yol açabilir. Eğitsel ve mesleki açıdan önemli seçimlerin yapıldığı ve uygun bir kimlik arayışına girildiği ergenlik dönemindeki bir ocuk, yoksulluğa maruz kaldığında kendisini geliştirecek yaşantıları denemekten kaçabilir veya deneyimlemek istese dahi yoksulluk buna engel olabilir (Jhang, 2019). Sosyoekonomik olarak daha iyi imknlara sahip olduğunda ise kendisini kişisel-sosyal olarak olumlu bir şekilde etkileyecek zengin yaşantıları tecrübe edebilir ve çevresinde yer alan iyi modeller aracılığıyla bireysel özelliklerine uygun seçimler yaparak sağlıklı bir kimlik geliştirebilir (Jhang, 2019). Ortaokul dönemindeki bir öğrencinin öz-yeterliği, yoksulluğun yanı sıra zamanının önemli bir kısmını geçirdiği okuldaki öğretmenlerinden de etkilenmektedir. Ortaokulda ilişki kuracağı ğretmen sayısı artan çocuğun bu öğretmenleriyle arasındaki ilişki, bir dersi sevip sevmemesini veya bir derste başarılı olup olmamasını belirleyebilir (Schunk, 1995). Benzer şekilde akranlar da ortaokul dönemindeki öğrencinin öz-yeterliği üzerinde etkilidir. Çünkü ergenlik dönemiyle birlikte ocuk üzerindeki akran etkisi artmaya başlar. Çocuğun sosyalleşmesinde ergenlik öncesi aile n plandayken ergenlikle birlikte akran ilişkileri daha önemli hale gelir ve bu durum öz-yeterliğin boyutlarından biri olan sosyal öz-yeterliği etkiler. Sosyal z-yeterliği yüksek ergenlerin akranlarına kıyasla çevresindekilerle doyum sağlayan bir ilişki kurma olasılığı daha yüksektir. Sonuç olarak öz-yeterlik hem yoksulluktan etkilenmekte hem de çocuğun ruh sağlığını ve davranışlarını etkilemektedir (Armum ve Chellappan, 2016).

Kısaca ocuğun nerede, kiminle, ne yaptığına ilişkin ebeveynin bilgisi anlamına gelen ebeveyn izlemi, ebeveynin çocuğun ev dışında yapıp ettiklerini öğrenme arzusu ile çocuğun yaptığı paylaşımların bileşkesidir (Stattin ve Kerr, 2000). Yapılan alışmalar, ocuk yoksulluğu düzeyindeki artışın ebeveyn izlemindeki azalışla ilişkili olduğunu göstermektedir (r., Li vd., 2018). Ergenlik dönemiyle birlikte günün önemli bir kısmını evin dışında geçirmeye başlayan çocuğun problemleri davranışlarının sayısı önceki dönemlere kıyasla artabilir. Anne ve babanın, nemsinmediği takdirde ergenin ruhsal-bedensel gelişimini olumsuz etkileyebilecek davranış değişimlerini anlayıp önlem alabilmesi için ebeveyn

izleminin rolü üzerine yıllardır çalışmalar yapılmakta; bu olguyu etkileyen unsurların başında ise ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin niteliğinin geldiği belirtilmektedir (Guilamo-Ramos vd., 2010). Buna göre çocuğun ebeveyniyle iyi ve doyum sağlayan bir ilişki kurması, ev dışındaki yaşamına ilişkin paylaşımlarını arttırır. Bu durum ise ebeveynin çocuğa rehberlik edebilmesini ve riskli bir durumda erken müdahalede bulunabilmesini sağlar (Guilamo-Ramos vd., 2010).

Yoksulluk ile duygusal-davranışsal sorunlar, öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi arasında ilişki olduğunu gösteren önceki çalışmaların sonuçlarından yola çıkarak psikolojik danışmanların (1) yoksulluğa ilişkin farkındalık kazanmalarının, (2) yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkilerini anlamalarının ve sonrasında da (3) eyleme geçmelerinin mesleki ve etik bir sorumluluk olduğu söylenebilir (Juntunen vd., 2022). Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği de (American School Counselor Association [ASCA], 2022) yoksulluğa maruz kalan çocukların, sosyoekonomik olarak daha iyi durumdaki akranları kadar başarılı olmalarının önündeki engellerin kaldırılmasında psikolojik danışmanların rolüne vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte yoksulluğun etkileri ve yoksulluğa maruz kalan bireylere nasıl yardım edilebileceği konusunda bilinenler sınırlıdır (Post vd., 2020). Bu durum, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı bireylerin nitelikli bir ruh sağlığı hizmetine erişimini zorlaştırmaktadır (Generalı ve Foss-Kelly, 2022). Bu nedenle çocuk yoksulluğu konusunun ruh sağlığı perspektifiyle ele alınması; okul psikolojik danışmanlarının konuya ilişkin farkındalık kazanmalarını, çocukların ruhsal gelişimi üzerinde yoksulluğun etkisini anlamalarını ve sonrasında bu etkileri azaltmaya yönelik çalışmalar yapmalarını sağlayabilir. Buna karşın Türkçe alanyazında çocuk yoksulluğunun bu çerçevede ele alındığı herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ülkenin geleceği olarak görülen çocukların hayatlarını bu denli etkileyen ve önlem alınmadığı takdirde içinden çıkılması güç, kısır bir döngüye dönüşme riski bulunan yoksulluk ile çocukların duygusal-davranışsal sorunları arasındaki ilişkiyi ve daha önce ergen gelişimiyle ilgisine değinilen öz-yeterlik ile

ebeveyn izleminin bu ilişkiadaki aracı rollerini ele alan bir araştırmının alanyazındaki boşluğu doldurabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Birleşmiş Milletler 2015 yılında, birbiriyle bağlantılı 17 hedeften oluşan “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları” (SKA) isimli bir yol haritası belirlemiştir (UN, 2015). Şekil 3’te bu yol haritasına yer verilmiştir.

Şekil 3

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Türkiye gibi kuruluşa üye ülkelerin takip ettiği bu yol haritasına göre 2030 yılına gelindiğinde belirlenen tüm hedeflere ulaşılmış olması ve en nihayetinde bütün insanlığın huzur ve refah içinde yaşayacağı bir dünyaya erişilmesi planlanmaktadır. Açlığa son, nitelikli eğitim, eşitsizliklerin azaltılması gibi 17 temel hedefin öncelik sırasına göre yer aldığı bu yol haritasının ilk basamağını yoksulluğa son verme hedefi oluşturmaktadır. Bu hedef daha detaylı incelendiğinde BM'nin, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı ve kırılgan durumda bulunan bireylerin psikolojik sağlamlıklarının 2030 yılına kadar geliştirilmesini ve böylece bu bireylerin sosyal, ekonomik ve çevresel krizlerden daha az etkilenmesini sağlamayı amaçladığı görülmektedir (UN, 2015). Dinamik bir süreç olan psikolojik sağlamlık, bireyin yaşamdaki olumsuzluklar karşısında pes etmeden onlara uyum sağlamasını ifade eder (Luthar vd., 2000). Bu terimin ilk hedef olan yoksulluğun sonlandırılması başlığı altında yer alması, politika yapıcılar ve sosyal hizmet çalışanları gibi farklı meslek gruplarının yanı sıra ruh sağlığı uzmanlarına da önemli görevlerin düştüğünü göstermektedir. Buna karşın alanyazın incelendiğinde çocuk yoksulluğu konusunun Türkiye'de henüz ruh sağlığı perspektifinden ele alınmadığı ve bunun alanyazında bir boşluk oluşturduğu söylenebilir.

SKA ile paralel şekilde, 2024-2028 yıllarını kapsayan On İkinci Kalkınma Planı'nda (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023) yer alan "Nitelikli İnsan, Güçlü Aile, Sağlıklı Toplum" başlığında yoksulluğun azaltılmasının, planın öncelikli hedeflerinden biri olduğu; başta çocuklar, yaşlılar, kadınlar ve engelliler olmak üzere toplumun bütün kesimlerinin sosyoekonomik sorunlar karşısındaki dirençlerinin artırılmasının amaçlandığı vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra fırsat eşitliğinin sağlanarak yoksulluğun nesilden nesle aktarımının önüne geçileceği; çocuklara yönelik sunulan sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinin sosyal destek boyutunun güçlendirileceği belirtilmiştir. Bu hedeflere ulaşılabilmesi adına sorumluluğu bulunan meslek grupları arasında yer alan psikolojik danışmanlara da çocuklara yönelik sunulan psikososyal destek faaliyetlerinin yaygınlaştırma, bilgilendirme, izleme ve yönlendirme yapma ile risk altında bulunan çocuklara yönelik gelişimsel müdahalelerde bulunma gibi görevler düşmektedir. SKA'da ve

On İkinci Kalkınma Planı'nda yer alan hedefler bir arada düşünülduğünde başta psikolojik danışmanlar olmak üzere tüm ruh sağlığı uzmanlarının yoksulluğun çocuk ve ergen ruh sağlığı ile ilişkisini araştırarak konuya ilişkin farkındalık kazandırma ve yoksul çocukların psikolojik dayanıklılıklarını artırmaya yönelik çalışmalar yapma gibi sorumlulukları olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Türkçe alanyazında çocuk yoksulluğu konusunda gerçekleştirilmiş önceki çalışmaları incelemenin önemli olduğu söylenebilir.

Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nde (YÖKTEZ) "çocuk yoksulluğu" kelime grubuyla yapılan taramada bu tezin yazıldığı tarihe kadar yapılmış 33 teze (yüksek lisans tezi = 24; doktora tezi = 9) ulaşılmıştır. Konuyla ilgili ilk tez 2006 yılında yazılmış olup alanlarına göre incelendiğinde ekonomi alanında sekiz tez (Akin, 2021; Baştürk, 2018; Erkul, 2021; Gürdal, 2019; Işık-Kuru, 2021; Kabaş, 2009; Kurtipek, 2021; Tekdemir, 2019), sosyoloji alanında sekiz tez (Bayçöl, 2019; Boyacı, 2022; Çevik, 2022; Dalfidan, 2019; Dikici-Bilgin, 2006; Kahraman, 2015; Özkan-Kıranç, 2020; Yusufoglu, 2015), sosyal hizmetler alanında altı tez (Avşar-Kurnaz, 2010; Demiryürek, 2023; Erdoğan, 2023; İsmail, 2019; Keleş-Yüksel, 2020; Öztürk, 2008), çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri alanında beş tez (Berkman, 2022; Karadeniz, 2022; Kılıç, 2023; Opçin, 2018; Turgut, 2019), eğitim ve öğretim alanında iki tez (Delialioğlu, 2009; Kaya, 2008), ekonometri, halk sağlığı, kamu yönetimi ve maliye alanlarında birer tez (Büleç, 2013; Gölçek, 2022; Güngör-Abbak, 2023; Kiren-Gürler, 2011) gerçekleştirilmiştir. Daha önce yazılan tezlerin alanlarına bakıldığında çocuk yoksulluğunun çoğunlukla ekonomi ve sosyoloji bağlamında ele alındığı; buna karşın ruh sağlığı alanında çocuk yoksulluğu konulu hiçbir tez çalışmasının gerçekleştirilmediği dikkat çekmektedir.

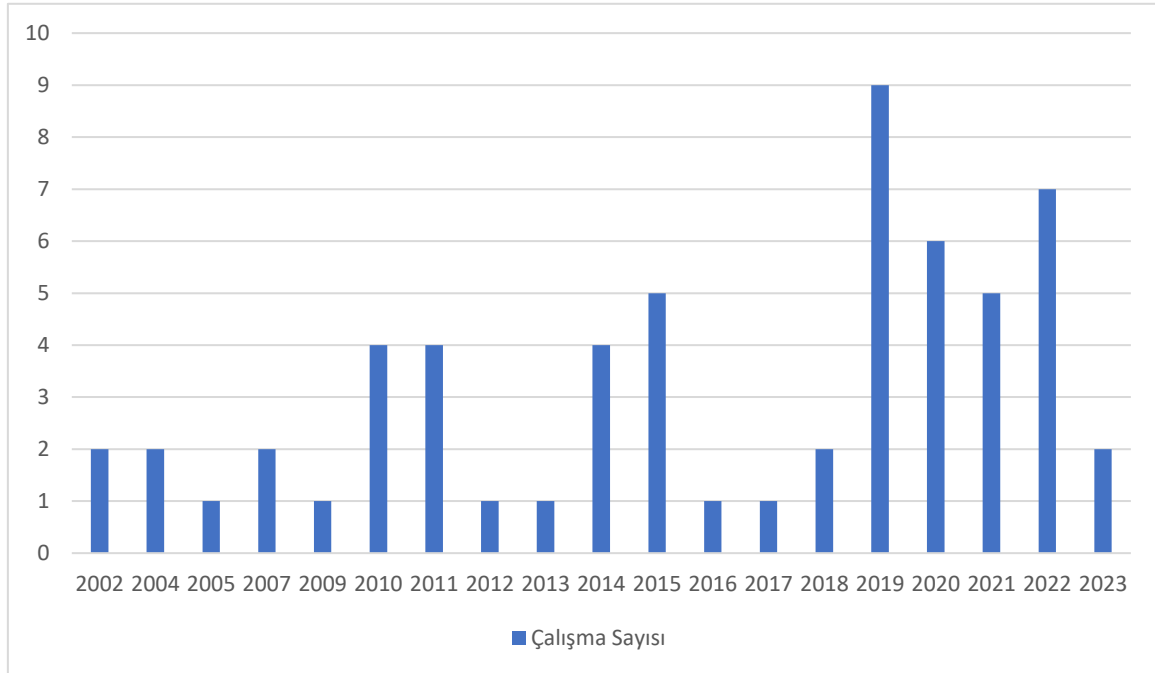
DergiPark'ta "çocuk yoksulluğu" kelime grubuyla yapılan taramada 33 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalarda genellikle çocuk yoksulluğunun tanımına, yoksullukla mücadele etmek için izlenmesi gereken sosyal politikalara, yoksul çocuklarla gerçekleştirilen nitel araştırma sonuçlarına ve konuyla ilgili derlemelere yer verilirken bu

araştırmada ele alındığı haliyle çocuk yoksulluğunun duygusal-davranışsal sorunlarla ilişkisinin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Türkçe alanyazının aksine uluslararası alanyazında çocuk yoksulluğunun ruh sağlığıyla ilişkisi gittikçe daha sık ele alınan bir konu haline gelmiştir. Özellikle BM'nin 2015 yılında belirlediği SKA yol haritasının ve pandeminin, ruh sağlığı camiasına mensup araştırmacıları konuyu her yönüyle ele almaya yönelttiği söylenebilir. Web of Science (WoS) veritabanında yer alan ve çocuk yoksulluğunu ruh sağlığı (psikoloji ve psikiyatri) perspektifinden inceleyen çalışmaların yıllara göre dağılımına Şekil 4'te yer verilmiştir.

Şekil 4

WoS Veri Tabanında Yer Alan Ruh Sağlığı Alanında Yapılmış Çocuk Yoksulluğu Konulu Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Yalnızca 21. yüzyılda yayımlanan çalışmaların yer aldığı Şekil 4'teki grafik incelendiğinde son 23 yılda çocuk yoksulluğu konulu 60 çalışmanın gerçekleştirildiği; SKA'dan önceki 15 yılda (2000-2014) gerçekleştirilen çalışma sayısının 22; SKA'nın ilan edildiği yıldan günümüze kadar geçen dokuz yılda (2015-2023) gerçekleştirilen çalışma sayısının ise 38 olduğu görülmektedir. En çok çalışmanın yayımlandığı yıl, dokuz çalışma

ile 2019 yılıdır. Pandeminin etkisiyle geçen yıllarda da çocuk yoksulluğu konusunun çalışılmaya devam ettiği görülmektedir. Buna karşın WoS veri tabanında, çocuk yoksulluğu konulu Türkiye’de yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Çocuk yoksulluğu konusunda uluslararası alanyazın incelendiğinde, çoğunlukla okulöncesi döneme ve ortaöğretime yoğunlaşıldığı görülmektedir. Ortaokul öğrencileri ve her öğrencinin bir ebeveyninin katılımıyla gerçekleştirilen bu araştırmayla önceki çalışmalarda pek yer verilmeyen bir örneklem grubuna ilişkin bilgi sunulması amaçlanmıştır. Ayrıca çocuk yoksulluğunu ruh sağlığı perspektifinden ele alan Türkçe alanyazındaki ilk tez çalışması olması bu araştırmayı önemli kılan bir diğer unsurdur. Ayrıca bu araştırma, Türkiye’deki politika yapıcılarının ve ruh sağlığı çalışanlarının yoksulluğun psikososyal sonuçları konusunda fikir sahibi olmalarını ve bu konuda farkındalık kazanmalarını sağlayabilir. Böylelikle bu çalışma, yoksullukla mücadele politikasında ihmal edildiği düşünülen yoksulluk ve ruh sağlığı ilişkisinin daha sonra yapılacak çalışma ve uygulamalarla ele alınmasına zemin oluşturabilir. Sonuç olarak çocuk yoksulluğu ve duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide öz-yeterliğin ve ebeveyn izleminin aracı rolünün incelendiği bu araştırmayla ulusal ve uluslararası hedeflere katkı sunulması amaçlanmıştır.

Araştırma Problemi

Bu araştırma kapsamında “Ortaokul öğrencilerinin duygusal-davranışsal sorunları ve çocuk yoksulluğu düzeyleri ile sosyodemografik değişkenler arasında anlamlı bir fark var mıdır?” ve “Çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkiye öz yeterlik ve ebeveyn izlemi aracılık etmekte midir?” sorularına yanıt aranmaktadır.

Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri şu şekildedir:

1. Ortaokul öğrencilerinin duygusal-davranışsal sorunları ve çocuk yoksulluğu düzeyleri ile öğrencilerin sosyodemografik değişkenleri (cinsiyet, akademik başarı düzeyi, anne-babanın

okuryazar olma durumu, anne-babanın çalışma durumu, babanın hayatta olma durumu) arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2. Çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkilere öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi aracılık etmekte midir?

2a. Ortaokul öğrencilerinin çocuk yoksulluğu puanları, duygusal-davranışsal sorunları anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

2b. Ortaokul öğrencilerinin çocuk yoksulluğu puanları, öz-yeterlik düzeyini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

2c. Ortaokul öğrencilerinin çocuk yoksulluğu puanları, ebeveyn izlemi düzeyini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

2d. Ortaokul öğrencilerinin öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi düzeyleri duygusal-davranışsal sorunlar değişkenlerini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

2e. Ortaokul öğrencilerinin çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkilerde öz-yeterliğin ve ebeveyn izleminin aracı rolü anlamlı mıdır?

Sayıtlılar

Bu araştırmaya ilişkin sayıtlılara aşağıda yer verilmiştir.

1. Araştırmada kullanılan ve ebeveynlere uygulanan Yoksulluk Algı Ölçeği'nin, çocuk yoksulluğunu geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçtüğü varsayılmaktadır.

2. Araştırmada kullanılan ve çocuklara uygulanan Güçler ve Güçlükler Anketi'nin duygusal sorunlar ve akran sorunları alt boyut puanlarının toplamını ifade eden Güçler ve Güçlükler Anketi Duygusal Sorunlar ölçeği ile davranışsal sorunlar ve dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik alt boyutlarının toplamını ifade eden Güçler ve Güçlükler Anketi Davranışsal Sorunlar ölçeğinin duygusal-davranışsal sorunları geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçtüğü varsayılmaktadır.

3. Öğrencilerin ve ebeveynlerin ölçme araçlarını gerçek durumlarını yansıtacak şekilde yanıtladıkları varsayılmaktadır.

4. Öğrencilerin bilişsel düzeylerinin ölçme araçlarını anlayıp yanıtlamaları için yeterli olduğu varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Alanyazına sunacağı düşünülen katkıların yanı sıra her çalışmanın olduğu gibi bu araştırmanın da bazı sınırlılıklara sahip olduğu söylenebilir. Bu araştırmanın sınırlılıklarına aşağıda yer verilmiştir.

1. Bu araştırmanın çalışma grubunu Türkiye’de gelir dağılımı eşitsizliğinin yoğun olarak görüldüğü Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan ortaokullarda öğrenim gören öğrenciler ve bu öğrencilerin ebeveynleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmanın sonuçları, çalışma grubuna benzerliği ölçüsünde başka öğrencilere genellenebilir.

2. Araştırmanın çalışma grubu, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremlerden etkilenen öğrenci ve ebeveynlerden oluşmaktadır.

3. Yapılan alanyazın taramasında çocuk yoksulluğunu geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçen; Türkçe dilinde geliştirilen veya Türkçeye uyarlanan herhangi bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Buna karşın araştırmada kullanılan Yoksulluk Algı Ölçeği’nde, İngilizce dilinde geliştirilen çocuk yoksulluğu ölçeklerinde yer alan maddelere benzer maddeler içerdiğinden çocuk yoksulluğu düzeyine ilişkin bilginin ebeveyn merkezli bir yaklaşımla Yoksulluk Algı Ölçeği’nden elde edilebileceği varsayılmıştır. Bu durum araştırmanın ölçme aracına ilişkin sınırlılığdır.

4. Algılanan yoksulluk düzeyini ve dolayısıyla araştırma sonuçlarını etkileyebileceği düşünülen alt bölgeler ile şehirlerin gelişmişlik düzeyleri arasındaki farklılıklara bu araştırmada yer verilmemiştir.

5. Bu araştırma ilişkisel yöntemle tasarlandığı için çocuk yoksulluğu kavramı ve diğer araştırma değişkenleri arasında neden-sonuç ilişkileri ortaya koyamaması araştırmanın yöntemsel sınırlılığıdır.

6. Çocuk yoksulluğu kavramı, yapı itibarıyla farklı dönemlerde incelenmesi gereken dinamik bir kavramdır. Buna karşın bu araştırma, bireylerin belirli bir zamandaki durumunu inceleyen kesitsel desende tasarlanmıştır. Dolayısıyla bu durum, araştırma bulgularının genellenebilirliğinde ve yorumlanmasında yöntemsel bir diğer sınırlılığı oluşturmaktadır.

Tanımlar

Çok boyutlu çocuk yoksulluğu: Çocukların sağlıklı bir şekilde büyüüp gelişebilmeleri için ihtiyaç duydukları su, beslenme, barınma, eğitim, temizlik gibi temel gereksinim alanlarında ılımlı veya şiddetli yoksunluk yaşamalarıdır. Bu araştırmada çok boyutlu çocuk yoksulluğu, Yoksulluk Algı Ölçeği (Sezgin vd., 2022) aracılığıyla ölçülmüştür. Araştırma kapsamında, ebeveynler aracılığıyla gerçekleştirilen ölçümlerde katılımcının Yoksulluk Algı Ölçeği'nden aldığı puanın düşmesi çok boyutlu çocuk yoksulluğunun arttığı; yükselmesi ise çok boyutlu çocuk yoksulluğunun azaldığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Davranışsal sorunlar: Bu araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerinin davranışsal sorun düzeylerini tespit etmek amacıyla Güçler ve Güçlükler Anketi'nin (Güvenir vd., 2008) davranışsal sorunlar ile dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik alt boyutlarından elde edilen puanlar toplanmış ve böylece davranışsal sorunları ölçen yeni bir alt boyut elde edilmiştir.

Duygusal sorunlar: Bu araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerinin duygusal sorun düzeyinin tespit edebilmek amacıyla Güçler ve Güçlükler Anketi'nin (Güvenir vd., 2008) duygusal sorunlar ile akran sorunları alt boyutlarından elde edilen puanlar toplanmış ve böylece duygusal sorunları ölçen yeni bir alt boyut elde edilmiştir.

Öz-yeterlik: Bireyin belirli bir durumda, belirli bir işin üstesinden gelip gelemeyeceğine ilişkin inancıdır. Bu araştırma kapsamında öz-yeterlik, Muris (2001) tarafından geliştirilip Telef ve Karaca (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan Çocuklar için

Öz-yeterlik Ölçeği ile ölçülmüştür. Toplamda 21 maddeden oluşan bu ölçekten elde edilen puanın artması çocuğun öz-yeterliğinde artış yaşandığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Ebeveyn izlemi: Çocuğun ev dışındaki faaliyetlerine ilişkin ebeveynin bilgi düzeyidir. Ebeveyn izlemini ölçmek için Stattin ve Kerr (2000) tarafından geliştirilen ve Sayıl vd. (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği kullanılmıştır. Tek boyutta yer alan sekiz maddeden oluşan ölçekten elde edilen puanın artması, ebeveynin çocuğun ev dışındaki faaliyetlerine ilişkin daha fazla bilgisi olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Bu araştırmanın yapıldığı bölgede, çocukların eğitimi ile daha çok anneler ilgilendiğinden ebeveyn izlemini çoğunlukla anneler gerçekleştirmektedir. Bu nedenle bu araştırmada ebeveyn izlemi ifadesi ile anne izlemi de anlaşılabilir.

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

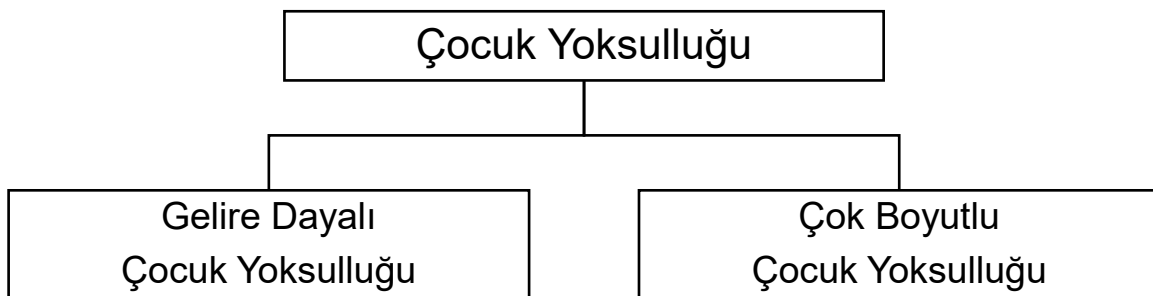
Bu bölümde sırasıyla çocuk yoksulluğuna, çocuk yoksulluğuna yönelik kuramsal açıklamalara, ergenlik dönemine, ergenlik döneminde öz-yeterliğe ve ebeveyn izlemine değinilmiştir. Bölüm konuyla ilgili araştırma sonuçlarının sunulmasıyla sonlandırılmıştır.

Çocuk Yoksulluğu

İnsanlığın önündeki en büyük engellerden biri olan yoksulluğun biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimi olumsuz etkilediği dünyaca kabul gören bir gerçektir. Son yıllarda izlenen uluslararası politikalar sayesinde yoksulluk oranlarında önemli düşüşler görülmesine karşın günümüzde halen en yoksul ve yoksulluk karşısında en kırılgan grubu çocuklar oluşturmaktadır (UNICEF, 2022). Nitekim UNICEF (2022) yetişkinlere kıyasla çocukların yoksullukla karşılaşma risklerinin iki kat fazla olduğunu belirtmektedir. Şekil 5'te görüleceği üzere çocuk yoksulluğu kavramı, alanyazında iki farklı şekilde ele alınmaktadır.

Şekil 5

Çocuk Yoksulluğunun Sınıflandırılması

Gelire Dayalı Çocuk Yoksulluğu

Gelir açısından bakıldığında Dünya Bankası tarafından belirlenen üç farklı yoksulluk sınırı olduğu görülmektedir (Jolliffe vd., 2022). Buna göre 2022 yılı öncesinde aşırı yoksulluk yaşayan çocukları belirlemek için 1.90 USD, alt-orta gelirli çocukları belirlemek için 3.20 USD ve üst-orta gelirli çocukları belirlemek için 5.50 USD yoksulluk sınır değerleri

kullanılmaktaydı. Yine Dünya Bankası verilerine göre pandemi öncesi aşırı yoksulluk yaşayan çocukların sayısının 356 milyon (dünya çocuk nüfusunun %17.5'i), 3.20 USD'nin altında geliri olan çocukların sayısının 841 milyon (dünya çocuk nüfusunun %41.5'i) ve 5.50 USD'nin altında gelire sahip çocuk sayısının ise 1.35 milyar (dünya çocuk nüfusunun %66,7'si) olduğu tahmin edilmekteydi (Silwal vd., 2020). Bununla birlikte, Dünya Bankası 2022 yılına gelindiğinde yoksulluk sınır değerlerini aşırı yoksulluk için 2.15 USD, düşük-orta gelir için 3.65 USD ve üst-orta gelir için 6.85 USD şeklinde güncellemiştir (Jolliffe vd., 2022). Salmeron-Gomez vd.'nin (2023) bu değerleri kullanarak yaptıkları hesaplamalara göre 2022 yılında 2.15 USD'nin altında bir gelire yaşamak zorunda kalan çocuk sayısı 333 milyon, 3.65 USD'nin altında geliri olan çocukların sayısı 829 milyon ve 6.85 USD'nin altında gelire sahip olan çocukların sayısı ise 1.43 milyar olarak belirlenmiştir.

Çok Boyutlu Çocuk Yoksulluğu

Gelire dayalı çocuk yoksulluğuna göre daha yeni ve geniş kapsamlı bir kavram olan çok boyutlu çocuk yoksulluğu için Gordon vd. (2003) tarafından yapılan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen tanım kullanılmaktadır. Bu tanımda çocuk yoksulluğu; çocukların, sağlıklı bir şekilde gelişebilmek için gereksinim duydukları yeterli beslenme, temiz su, barınma ve eğitim gibi temel ihtiyaç maddeleri ile hizmetlerin ancak sınırlı bir kısmına erişebilmeleri ya da hiçbir ihtiyaç maddesine ve hizmete erişememeleri şeklinde kavramsallaştırılmaktadır. Yaşamın devamını sağlayan madde ve hizmetlerden yoksun olup olmamayı temel aldığı için bu yaklaşımın, yoksulluğa daha insani bir bakış açısı sunduğu söylenebilir.

Temel ihtiyaç maddelerine ve hizmetlere erişimin olup olmaması durumu ile haneler arasında yaşanan eşitsizlikleri göz ardı ettiği gerekçesiyle gelire dayalı çocuk yoksulluğu yerine, çok boyutlu çocuk yoksulluğu aracılığıyla yoksulluğun değerlendirilmesinin daha doğru olacağı fikri ağırlık kazanmış durumundadır. Bununla birlikte çocuk yoksulluğunun çok boyutlu olarak ele alındığı çalışmalarda, birbirinden farklı ölçme araçlarının kullanıldığı

ve bu durumun çalışma sonuçlarının karşılaştırılmasını güçleştirdiği belirtilmektedir (Filho vd., 2021).

COVID-19 Pandemisi ve Çocuk Yoksulluğu

Yaklaşık iki yıl boyunca tüm dünyayı etkisi altına alan ve aşılama yoluyla toplumsal bağışıklığın kazanıldığı döneme kadar geçen sürede ekonomik ve sosyal yaşamı derinden etkileyen pandemi, birçok alanda olduğu gibi çocuk yoksulluğu konusunda da var olan durumu kötüleştirip geleceğe ilişkin beklentileri bozmuştur (UNICEF, 2021b). Pandeminin, dünya tarihine geçebilecek bir ekonomik durgunluğa neden olması beklenmektedir. Geçmişten edinilen tecrübeler, böyle bir durumda birçok ebeveynin iş ve gelir kaybı yaşayacağını göstermektedir. Daha önce meydana gelen ekonomik kriz ve durgunluklardan en çok etkilenen kesimin hemen her zaman çocuklar olduğu düşünüldüğünde çocuk yoksulluğunun artması ve halihazırda yoksul olanların durumunun daha da kötüleşmesi muhtemeldir. Sonuç olarak bu durum çocukların, diğer yaş gruplarına kıyasla yoksulluğun fiziksel-ruhsal sağlık ile öğrenme üzerindeki olumsuz etkileriyle daha fazla yüzleşmek zorunda kalacağı anlamına gelmektedir (Hefferon vd., 2021).

Pandeminin yayılmasını engellemek ve sağlık sistemlerinin yükünü hafifletmek amacıyla karantina ve tam kapanma gibi katı önlemlerin uygulandığı bir dönemde Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2021) 194 ülkede okulların kapatıldığını ve neredeyse dünya çocuk nüfusunun tamamının bu okul kapanmalarından etkilendiğini belirtmiştir. Okul kapanmalarının virüsün yayılımı üzerindeki etkisi bilimsel açıdan tartışmalı olsa da sosyoekonomik açıdan dezavantajlı çocukların ruh ve beden sağlığı üzerindeki olumsuz etkisi ve halihazırda var olan sosyal eşitsizlikleri daha da derinleştirme potansiyeli genel olarak kabul gören bir gerçektir. Özellikle ABD, AB ve İngiltere'deki okul kapanmalarının çocukların yeterli beslenmelerini zorlaştırdığı söylenebilir. Çünkü okul, yoksullukla mücadele eden öğrenciler için yalnızca yeni bilgiler edindikleri bir yer değil aynı zamanda sağlıklı beslenebildikleri de bir ortamdır (Azevedo vd., 2020). Bunun yanı sıra van Lancker

ve Parolin'e (2020) göre düşük sosyoekonomik düzeye sahip öğrencilerin akademik becerileri, okuldan ayrı geçirilen sürenin uzamasından sosyoekonomik durumu daha iyi olan akranlarına kıyasla daha olumsuz etkilenirken psikolojik iyi oluşlarıysa daha hızlı kötüleşmektedir. Kent yoksulluğu konusunda çalışmalar yürüten Derin Yoksulluk Ağı'nın (2021) pandemi döneminde, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı 103 ailenin katılımıyla gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre çocukların %57.8'i okulların kapalı olduğu dönemde uzaktan eğitime devam edememiştir. Türk Eğitim Derneği'nin (TEDMEM, 2022) yayımladığı bir raporda ise okul kapanmalarının neden olabileceği sorunlardan bir diğerinin okul terki olabileceğine dikkat çekilmiştir. Bu rapora göre Türkiye genelinde pandemiyle birlikte geçilen uzaktan eğitim sürecine katılmak için gerekli ekipmana ve altyapıya sahip olmayan evlerde yaşayan sosyoekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilerin, eğitimlerinin sekteye uğradığı ve bu durumun da okul terk riskini artırdığı vurgulanmıştır (TEDMEM, 2022).

Kurulduğu tarihten beri geçen 75 yıldan uzun bir sürede "her çocuk için" sloganıyla faaliyetler yürüten UNICEF'e göre pandemi, kuruluşun şimdiye kadar karşılaştığı en büyük krizdir. UNICEF, pandeminin çocuk yoksulluğu konusunda elde edilmiş tüm kazanımları ve kat edilmiş mesafeleri ortadan kaldırıp dünya genelinde 150 milyondan fazla çocuğun daha yoksullukla tanışmasına ve böylece yoksul çocukların oranının toplam çocuk nüfusunun %52'sine ulaşmasına neden olmasını beklemektedir. Bunun yanı sıra çocuk yoksulluğunun pandemi öncesindeki seviyesine dönmesinin ve pandeminin açtığı yaraların sarılmasının, en iyi ihtimalle 7-8 yıl süreceği de tahminler arasında yer almaktadır (UNICEF, 2021b).

6-7 Şubat 2023 Depremleri ve Çocuk Yoksulluğu

Pandeminin ve ekonomik zorlukların yanı sıra Türkiye; 6-7 Şubat 2023'te meydana gelen ve başta Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Malatya olmak üzere toplamda 11 il ile bu illerde yaşayan 15 milyondan fazla insanın hayatını (ülke nüfusunun neredeyse %20'si) alt-üst eden iki büyük depremle sarsılmıştır. Bu depremler nedeniyle 50 binden fazla insan hayatını kaybetmiş, 100 binden fazla insan yaralanmış ve 3 milyondan fazla insan ise evsiz kalmıştır. Deprem, insani boyutunun yanı sıra ekonomik açıdan da ağır bir faturayı

beraberinde getirmiştir. Konuyla ilgili yapılan hesaplamalar, depremin ülke ekonomisine maliyetinin 100 milyar doları aşacağını göstermektedir (United Nations Development Programme [UNDP], 2023). Save the Children'a (2023) göre depremde etkilenen her 10 aileden üçünde, çocukların eğitim hizmetine erişimi bulunmamaktadır. Ailelerin üçte biri, deprem sonrasında ilişkin karşılaştıkları en büyük zorluğun ekonomik koşulların bozulması olduğunu belirtmekte ve çocukların okuldan uzak kalmasını da ekonomik gerekçelere dayandırmaktadır. Doğal afetlerin ve kriz durumlarının çocuk ruh ve beden sağlığı üzerindeki etkisinin diğer yaş gruplarına nazaran daha büyük olduğu düşünüldüğünde 6 Şubat depremlerinin en ağır sonuçlarıyla da çocukların yüzleşeceği söylenebilir (Early Childhood Peace Consortium, 2023).

Çocuk Yoksulluğuna Neden Olan Diğer Risk Faktörleri

Aileler, zaman zaman ekonomik zorluklarla karşılaşarak ihtiyaçlarını gidermekte zorlanabilirler. Dahası bazı durumlar, ellerinden geleni yapmalarına rağmen ebeveynleri çaresiz bırakıp yoksulluğun süregelen hale gelmesine zemin hazırlamaktadır. Son yıllarda çocuk yoksulluğuna neden olabilen risk faktörlerini belirlemeye yönelik çaba ve çalışmalarda artış gözlenmektedir. Bununla birlikte daha önce de değinildiği üzere birçok çalışmada yoksulluk, gelire dayalı olarak tek boyutlu bir şekilde ele alınmıştır. Risk faktörlerini, çok boyutlu çocuk yoksulluğu ekseninde ele alan çalışma sayısı ise daha azdır.

Çocuk yoksulluğuna neden olan risk faktörlerine bakıldığında tek ebeveynli bir ailede yaşamanın, anne ya da babanın tam zamanlı bir işinin olmamasının, ebeveynin eğitim düzeyinin düşük olmasının ve annenin erken yaşta çocuk sahibi olmasının yoksulluk riskini artırdığı görülmektedir. Bunların yanı sıra ebeveyni özel sektörde çalışan, çok çocuklu ailelerde yaşayan ve yaşça küçük olan çocukların yoksulluğa maruz kalma riskleri daha yüksektir (Lee ve Kim, 2012; Qi ve Wu, 2016). Ebeveynin örgün eğitimden geçmemiş olması ya da ilköğretim mezunu olması ve ailenin kırsal bir yerleşim yerinde yaşayıp tarımla uğraşması yoksulluğa yol açabilmektedir (Castañeda vd., 2018). Konuyla ilgili bir başka çalışmaya göre çocuk yoksulluğuna neden olan en önemli risk faktörü ebeveynin çalışma

durumudur ve onu ebeveynin eğitim düzeyi takip etmektedir (Chiang ve Chiang, 2018). Detaylandırmak gerekirse ebeveynlerin her ikisinin de çalışmadığı ailelerin yanı sıra yalnızca bir ebeveynin çalıştığı ailelerdeki çocuklar da yoksulluk riskiyle karşı karşıyadır. Ebeveynlerin çalışmalarını engelleyecek bir hastalığa ya da yetersizliğe sahip olması bu riski artırmaktadır. Ayrıca ebeveyni ilkökul veya ortaokul mezunu olup ortaöğretimi tamamlamamış çocukların da akranlarına kıyasla yoksulluk riskleri daha yüksektir (Chiang ve Chiang, 2018). Daha önce yoksulluğa neden olan risk faktörleri arasında sayılan annenin erken yaşta çocuk sahibi olması, bu çalışmada 25 yaşın altında anne olmak şeklinde ifade edilmiştir. Ebeveynin göçmen olması da yoksulluk açısından çocukların risk grubunda yer almasına sebep olmaktadır (Chiang ve Chiang, 2018). Yoksulluk riskinin yordanması açısından ebeveynin çalışıp çalışmaması önemli olmakla birlikte ebeveynin bir işinin olmasından çok nerede çalıştığı ve ne iş yaptığının daha önemli olduğunu vurgulayan çalışmalar da bulunmaktadır (ör., Khiatani vd., 2021). Daha açıklayıcı bir ifadeyle ebeveyni düzenli gelir getiren ve prestiji yüksek bir işte çalışan çocukların yoksulluğa maruz kalma olasılıkları, diğer çocuklara nazaran daha düşüktür. Ayrıca bakıma muhtaç yaşlı bireylerin bulunduğu ailelerdeki çocukların yoksulluk riskleri daha yüksektir (Khiatani vd., 2021). Ebeveynlere ilişkin ve ailesel faktörlerin yanı sıra çocuğun cinsiyeti de yoksulluk riskini yordamaktadır. Buna göre kız ergenlerin, erkek ergenlere nazaran daha fazla yoksulluğa maruz kaldıklarını bildirdiği görülmektedir (Chzen vd., 2018).

Çalışma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere çocukların yoksulluk riskiyle ilişkili faktörlerin: ebeveynlerin hayatta olup olmaması, birlikte yaşayıp yaşamamaları, eğitim geçmişleri, çalışıp çalışmamaları ve yaptıkları işin statüsü; ailedeki çocuk sayısı ve bakıma muhtaç yaşlı bireylerin olup olmaması, ailenin yaşadığı yer, kadının anne olduğu yaş ve son olarak çocuğun cinsiyeti olduğu söylenebilir.

Yoksulluk ve Sosyal Eşitsizliklere Karşı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, her birey gibi çocukların da doğuştan sahip olduğu yaşama, barınma, eğitim ve sağlık gibi birtakım temel hakları güvence altına almak

amacıyla 20 Kasım 1989 tarihinde Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi kabul etmiştir. Türkiye'nin 4 Mayıs 1995'te imzalayarak yürürlüğe koyduğu bu sözleşmeye taraf olan ülke sayısı 196'dır. Bu yönüyle Çocuk Haklarına Dair Sözleşme en geniş katılımlı insan hakları belgesidir. Sözleşmenin temel maddelerine göre 18 yaşından küçük her birey çocuk sayılmakta; taraf devletler alacakları kararlarda çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurmaya, sözleşmede yer alan hakları herhangi bir ayırım gözetmeden tüm çocuklara tanımayı, her çocuğun yaşama ve gelişme hakkına sahip olduğunu ve bu hakları kullanabilmesi için azami çabayı göstereceklerini kabul ve taahhüt etmektedirler (UNICEF, 2019). Ancak sözleşme metninde imzası bulunan devletlerin bu taahhüdü yerine getirebildiklerini söylemek çok güçtür. Özellikle gelir adaletsizliğinin yoğun olarak görüldüğü ülkelerde, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı çocuklara sunulan imkânlar ile sosyoekonomik açıdan daha iyi duruma sahip akranlarının imkânları arasında gözle görülebilir bir farkın olduğu söylenebilir. Dahası, yoksul çocukların ölüm oranlarının sosyoekonomik açıdan daha iyi durumdaki akranlarının neredeyse iki katı olduğu ve dünya genelinde çocukların yoksullukla karşılaşma risklerinin yetişkinlerden iki kat fazla olduğu düşünüldüğünde çocuk yoksulluğunu ele almanın önemi daha iyi anlaşılmaktadır (UNICEF, 2022).

Ruh Sağlığı Perspektifinden Çocuk Yoksulluğu Konusu

Alanyazında yoksulluğun, çocuk ile ebeveynin ruh sağlığındaki ve sosyal ilişkilerindeki bozulmayı yordadığını gösteren birçok çalışma sonucu mevcuttur. Bu konuda gerçekleştirilen bir çalışmada ergenlik dönemindeki çocuğun algıladığı ekonomik zorlukların artması ile ebeveyniyle ilişkisinin bozulması arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Delgado vd., 2013). Lee (2022) yalnızca çocuğun değil aynı zamanda ebeveynin ruh sağlığının da yoksulluktan olumsuz etkilendiğini ve çocuğa yönelik ebeveynin işlevsel olmayan tutumunun çocuğun duygusal-davranışsal sorunlarındaki artışı yordadığını belirtmektedir. Butler'ın (2014) ABD'de yaşayan ergenlerle gerçekleştirdiği çalışmaya göre, yoksul geçirilen süre uzadıkça ergenin depresyon belirtileri de artmaktadır. Yoksulluğa maruz

kalma süresi ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkilerin ele alındığı bir başka çalışmada, yoksulluğa maruz kalma süresinin uzamasının çocukların daha fazla duygusal-davranışsal sorun bildirmesiyle ilişkili olduğunu göstermektedir (Comeau ve Boyle, 2018). Kanada'da gerçekleştirilen başka bir çalışmaya (Mazza vd., 2017) göre doğumdan itibaren yoksulluğa maruz kalan çocuklar, akranlarına kıyasla ortaokul döneminde daha fazla fiziksel saldırganlık, aşırı hareketlilik ve karşı gelme gibi davranış sorunları sergilemektedir. Çin'de gerçekleştirilen bir başka çalışma (Li vd., 2018) çocuk yoksulluğu düzeyi ile ortaokul öğrencilerinin duygusal sorunları arasında ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre yoksulluk arttıkça çocuğun kaygı ve depresyon düzeyi de yükselmektedir. Yine Çin'de gerçekleştirilen bir başka çalışmada da (Jiang, 2020) benzer bir ilişkiye işaret edilmektedir. Bu çalışmaya göre yoksulluk arttıkça ergenlerin psikolojik iyi oluş düzeyleri düşmektedir. Diaz vd.'nin (2022) ergenlerin katıldığı ve Kolombiya'da gerçekleştirdiği çalışmaya göreyse ergenlerin ruh sağlığı çok boyutlu çocuk yoksulluğundan olumsuz etkilenmektedir. ABD'de gerçekleştirilen başka bir çalışma, çocukluk döneminde yoksulluğa maruz kalan ergenlerin 9-17 yaş arasında daha fazla ruh sağlığı sorunu bildirdiğini ortaya koymaktadır. Lai vd. (2019) ise çocuk yoksulluğa maruz kalınan dönem fark etmeksizin çocuk yoksulluğuna maruz kalma ile çocuğun ruh ve beden sağlığı arasında ilişki olduğunu; herhangi bir gelişim döneminde yoksulluğa maruz kalan çocukların ruh ve beden sağlıklarının, yoksulluğa maruz kalmayan çocuklara göre daha zayıf olduğunu vurgulamaktadır. Kim vd. (2022) ise yoksulluğun ergenlerin intihar düşüncesindeki artışla ilişkisine dikkat çekmektedir. Ziebold vd. (2023) Brezilya'da yoksulluk ile davranış sorunları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmayla ergenlikte ve erken yetişkinlikte yoksulluğa maruz kalmanın davranış sorunlarındaki artışla ilişkisi olduğunu ifade etmektedir.

Çocuk yoksulluğu ruh sağlığının yanı sıra akran ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. İsveç'te ortaokul öğrencileriyle gerçekleştirilen bir çalışmaya göre yaşadığı evde kendisine ait bir odası olmayan ve yoksul olduğu için müfredat dışı etkinliklere katılamayan çocuklar, daha az arkadaşına sahiplerdir ve sosyal izolasyon düzeyleri daha

yüksektir (Hjalmarsson ve Mood, 2015). Yoksulluk nedeniyle akranlarıyla daha az zaman geçiren ve okul dışındaki etkinliklere katılmayan ergenler, daha fazla akran reddi algılamakta ve zorbalığa daha fazla maruz kalmaktadırlar (Hjalmarsson, 2018). Çok boyutlu çocuk yoksulluğu ile akran zorbalığı ilişkisini ele alan bir başka çalışmaya göre de yoksulluk, çocukların zorba-kurban olma olasılığını artırmaktadır (Sun ve Chen, 2022). İsveç'te gerçekleştirilen nitel bir çalışmada (Odenbring, 2019) çocuklar ve ergenler, akran ilişkilerinin ve sosyal öz-yeterliklerinin yoksulluktan olumsuz etkilendiğini ifade etmişlerdir. Chzen vd. (2018) ise ergenlik dönemindeki çocuklarla gerçekleştirdikleri bir çalışmayla yoksulluğun evdeki ve okuldaki sosyal ilişkileri olumsuz etkilediği, bu nedenle de yoksul çocukların daha az sosyal destek algıladığı sonucuna ulaşmışlardır. Çevreleriyle ilişkilerinde sorunlar yaşayan ve sosyal destekten yoksun olan bu çocuklar, daha fazla akran zorbalığına uğramakta; fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarıyla daha fazla karşılaşmaktadır.

Yoksulluğun çocukların ruh ve beden sağlığını, akranları ve ebeveynleriyle olan ilişkilerini olumsuz etkilediğini gösteren çalışma sonuçlarının sayısını artırmak mümkündür. Bunların yanı sıra yoksulluk ile çocuklar için başlı başına bir tehdit unsuru olan ve ruh sağlığı uzmanları için çalışılması zor konular arasında yer alan çocuk istismarı arasında da dikkate alınması gereken bir ilişki bulunmaktadır. Konuyla ilgili Isumi vd. (2018) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre çok boyutlu çocuk yoksulluğu ile çocuk istismarı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmanın bulguları yoksulluğun, ebeveyn stresini artırarak eşler arasında anlaşmazlığa ve anlaşmazlığın çözülemediği durumlarda boşanmaya sebep olabildiğini; bu çalkantılı ilişkilerin ise ebeveynin çocuğunu istismar etmesiyle sonuçlanabildiğini göstermiştir. Kim ve Drake (2018) tarafından ABD'de gerçekleştirilen ve çocuk istismarı ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir çalışmanın sonuçlarına göre ülke genelinde bildirilen çocuk istismarı vakaları ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Araştırmacılara göre bu ilişki, yoksulluğun istismar riskini artırmasından kaynaklanıyor olabilir. Buna göre, aşırı yoksulluğun sebep olduğu stresle başa çıkmakta zorlanan ebeveynin çocuğuna fiziksel istismarda bulunma olasılığı

artmaktadır. İstismarın yanı sıra çocuk ihmaline de değinilen bu çalışmada ekonomik açıdan dezavantajlı ebeveynlerin, çocuklarına yapacakları yatırımın karşılığını alamayacakları düşüncesine sahip olmalarının çocuklarını ihmal etme risklerini artırabildiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu çalışmanın bir diğer sonucuna göre ailede tek bir ebeveynin bulunması, çocuğun takip edilmesini ve istismar etme olasılığı bulunan insanlardan korunmasını zorlaştırabilir (Kim ve Drake, 2018).

Çocuk yoksulluğu, neden olduğu birçok sorunun yanında çocuk ve ebeveynlerin nitelikli ruh sağlığı hizmetlerine erişimini de sınırlandırmaktadır. Hodgkinson vd. (2017) ABD’de ruhsal desteğe ihtiyaç duyan yoksul durumdaki çocukların %15’inden daha azının bu hizmetlere erişebildiğini ve ulaşabilenler arasında da çok azının sunulan yardıma sonuna kadar devam edebildiğini belirtmiştir. Araştırmacılara göre çocuğun ve ailesinin yaşadığı yer, bu hizmetlere erişimi etkilemektedir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle kırsal yerlerde yaşayan çocukların ruh sağlığı hizmetlerine erişimi, benzer ekonomik durumda olmalarına rağmen kentlerde yaşayan çocuklara nazaran daha sınırlıdır. Çünkü buralarda yaşayan çocuklar nitelikli bir ruh sağlığı hizmetine erişebilmek için uzun mesafeler kat etmek durumunda kalabilirler. Ayrıca ruh sağlığı hizmeti sunan kurum ve kuruluşların çalışma saatleri ile ebeveynlerin çalışma saatlerinin uyuşmaması; ruhsal desteğin doğası gereği uzun süren müdahale yöntemleri ve sorunun tek bir oturumda çözülmeyişi ailelerin ruhsal destek konusundaki ihtiyaçlarını ikinci plana atmalarıyla sonuçlanmaktadır (Hodgkinson vd., 2017). Ruhsal desteğe erişim konusunda coğrafi engellerin yanı sıra sosyal engeller de bulunmaktadır. Yardım almaya ve yoksulluğa ilişkin toplum tarafından yapılan etiketlemeler, bireyin kendisini suçlamasına ve hatta kendisinden nefret etmesine neden olarak bireyi ruhsal destek arayışından uzaklaştırır (Goodman vd., 2013). Özellikle anneler, sonrasında çocuklarının kendilerinden alınabileceği endişesiyle ruh sağlığı hizmeti sunan yerlerden kaçınma davranışı sergileyebilirler. Ailelerin ruh sağlığı hizmetlerine ilişkin ön yargıları da destek arayışında bulunmamalarına sebep olabilir. Örneğin: Her ruh sağlığı sorunu için ilaca başvurulduğu düşüncesi, ailelerin kendi başa çıkma becerilerine güvenip yardımdan

kaçınmalarına ve çoğu durumda yaşanan sorunu göz ardı etmelerine neden olabilir (Goodman vd., 2013). Sosyoekonomik açıdan dezavantajlı bireylerin ruh sağlığı hizmetine erişmelerinin önündeki engellere karşın konuyla ilgili yapılan çalışmalar, bireylerin ihtiyaçlarına yönelik sunulan danışma hizmetlerinin önemini gözler önüne sermektedir. Örneğin, düşük sosyoekonomik düzeyden ergenlerle yapılan bir çalışmaya göre okul psikolojik danışmanlarının sosyal desteği ile ergenlerin baş etme becerileri arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmaktadır (Reife vd., 2020). Yine bu çalışmaya göre okul psikolojik danışmanlarının sosyal desteği, ergenlerin psikolojik sağlımlıklarını da artırmaktadır (Reife vd., 2020). Okul psikolojik danışmanları, öğrencilerin yanı sıra ebeveynlere de yardım edecek donanıma sahip olduklarından zor şartlar altında ebeveyn olmanın getirdiği stresin azalmasına yardımcı olabilirler (Dubois-Comtois vd., 2021; Marshall vd., 2022).

Çocuk Yoksulluğuna Yönelik Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde çocuk yoksulluğu ile ilişkili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. Bu bağlamda öncelikle araştırmanın kuramsal temelini oluşturan Bronfenbrenner'in Biyoekolojik Kuramı'na; daha sonra da sırasıyla Aile Stres Modeli, Aile Yatırım Modeli ve İhtiyaçlar Hiyerarşisi gibi çocuk yoksulluğunu açıklayan diğer kuramsal yaklaşımlara yer verilmiştir.

Bronfenbrenner'in Biyoekolojik Kuramı

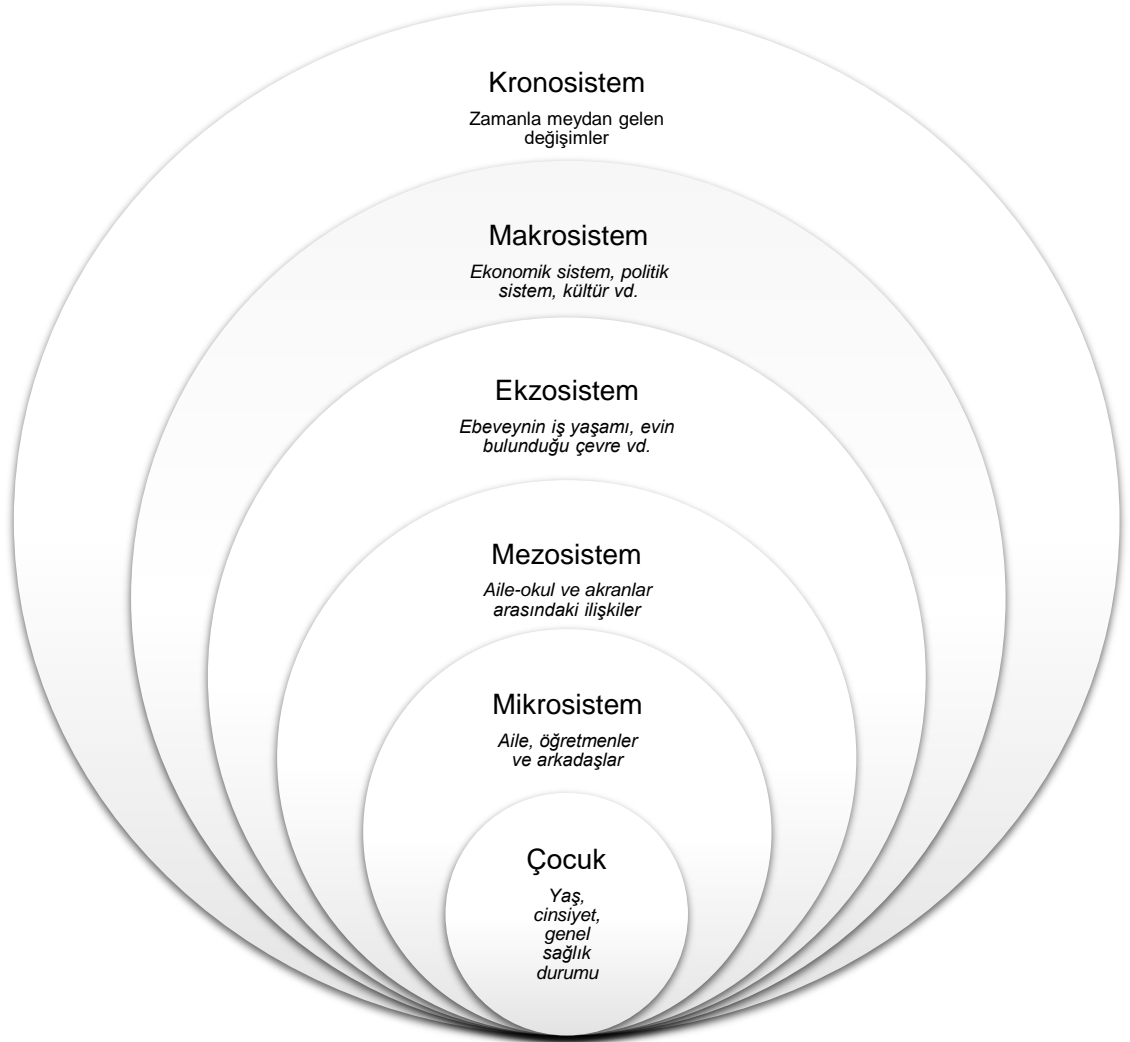
Çocuk yoksulluğu ve konuyla ilişkili olduğu düşünülen değişkenlerin ele alındığı bu araştırmanın kuramsal temelini, bilim insanı Urie Bronfenbrenner'in geliştirdiği biyoekolojik yaklaşım oluşturmaktadır. Bu yaklaşıma göre çocuk gelişimi, çevresel faktörlerin birbirleriyle etkileşimi sonucu meydana gelen bir süreçtir. Kendisinden önce yapılan çalışmaları, yalnızca A'nın Ç üzerindeki (A = aile ve Ç = çocuk) etkisine baktıkları; Ç'nin A üzerindeki ve D'nin (D = diğer faktörler) Ç üzerindeki etkisini göz ardı ettikleri gerekçesiyle eleştiren Bronfenbrenner'a (1974) göre laboratuvar ortamındaki çalışmalar, çocuğun yaşadığı ve gelişimini etkileyen çevreyi içermemektedir. Çünkü çocuklar bir fanusun içinde büyümeyizler.

Bronfenbrenner (1977) çocuğun çevresinin her birinin, bir diğeri içerdiği beş bağlamdan oluştuğunu belirtmiş ve bu bağlamları çocuğun gelişimi üzerindeki etki düzeylerine göre -en fazla etkiliden en az etkiliye- mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem şeklinde sıralamıştır. Sistemler birbirleriyle ilişkili olduklarından herhangi bir sistemin etkisini incelemek isteyen bir araştırmacı değerlendirmeye aldığı sistemin, diğer sistemlerle etkileşerek oluştuğunu dolayısıyla yekpare bir sistemin çocuğun gelişimini açıklamakta yetersiz kalacağını bilmelidir. Bununla birlikte Bronfenbrenner'a (1986) göre çocuklar, büyüyüp değişirken aynı zamanda çevrelerini oluşturan sistemlerle de etkileşime girmektedir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle gelişim süreci içerisindeki çocuklar, edilgen bir varlık değil; tam tersi çevreyle girdikleri etkileşim aracılığıyla kendi gelişim süreçlerinin aktif birer katılımcısıdır (Bronfenbrenner, 1986).

Bronfenbrenner ve Ceci (1994) ekolojik sistemler yaklaşımını yenileyerek ismini "biyoekolojik model" şeklinde değiştirmişlerdir. Ekolojik sistemler yaklaşımı çocuğun merkezde bulunduğu sistemlerin rolünü vurgularken biyoekolojik model daha çok mikro düzeydeki etkileşimlere odaklanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle sürekli değişen çocuk ile yakın çevresi arasındaki etkileşim çocuk gelişimini daha fazla etkilemektedir. Buna karşın biyoekolojik model, diğer sistemlerin çocuk ve mikrosistem arasındaki etkileşim üzerinde etkili olduğu görüşünü de kabul etmektedir. Dolayısıyla biyoekolojik modelin ekolojik sistemler yaklaşımının üzerine kurulduğu ve değişen bireyle-çevresi arasındaki etkileşimi ele alarak daha dinamik bir bakış açısı sunduğu söylenebilir (Bronfenbrenner ve Evans, 2000). Şekil 6'da Biyoekolojik modele yer verilmiştir.

Şekil 6

Biyokolojik Model

Biyokolojik modelde yer alan beş sistemden ilki olan mikrosistemde, aile ve okul yer almaktadır. Çocuğun en çok etkileşimde bulunduğu insanların yer aldığı bu sistemin çocuk üzerindeki etkisi de diğer sistemlere nazaran daha büyüktür. Ebeveynlerin, kardeşlerin, arkadaşların ve öğretmenlerin yer aldığı bu sistemde; çocuğun ebeveynleriyle, kardeşleriyle, arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle arasındaki ilişki gelişimini etkilemektedir (Bronfenbrenner ve Ceci, 1994). Özellikle sosyal ve duygusal gelişim açısından, ilköğretim döneminde aile ve öğretmenlerin; ortaöğretim döneminde ise akranların daha etkili olduğu söylenebilir. Erken ergenliğin yaşandığı ortaokul dönemi ise ilkokul ile lise arasında bir geçiş

noktasıdır. Dolayısıyla bu dönemdeki bir çocuk üzerinde hem yetişkinlerin hem de akranların etkisi bulunmaktadır. Örneğin, demokratik bir ebeveyn tutumu/destekleyici ebeveynler, çocuğa sundukları eğitim imkanlarıyla okul yaşamını olumlu bir şekilde etkileyebilir ya da okulda zorbalık yapan arkadaşlar, çocuğun öz-saygısını zedeleyebilir. Bununla birlikte çocuk, pasif bir alıcı değil çevresindeki bireylerle etkileşime giren kendi gelişiminin aktif bir katılımcısıdır. Yoksulluğun, mikrosistemin önemli parçalarından biri olan aileyi nasıl etkilediği ve çocuğun gelişimiyle ilişkisi üzerine Mazza vd.'nin (2017) yaptığı çalışmaya göre; yaşamın ilk yıllarında yoksulluğa maruz kalan çocuklar, erken ergenlik döneminde içerisinde ebeveynlere ve diğer yetişkinlere karşı gelmenin de yer aldığı birtakım davranış sorunlarını daha fazla sergilemektedir. Cadman vd. (2022) de ortaokul öğrencilerinin ebeveyn izlemi düzeyleri ile ergenlerin 18 yaşına geldiklerinde bildirdikleri ruhsal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre ortaokul döneminde ebeveyn izleminin yüksek olduğu ailelerde yaşayan çocuklar, 18 yaşında daha az sorunlu davranış ve duygusal rahatsızlık bildirmektedir.

Mezosistem, çocuğun da içerisinde yer aldığı iki veya daha fazla mikrosistemin birbirleriyle etkileşiminden meydana gelmektedir. Aile, okul ve akran grubu arasındaki ilişkiler mezosistemi oluştururken çocuk ile mikrosistemler arasındaki etkileşim de mezosistemin bir parçasıdır (Bronfenbrenner ve Ceci, 1994). Örneğin, ebeveyn ile öğretmenler arasında iyi bir iletişimin bulunması çocuğun akademik başarısını olumlu etkileyebilir.

Ekzosistem, çocuğun yalnızca birisinde yer aldığı; iki veya daha fazla sistem arasındaki ilişki ve süreçlerden meydana gelmektedir. Çocuk doğrudan doğruya bu sistemlerin içerisinde yer almayabilir ancak buralarda meydana gelen değişimlerden dolayı şekilde de olsa etkilenir (Bronfenbrenner ve Ceci, 1994). Örneğin, ebeveynin iş yerinde yaşadıkları, ebeveynin kendi sosyal destek ağı ve yaşanılan çevredeki genel komşuluk ilişkileri çocuğun gelişimini etkileyebilir.

Makrosistem, Bronfenbrenner ve Ceci (1994) tarafından birbirine yakın sistemler arasında ortaya çıkan sosyal yapıları belirleyen kültürel çerçeveler şeklinde tanımlanmıştır. Toplumu şekillendiren insan hakları, sosyal normlar, kültür ve politik iklim gibi kavramlar bu sistem içerisinde yer almaktadır. Zhang ve Han (2022) yaptıkları çalışmayla düşük sosyoekonomik düzeye sahip ABD'li ve göçmen ailelerden gelen çocukların duygusal-davranışsal sorunlar açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarını incelemişlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre benzer ekonomik koşullara sahip olmalarına rağmen göçmen ailelerin çocukları, ABD kökenli ailelerin çocuklarına göre daha fazla duygusal-davranışsal sorun bildirmişlerdir. Dolayısıyla kültürel geçmişi, çocuğun gelişimini etkilemektedir.

Kronosistem, ekolojik sistemler yaklaşımının zamanla meydana gelen değişimleri veya süreklilikleri içeren zaman ögesini oluşturmaktadır (Bronfenbrenner ve Ceci, 1994). Bu değişiklikler okula başlamak gibi beklendik değişimler olabilirken ebeveynlerin boşanması gibi beklenmedik değişimler de olabilir. Lee ve Allen (2022) gerçekleştirdikleri çalışmayla kendileri de çocukluk dönemlerinde yoksulluk yaşayan annelerin oluşturduğu tek ebeveynli ailelerde yetişen çocukların yoksulluğu devralma risklerinin, her iki ebeveynin olduğu ailelere kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Britanya Psikoloji Derneği (The British Psychological Society, 2020), pandemi döneminde yayımladığı bilgilendirme notunda; yoksulluk şartları altında yaşamlarını sürdüren çocukları ve bu çocukların sağlıklı bir şekilde gelişmesini engelleyen unsurları, Bronfenbrenner'ın biyoekolojik modeli bağlamında şu şekilde ele almıştır:

(1) Çocuk düzeyinde: Fiziksel bir rahatsızlığın ve/veya yetersizliğin bulunması, nörolojik hastalıklar vd.

(2) Mikrosistem düzeyinde: Ebeveynlerin veya diğer bakım verenlerin ihmali, aileden birinin veya yakın bir arkadaşın hayatını kaybetmesi ve bunu takip eden yalnızlık duygusu, ebeveynler arası yaşanan anlaşmazlıklar, olumsuz aile iklimi vd.

(3) Mezosistem düzeyinde: Barınma sorunu, ayrımcılığa maruz kalma, travma yaşama vd.

(4) Ekzosistem düzeyinde: Huzursuz ve gergin semt ortamı, yerelde yetkili kurumların sunduğu yardımların sekteye uğraması vd.

(5) Makrosistem düzeyinde: Toplumdaki derin eşitsizlikler, pandeminin artırdığı ekonomik durgunluk, politik düzlemde ırkçılığın doğuşu vd. (The British Psychological Society, 2020). Özetle bu araştırmanın kuramsal dayanağını oluşturan biyoekolojik modele göre başta mikrosistem olmak üzere çocuğun çevresini oluşturan bağlamlar, çocuğun gelişimini doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkilemektedir.

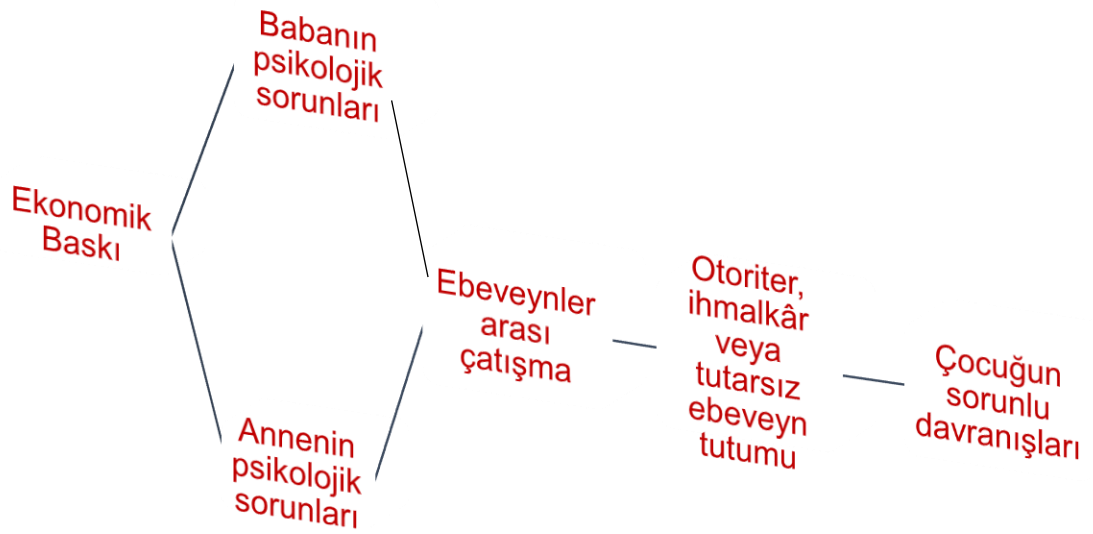
Çocuk Yoksulluğu Konusundaki Diğer Kuramsal Yaklaşımlar

Aile Stres Modeli. Çocuk yoksulluğunu açıklayan bir diğer yaklaşım olan aile stres modeli, 1980'li yıllarda ABD'nin kırsal bölgelerinde yaşayan ve tarımla uğraşan ebeveynlerin karşılaştığı ekonomik zorlukların, aile içindeki yaşamı nasıl etkilediğini açıklamak amacıyla ortaya konan bir yaklaşımdır ve spesifik olarak ekonomik zorluk, ebeveynin ruhsal sorunları ve çocuğun olumsuz davranışları arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlamaktadır (Conger vd., 2000). Bu yaklaşıma göre ebeveynin yoksulluk sınırının altında bir gelire sahip olması, çocuğun ve kendisinin temel ihtiyaçlarını karşılayamaması, işini kaybetmesi veya ödeyemeyeceği derecede borçlu olması gibi ekonomik zorluklar, aile sistemi üzerinde ekonomik bir baskı yaratır. Bu ekonomik baskı; anne ve babanın kaygı, öfke gibi rahatsız edici duygular hissetmesine neden olur. Hissettikleri bu yoğun olumsuz duygular, ebeveynler arasındaki anlaşmazlıkları artırır. Anlaşmazlıklar arttıkça anne-baba arasındaki yakınlık duygusu azalır. En nihayetinde eşler arasındaki çatışma ve evlilik ilişkisinin bozulması ise ebeveynlerin çocuklarına karşı daha otoriter ya da ihmalkâr bir tutum takınmalarıyla sonuçlanır. Çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde önemli bir etkiye sahip ebeveynlerin, tutumlarında yaşanan bu değişimler çocuğun uyumunu bozarak psikolojik iyi oluşunu olumsuz etkiler (Conger ve Conger, 2002; Masarik ve Conger, 2017). Aile Stres Modeli, ekonomik zorluklar yalnızca ebeveynleri etkiliyormuş gibi

yaklaşımın merkezine ebeveynleri yerleştirmesi ve çocukları da çevrede meydana gelen değişimlerin pasif birer alıcısı olarak değerlendirmesi nedeniyle eleştirilmektedir (Chzen vd., 2022). Bununla birlikte yapılan çalışmalar, modelin ilişkileri açıkladığını gösteren sonuçlar ortaya koymaktadır. Şekil 7'de Aile Stres Modeline yer verilmiştir.

Şekil 7

Aile Stres Modeli

Nepl vd. (2016) 273 çocuk ve ebeveynin katılımıyla boylamsal desende gerçekleştirdikleri çalışmayla ekonomik zorluklar, aile içi süreçler ve çocuğun dışı yönelim sorunları arasındaki ilişkileri incelenmiştir. İlk çocukluk ve orta çocukluk döneminde yapılan ölçümler sonrası elde edilen bulgulara göre ilk çocukluk döneminde ailenin karşılaştığı ekonomik zorluklar anne ve baba üzerinde bir baskı yaratır. Bu baskı, çocuk okulöncesi dönemdeyken -diğer bir ifadeyle erken çocukluk dönemi- ebeveynin hissettiği yoğun olumsuz duygularla ilişkilidir. Olumsuz duygular ise eşler arasında yaşanan anlaşmazlıkların artması ve bunun sonucu olarak ebeveynlerin çocuğa karşı otoriter bir tutum takınmasıyla ilişkilidir. Ebeveynin, erken çocukluk dönemindeki tutumu ise orta çocukluk dönemindeki dışı yönelim sorunlarını yordamaktadır.

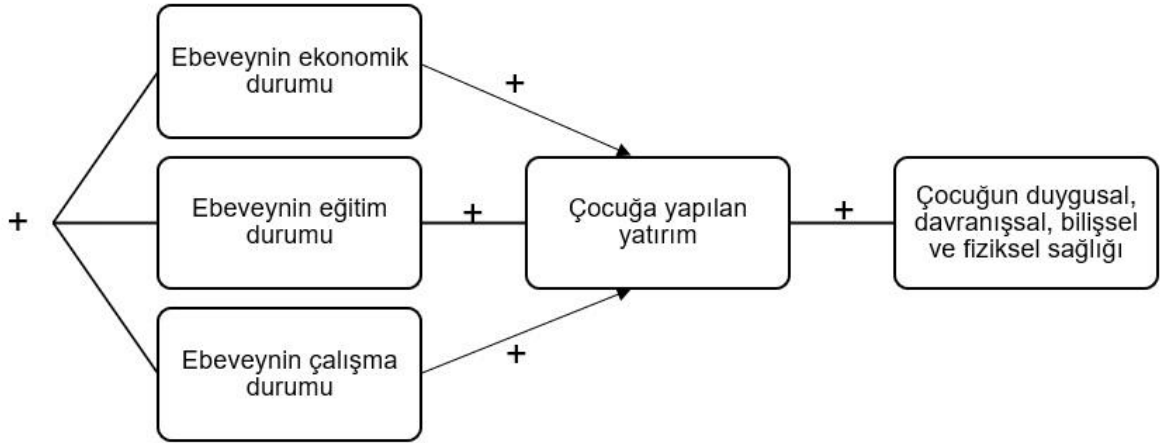
Chzen vd. (2022) İngiltere’de yaşları 10-17 arasında değişen 1.005 ergenin ve ebeveynlerinin katılımıyla çocuğun yoksunluğa maruz kalması ile aile içi yaşanan anlaşmazlıklar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar, Aile Stres Modelini yeniden gözden geçirerek modeli genişletmiş ve modelin merkezine ebeveynin yanı sıra çocuğu da yerleştirmişlerdir. Böylece revize edilen modelle, ebeveynin yanı sıra çocukların da ekonomik baskıdan etkilendiği ve bu durumun aile içi anlaşmazlıkları yordayacağı hipotezi test edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre ergenler, ekonomik zorluklardan Aile Stres Modelinde (Conger vd., 2000) belirtildiğinden daha fazla etkilenmektedir. Hem ebeveynlerin hem de ergenlerin ekonomik baskı deneyimleri ve psikolojik sorunları, aile içinde yaşanan anlaşmazlıkları yordamaktadır. Ayrıca revize edilen model, hem düşük-yüksek gelirli aileler için hem de tek ebeveynli-çift ebeveynli aileler için geçerlidir. Bunun yanı sıra ergenlerin yoksulluğa maruz kalması psikolojik iyi oluşlarıyla doğrudan ilişkilidir (Chzen vd., 2022). Dolayısıyla bu çalışmadan ergenlerin yalnızca ebeveyniyle arasındaki ilişkiden etkilendiği, aynı zamanda ebeveyniyle ilişkisini de şekillendirebildiği sonucu çıkarılabilir.

Aile Stres Modeli ile ilgili başka bir çalışmada (Jiang ve Dong, 2022) Çinli ergenlerin yoksulluğa maruz kalmalarıyla bilişsel becerileri arasındaki ilişkide ebeveyn katılımının rolü incelenmiştir. Şehir merkezlerinde ve kırsal bölgelerde yaşayan 10.750 ergenin yer aldığı çalışmanın kuramsal temelini Aile Stres Modeli oluşturmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre ergenin maruz kaldığı yoksulluk düzeyindeki artış, zihinsel becerilerindeki düşüşü yordamaktadır. İkinci olarak, yoksulluk anne-baba katılımını olumsuz etkilese de annenin katılımı ile ergenin bilişsel becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna karşın babanın katılımı ile bilişsel beceri arasındaki ilişki anlamlı değildir. Üçüncü olarak yerleşim yeri açısından bakıldığında kırsal yerlerde yaşayıp daha fazla yoksulluğa maruz kalan ve ebeveyn katılımı daha az olan ergenlerin, şehirlerde yaşayan akranlarına kıyasla bilişsel becerileri anlamlı şekilde daha zayıftır. Önceki çalışmalar (Nepl vd., 2016; Chzen vd., 2021), Aile Stres Modeli’nin duygusal ve sosyal gelişimi açıklama gücünü gösterirken bu çalışmayla zihinsel gelişimi de açıklayabildiği ortaya konulmaktadır.

Aile Yatırım Modeli. Ebeveynlerin çocukların geleceği için eğitim, beslenme, barınma ve diğer ihtiyaç alanlarında yaptıkları harcamalara aile yatırımı denir. Bu yatırımı belirleyen en temel faktör ise ailenin geliridir (Sosu ve Schmidt, 2017). Aile Yatırım Modeli, çoğunlukla ekonomistler tarafından ele alınsa da psikologlar, sosyologlar ve nörobilimciler de ebeveynin kaynaklarının ve yatırımının çocuk gelişimi üzerindeki rolünü incelerken bu modelden yararlanabilmektedirler (Zhang, 2021). Şekil 8’de Aile Yatırım Modeli’ne yer verilmiştir.

Şekil 8

Aile Yatırım Modeli

Bu modele göre, ekonomik zorluklarla mücadele eden aileler çocuklarının eğitimi için gereken harcamaları yapamazlar (Poon, 2020). Bu durum ise uzun vadede bilişsel gelişim için bir tehdit oluşturup yoksul çocukların akademik açıdan, sosyoekonomik durumu daha iyi olan akranlarının gerisinde kalmasına neden olmaktadır (Poon, 2020). Yapılan çalışmalarda çoğunlukla ailenin ekonomik kaynaklarına odaklanılsa da ebeveynin eğitim düzeyi ve mesleki pozisyonu da çocuğuna yaptığı yatırımı etkilemektedir. Diğer bir ifadeyle ebeveynin eğitim düzeyi ve mesleki statüsü yükseldikçe çocuğun eğitimine yaptığı yatırım artmaktadır (Conger ve Donellan, 2007). Bununla birlikte ergenlikteki ebeveyn yatırımının

akademik performans üzerindeki etkisinin, erken çocukluktaki kadar önemli olmadığını gösteren çalışma sonuçları da mevcuttur (ör., Simons vd., 2016).

Sosyoekonomik durumu iyi olan aileler çocukları için yalnızca daha fazla maddi yatırım yapmazlar, aynı zamanda yoksullukla mücadele eden ailelere nazaran çocuklarına daha fazla zaman ayırabilirler. Özellikle ortaokul yılları, fiziksel ve bilişsel gelişimin hızlandığı, ergenin özerklik arayışının başladığı ve ebeveyn-ergen ilişkisinin değişerek yeniden kurulduğu önemli bir dönemdir (Zhang, 2021). Ekonomik kaynakları sınırlı olan ailelerdeki çocukların bu dönemdeki sosyal öz-yeterliklerinin ve ebeveynlerine olan duygusal bağlılıkların daha zayıf olduğu; sosyoekonomik durumu daha iyi olan akranlarına kıyasla daha fazla içe yönelim (depresyon ve kaygı gibi) ve dışa yönelim (saldırganlık ve antisosyal davranışlar gibi) sorunları sergiledikleri görülmektedir (Conger ve Donnellan, 2007). Ailenin sosyoekonomik durumu, ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin yanı sıra kardeşler arasındaki ilişkileri de etkilemektedir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle ekonomik sıkıntılarının olduğu ailelerde, kardeşler arasındaki ilişki ve iletişim daha zayıftır. Bu durum ise aile içinde daha fazla çatışma yaşanmasıyla sonuçlanmaktadır (Melby vd., 2008).

Aile Stres Modeli'nin ve Aile Yatırım Modeli'nin ayrı ayrı ele alındığı çalışmaların yanı sıra her iki modelin ergen gelişimini açıklama güçlerinin karşılaştırıldığı çalışmalar da yapılmaktadır. Simons vd. (2016) sosyoekonomik olarak dezavantajlı Afrika asıllı ABD'li 422 ergenle gerçekleştirdikleri çalışmayla ekonomik zorluklar ile davranış sorunları arasındaki ilişkiyi ve Aile Stres Modeli ile Aile Yatırım Modeli'nin bu ilişkiyi ne derece açıklayabildiğini incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre ailenin yaşadığı ekonomik zorluk ile ergenin davranış sorunları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle ekonomik zorlukların artması ergenlerin davranış sorunlarının artmasıyla ilişkilidir. Modellerin bu ilişkiyi açıklama güçlerine bakıldığında Aile Stres Modeli'nde yer alan ebeveynler arası çatışma ile işlevsel olmayan ebeveyn tutumlarının, Aile Yatırım Modeli'ne kıyasla ekonomik zorluk ve davranış sorunları ilişkisini daha iyi açıkladığı görülmektedir (Simons vd., 2016).

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi. Gelire dayalı çocuk yoksulluğu her ne kadar ekonomi alanına özgü terimlerle ifade edilen basit istatistiklerden ibaret gibi görünse de çok boyutlu çocuk yoksulluğunun insani boyutu da düşünüldüğünde yoksulluğun ruh sağlığı alanı açısından ele alınması gereken bir konu olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu temel ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların karşılanması'nın önemi olduğunda Hümanistik Kuram'ın öncü isimlerinden Abraham Harold Maslow'un geliştirdiği İhtiyaçlar Hiyerarşisi yaklaşımının, farklı gelişim dönemlerinde bulunan çocukların temel ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçlar karşılanmadığı takdirde olası sonuçları anlamak açısından açık ve anlaşılır bir çerçeve sunduğu söylenebilir. Temelde bir motivasyon kuramı olan İhtiyaçlar Hiyerarşisine göre her insanın fizyolojik, güvenlik, sevgi ve ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme olmak üzere birbirleriyle ilişkili ve hiyerarşik bir sıra izleyen beş temel ihtiyacı bulunmaktadır (Maslow, 1943). Hiyerarşinin üstünde yer alan ihtiyaçlar, ancak alttakilerin karşılanmasıyla görünür hale gelirler. Farklı bir ifadeyle alt basamaklarda yer alan ihtiyaçlarını karşılayabilen ya da ihtiyaçları karşılanan bireyler, daha üst basamaktaki ihtiyaçları gidermek üzere harekete geçerler (Maslow, 1943). Maslow başlarda, insanların daha üst basamaktaki ihtiyaçlara doğru ilerlemeleri için önceki basamaklardaki ihtiyaçları tamamen karşılamaları gerektiğini düşünürken sonraki yıllarda, ihtiyaçların karşılanması konusunu ya hep ya hiç şeklinde değerlendirmenin doğru olmadığını ve önceki ifadelerinin hatalı olduğunu ifade etmiştir (Maslow, 1987). Konuyla ilgili yapılan çalışmalar da İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nin Maslow'un başta ileri sürdüğünden daha esnek olduğunu göstermektedir (Neher, 1991; Noltemeyer vd., 2021). Bu çalışmalara göre birey, bir basamaktaki ihtiyacını kısmen dahi karşıladıysa sonraki basamaktaki ihtiyaca yönelebilir. Maslow'un her ihtiyacın her birey için aynı derecede önemli olduğu görüşünün aksine kimi insanlar için saygı ihtiyacı, sevgi ve ait ihtiyacına göre daha önemlidir ve daha önce gelmektedir. Ayrıca her birey, en nihai hedefin kendini gerçekleştirme olduğu bu yolculukta aynı yolu takip etmez. Dahası sonradan ortaya çıkan yoksulluk, boşanma ve bir yakınının vefatı gibi olumsuz yaşam olayları bireyin kat ettiği mesafeyi ortadan kaldırabilir. Dolayısıyla doğrusal olmayan bu yolculuk; içerisinde geri dönüşlerin de olduğu, farklı basamaklar arasında geçiş yapılabilen bir süreçtir (Neher, 1991;

Noltemeyer vd., 2021). Buna karşın özellikle fizyolojik ihtiyaçlarını ve güvenlik ihtiyacını karşılayamayan bir bireyin, enerjisinin büyük bir kısmını bu ihtiyaçları gidermeye harcadığı görüşü geçerliliğini korumaktadır (Maslow, 1998). Şekil 9'da İhtiyaçlar Hiyerarşisi modeline yer verilmiştir.

Şekil 9

İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Hiyerarşinin tabanında yer alan fizyolojik ihtiyaçlar, birey için hayati konumda bulunan ve karşılanmadığı takdirde yaşamın devamını tehlikeye sokabilen yemek, su, barınma, giyinme, ısınma ve uyku gibi ihtiyaçları ifade etmektedir. Maslow'a göre bu ihtiyaçlar karşılanmadığı müddetçe diğer tüm ihtiyaçlar geri planda kalacaktır (Maslow, 1943). UNICEF (2021a) yayımladığı bir raporda çocuk ölümlerinin, en sık erken çocukluk döneminde görüldüğünü ve dünya genelinde 0-5 yaş arasındaki çocukların %20'sinin aşırı yoksullukla mücadele ettiğini belirtmektedir. Bu rapor ışığında fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayamayan bir çocuktan, sonraki basamaklara motive olması beklenemeyeceği gibi bu çocuğun bir sonraki basamağı görece kadar yaşayıp yaşamayacağını belirsiz olduğu çıkarımı yapılabilir. Fizyolojik ihtiyaçların bir üst basamağında ise güvenlik ihtiyacı

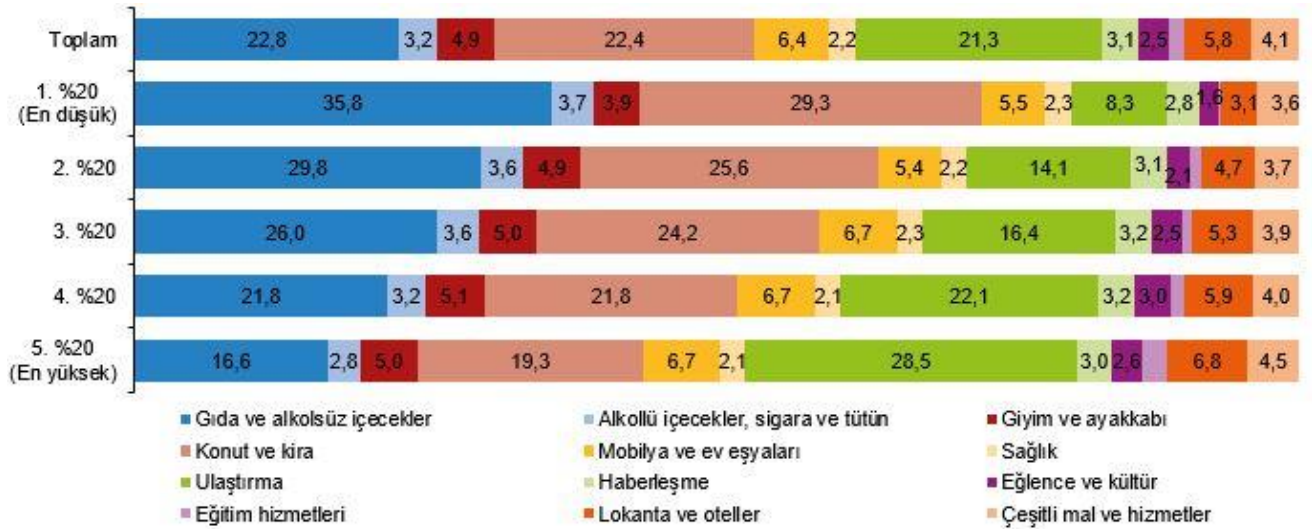

bulunmaktadır. Bu ihtiyaçla kastedilen güvenli bir çevrede yaşamak, duygusal anlamda dengeli olmak ve zararlı unsurlardan korunmaktır. Güvenlik ihtiyacı karşılanmadığında birey korku ve kaygı geliştirebilir. Fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyacı karşılanmasıyla sevgi ve ait olma ihtiyacı önem kazanmaktadır. Sevgi ve ait olma ihtiyacı, diğer insanlardan sevgi görmeyi ve kendini onlara bağlı hissetmeyi içermektedir. Bu ihtiyaç karşılanmadığında birey sosyal kaygı yaşayabilir ve yoğun bir yalnızlık hissine kapılabilir. Sevgi ve ait olma basamağının bir üstünde yer alan saygı ihtiyacını Maslow, iki farklı şekilde ele almaktadır. Bunlardan ilki bireyin öz-saygısı, ikincisi ise bireyin çevreden algıladığı saygıdır. Maslow (1998), saygı ihtiyacının özellikle çocuklar ve ergenler için önemli olduğunu belirtmektedir. Saygı ihtiyacını karşılayamayan çocuklar ya da ergenler, ruhsal sorunlar yaşayabilirler. İlk üç ihtiyacı (fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, sevgi ve ait olma) karşılanan çocuklar, kimlik arayışında oldukları ergenlik döneminde saygı ihtiyacını karşılamaya ve sonrasında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin de nihai amacı olan kendini gerçekleştirme basamağına yol almaya motive olabilirler (Maslow, 1998).

Maslow'un yaklaşımı ortaokul bağlamında ele alındığında yatağa aç giren bir öğrenciden ertesi günkü derse ya da yaşadığı yerin kirasını ödeyemeyen bir ebeveyninden akşam çocuğuyla geçireceği zamana motive olmasını beklemenin güç olduğu söylenebilir. Yoksullukla mücadele eden ebeveynler, çocukların hayatını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için temel ihtiyaçları karşılamaya odaklanırlar. Sürekli temel ihtiyaçları nasıl karşılayacağını düşünen anne ve babalar, çocuğun diğer gelişim ihtiyaçlarını göz ardı etmek durumunda kalabilirler (Krzesni, 2015). Şekil 10'da gelir düzeyine göre yapılan tüketim harcamalarının dağılımı yer almaktadır (TÜİK 2023b).

Şekil 10

Yüzelik Gelir Gruplarına Göre Tüketim Harcamalarının Dağılımı

Şekil 10 incelendiğinde en düşük gelire sahip ailelerin en çok pay ayırdığı harcama kaleminin %35.8 ile gıda ve alkolsüz içecek olduğu; onu %29.3 ile konut ve kiranın takip ettiği görülmektedir. Bu ailelerin eğlence ve kültüre ayırdıkları pay %0.8 iken eğitime ayırdıkları pay %0.1'dir. İhtiyaçlar Hiyerarşisi yaklaşımıyla değerlendirilecek olursa en alt gelir grubundaki bir aile, gelirinin neredeyse %65'ini fizyolojik ihtiyaçlara ayırmaktadır. Bu ailedeki çocukların psikososyal açıdan gelişmelerini sağlayacak diğer tüketim harcamalarına %35 gibi bir pay kalmakta ve bu oranın da yalnızca %0.1'i, eğitim için kullanılmaktadır. Dolayısıyla Maslow'un da belirttiği üzere alt gelir grubundaki ailelerin önceliğinin temel ihtiyaçları karşılamak olduğu, daha üst basamaktaki ihtiyaçlar için yeterli kaynaklarının kalmadığı ya da kalan kaynağın çok az bir kısmını bu ihtiyaçları gidermek için kullandıkları söylenebilir.

Maslow'un kuramıyla ilgili yapılan çalışmalar, ihtiyaçların karşılanmasıyla ruh sağlığı arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili çalışma yapan DeCarlo Santiago vd. (2011) ilk iki basamakta yer alan fizyolojik ihtiyaçların ve güvenlik ihtiyacının karşılanmamasının depresyon ve kaygı gibi rahatsız edici duygusal sorunlarla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Tay ve Diener (2011) ise 123 ülkeden katılımcının yer aldığı

çalışmayla ihtiyaçların karşılanması ile olumlu duygular, olumsuz duygular ve öznel yaşam değerlendirmesi şeklinde kavramsallaştırılan öznel iyi oluş arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre ihtiyaçların karşılanmasıyla öznel iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ve bu durum, çalışma kapsamında yer alan her ülke için geçerlidir. Çalışmanın bulgularına daha detaylı bakıldığında fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyacının karşılanması ile ilişki düzeyi en yüksek olan değişken öznel yaşam değerlendirmesidir. Buna göre bu ihtiyaçlarını karşılayabilen bireyler yaşamlarından daha memnunnlardır. Sevgi ve ait olma ile öz-saygı ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilişki düzeyi en yüksek olan değişken olumlu duygulardır. Buna göre çevresi tarafından sevildiğini hisseden ve saygın bir sosyal pozisyona sahip bireylerin, bu ihtiyaçlarını karşılayamayanlara göre olumlu duygulara sahip olma olasılıkları daha yüksektir (Tay ve Diener, 2011). Olumsuz duygular değişkeniyle en yüksek ilişkiye sahip ihtiyaçlar ise fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı ve öz-saygı ihtiyacıdır. Buna göre bu ihtiyaçlarını karşılayamayan bireylerin olumsuz duygulara sahip olma olasılığı daha yüksektir.

Çocukluktan Yetişkinliğe Geçiş Evresi: Ergenlik Dönemi

Modern psikoloji tarihinde konu ergenliğe geldiğinde, üzerinden bir asırdan uzun bir süre geçmesine rağmen psikolog Granville Stanley Hall'un 1904 yılında yazdığı "Ergenlik" isimli kitaba ve Hall'un ergenlik dönemine ilişkin görüşlerine değinilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü ergenliği bilimsel anlamda bir araştırma konusu olarak ele alan ilk isim G. Stanley Hall'dur. Hall'un "Ergenlik" isimli kitabı, iki ciltten oluşan; içerisinde uzuvların büyümesinden bilişsel gelişime, cinsellikten psikopatolojiye kadar birçok konu başlığını barındıran bir kitaptır. Hall'a göre ergenlik, 14-24 yaş arasını kapsayan bir "fırtına ve stres" dönemidir. Bu yaklaşım, yetişkinlik döneminde daha kalıcı ve dengeli bir yapıya erişmeden önce ergenlerin duygusal ve davranışsal açıdan büyük inişler ve çıkışlar yaşadığını öne sürmektedir. Hall'un görüşünü daha da ilgi çekici hale getiren dünya genelindeki tüm ergenlerin kaçınılmaz bir şekilde bu fırtına ve stresi yaşadığını ileri sürmesidir. Bazı araştırmalarda bu görüşe paralel sonuçlara ulaşılırken bazı araştırmalar da ise bu görüşün

ergenlik için geçerli bir çerçeve sunmadığı belirtilmektedir. Ergenliği açıklama gücünden bağımsız olarak Hall'un görüşünün, ergenliğin dikkate değer ve ele alınması gereken bir dönem olduğu konusunda farkındalık yaratması açısından önemli olduğu söylenebilir (Arnett, 1999, 2006).

Günümüze geldiğimizde, ergenlik dönemi; içerisinde hem krizleri hem de fırsatları barındıran, çocukluk ile yetişkinlik arasındaki geçiş evresi olarak tanımlanmaktadır. Ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiği konusunda bir fikir birliği olmamasına karşın ergenliğin; puberte ile başlayıp formal eğitim sürecinin tamamlanmasıyla ebeveynlerden ekonomik bağımsızlığın kazanıldığı, eş ve ebeveyn rollerinin edinildiği evre olan yetişkinliğe geçilmesiyle sona erdiği kabul edilmektedir. Bu da ergenliğin, 10'lu yaşlarda başlayıp 20'li yaşlara değin sürdüğü anlamına gelmektedir (Lansford ve Banati, 2018). Sawyer vd. (2018) değişen yaşam koşulları nedeniyle eğitim sürecinin tamamlanmasının, evlenip çocuk sahibi olmanın geçmişe kıyasla uzadığının/daha geç gerçekleştiğinin ve bu nedenle de ergenlik döneminin yaş aralığının 10-24 yaş olarak revize edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Araştırmacılara göre bu tanımsal değişiklik, gelişimsel olarak ergenlik dönemine uygun kanunların ve sosyal politikaların geliştirilmesi için önemlidir (Sawyer vd., 2018). Dünya Sağlık Örgütü'ne (World Health Organization [WHO], 2012) göreyse ergenlik dönemi 10-19 yaş arasını ifade etmektedir.

Bu araştırmanın katılımcı grubunu oluşturan ortaokul öğrencilerinin içinde bulunduğu dönem, erken ergenlik olarak ifade edilmekte ve 10-14 yaş arasını içermektedir. Bu dönem pubertenin egemen olduğu pubertal hormonların; beden yapısı, cinsel gelişim ve beyin gelişimi üzerindeki etkilerinin hızla arttığı bir dönemdir. Aynı zamanda beyin ödül sistemi de bu dönem içerisinde yeniden modellenmektedir (Patton vd., 2016). Ruh sağlığı açısından bakıldığında erken ergenlik dönemi ergenin akran etkilerine açık olduğu, geleceğe ilişkin henüz pek bir planının bulunmadığı ve risk algısının düşük olduğu bir dönemdir. Risk algısının düşük olması, risk alma davranışında artışa ve öz-düzenleme becerisinin zayıflamasına yol açar. Kimlik oluşumu ve romantik ilişkilere ilgi duyma gibi yeni

ilgilerin de geliştiği bu dönemde; okul ve aile, gelişim üzerindeki etkisi kritik olan bağlamlardır (Patton vd., 2016). Hızlı bir fiziksel değişim yaşayan ergen, bu değişimlere uyum sağlamaya çalışmakta; ancak uyum sağlamakta zorlandığında ya da uyum sağlayamadığında başta ailesi ile okuldaki arkadaş ve öğretmenleri olmak üzere çevresine yönelik olumsuz bir tutum takınıp davranış sorunları sergileyebilmektedir. Ergenin meydana gelen değişimleri kabullenebilmesinde ailesinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Ailenin, ergenin içinden geçtiği dönemin farkında olması ve bu doğrultuda davranması ergenin uyumunu kolaylaştıracak; tam tersi bir durumda ise çocuk bu yeni döneme uyum sağlamakta zorlanacaktır (Akdoğan ve Çimşir, 2021).

Kimlik gelişimi için kritik dönem olarak kabul edilen ergenlik dönemini sağlıklı bir şekilde geçiren çocuklar, aile ve akranlarının etkisiyle kendilerine sağlıklı bir kimlik inşa ederken aksi durumda ise kimlik krizi yaşayabilmektedir (Santrock, 2022). Fiziksel, ruhsal, bilişsel ve sosyal yapılarında dönemin doğası gereği meydana gelen değişimlerle başa çıkmakta zorlanan çocuklar, duygusal ve davranışsal sorunlar sergileyebilmekte; bu sorunlar ise nihayetinde çocuğun sosyal uyumunu bozabilmektedir (Kauffman ve Landrum, 2017).

Çocuğun sosyal uyumunu bozan duygusal ve davranışsal sorunlar, genellikle içe yönelim ve dışa yönelim sorunları olmak üzere iki kategoriye ayrılır. İçe yönelim sorunları, çocuğun çoğunlukla çevresine pek işaret vermeden içten içe yaşadığı sorunları ifade eder. Kaygı sorunları, post-travmatik stres bozukluğu, somatik semptomlar ve depresyon içe yönelim sorunlarındandır (Holland vd., 2017). Dışa yönelim sorunları ise çocuğun çevreye karşı sergilediği sorunlar için kullanılan bir kavramdır. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite, karşı gelme bozukluğu ve davranış sorunları en sık karşılaşılan dışa yönelim sorunlarıdır (Holland vd., 2017).

Sonuç olarak ortaokul öğrencilerinin de içerisinde bulunduğu ergenlik döneminde yoksulluk gibi olumsuz yaşam olaylarına maruz kalan, olumlu rol modellerden yoksun olan, bedeninde ve duygularında meydana gelen değişimleri kabullenmekte zorlanan çocukların

duygusal-davranışsal sorun sergilemesi daha olasıyken döneme ilişkin önemli bir diğer kavram ise öz-yeterliktir.

Ergenlik Döneminde Öz-yeterlik

Öz-yeterlik kavramını ilk kez kullanarak kavrama ilişkin kuramsal çerçeveyi çizen Albert Bandura'ya (1977) göre, bireyin bir işi tamamlayıp tamamlayamayacağına ya da belirli bir durumda başarılı olup olamayacağına ilişkin kendi becerisine olan inancına öz-yeterlik denirken daha sonraki bir çalışmasında Bandura (1997) bu kavramı, öğrenmeye ve bir eylemi gerçekleştirmeye yönelik bireyin algıladığı potansiyel/kapasite olarak tanımlamıştır. Yeni karşılaştığı bir durumla başa çıkma gücünün, o durumun üstesinden gelmek için yeterli olmadığını düşünen birey, performans sergilemesi gereken noktada kapasitesinden şüphe duyup kaçınabilir. Dolayısıyla öz-yeterlik, motivasyonla ilgili bir kavramdır (Bandura, 1977). Her ne kadar motivasyon, öz-yeterliğin önemli bir bileşeni olsa da öz-yeterliği belirleyen yeterlik değişkenidir. Bandura'ya göre birey bir işi başarmadan önce o işi başaracağına inanmalıdır. İnsanların becerilerine güvenmeleri o işte harcaacakları çabayla ilişkilidir. Temelde bilişsel bir faktör olan öz-yeterlik; duygusal, davranışsal ve sosyal gelişimi etkilerken aynı zamanda bireysel özelliklerden ve sosyal çevreden de etkilenmektedir (Bandura, 1997). Dolayısıyla öz-yeterliğin, bireyin yaşamını etkileyen ve yaşamından etkilenen bir kavram olduğu söylenebilir.

Öz-yeterlik kavramının da içerisinde yer aldığı Sosyal Bilişsel Kuram 1970'li yıllardan beri insan davranışını ve davranışın motivasyonel belirleyicilerini anlamak için kullanılan etkili kuramlardan biridir. Kurama göre insan davranışı, bireysel özellikler ve çevre etkileşimiyle meydana gelir. Bandura'nın "üçlü etkileşim" olarak adlandırdığı nedensellik yaklaşımına göre davranışın, bireysel faktörlerin ve çevresel şartların etkileşmesiyle insanın işlevselliği meydana çıkmaktadır (Bandura, 1977, 2001). Bu yaklaşım ergenin akademik performansına uygulanacak olursa ergenin kendisine ilişkin inancı (bireysel faktör) ile kendisi için önemli olan diğer insanların sağladığı destek (çevre), akademik performansını

(davranış) etkileyebilmektedir. Yapılacak işin seçimini, iş için ortaya koyulacak çabayı, işi sürdürmeye ilişkin kararlılığı ve nihayetinde başarıyı etkileyen öz-yeterliği yüksek olan bireyler öz-yeterliği düşük bireylere nazaran zorluklar karşısında daha yılmaz bir tutum takınırken başarı düzeyleri de daha yüksektir (Schunk, 1995). Bandura'nın önce Sosyal Öğrenme Kuramı şeklinde isimlendirdiği, daha sonra Sosyal Bilişsel Kuram olarak ifade ettiği bu yaklaşıma göre birey; kendi öz-yeterlik düzeyini fizyolojik tepkiler gibi içsel veya sergilenen performans gibi dışsal parametreler aracılığıyla tayin edilebilir. Ancak öz-yeterliğe ilişkin bilgi veren başka kaynaklar da bulunmaktadır. Örneğin; bireyin önceki başarıları, yapması gereken işin zorluk düzeyi ve bu iş için ne kadar çaba harcaması gerektiği de öz-yeterliğini etkilemektedir. Buna karşın bireyin bir konudaki bilgi ve becerisi yeterli değilse algıladığı öz-yeterlik düzeyi ne kadar yüksek olursa olsun o konunun üstesinden gelmesi pek mümkün değildir (Schunk, 1995).

Kritik bir gelişim dönemi olan ergenlik çağındaki çocuklar, daha önce hiç karşılaşmadıkları durumları tecrübe etmeye başlarlar. Karşılaştıkları bu yeni durumlarda kendi kapasitelerine güvenip güvenmemeleri akademik başarılarını, akran ilişkilerini ve mesleki tercihlerini etkiler (Santrock, 2022). Ergenlik döneminde sadece çocuk değil, aynı zamanda içerisinde bulunduğu sosyal bağlamlar da değişir. Bağlamlar arasındaki etkileşimler ise ergenlerin okul içi ve okul dışında bir şeyi başaracaklarına ilişkin olan inançlarını etkiler (Shin ve Ryan, 2014).

Doğumla birlikte aileler, çocuklarının öz-yeterliğini etkilemeye başlarlar. Genellikle ekonomik, insani ve sosyal anlamda daha fazla imkana sahip aileler; çocukların öz-yeterliğini geliştiren daha zengin yaşantılar sağlarlar. Aileleri tarafından başarılı olmaya güdülenen, çevrelerinde akademik ve sosyal anlamda iyi modeller bulunan ve zorlukların üstesinden gelmesini sağlayacak becerileri edinmiş çocukların öz-yeterlikleri daha yüksektir. Dolayısıyla ailenin yoksulluğa maruz kalması durumunda çocukların öz-yeterliği bu durumdan olumsuz etkilenecektir (Jhang, 2019).

Ortaokula devam eden bir öğrencinin gününün büyük bir bölümünün geçtiği ve öz-yeterlik üzerindeki etkisi olan bir diğer ortam ise okuldur. İlkokuldan ortaokula geçişle birlikte çocuklar artık daha fazla sayıda öğretmene sahip olmaktadır. Otoriter bir öğretmen tutumu, çocuğun öz-yeterliğini düşürürken demokratik bir öğretmen tutumunun ise öz-yeterlik üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır. Sınıfların başarı düzeyine göre oluşturulması öğrencilerin kendilerini yetersiz hissetmesine neden olabilir (Jerusalem ve Hessling, 2009). Öğretmenin yardımı öğrenmeyi kolaylaştırırken aşırı yardım da öğrencinin kendi başına bir şeyi öğrenebileceğine ilişkin inancını zayıflatabilir. Dolayısıyla başta öğretmenler olmak üzere okulda çalışan profesyonellerin de öz-yeterlik üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Akranların birbirini desteklediği, öğretmenin öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına karşı duyarlı olduğu olumlu bir sınıf ikliminde öğrenimi sürdüren öğrencinin sosyal öz-yeterliği yükselir (Jerusalem ve Hessling, 2009).

Ergenlik dönemindeki bir çocuğun öz-yeterliğini etkileyen son bağlamın ise arkadaş çevresi olduğu söylenebilir. Ergenlik dönemi öncesi çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü önemliken ergenlikle birlikte akran ilişkileri önem kazanarak aileyi geride bırakır. Dolayısıyla akran ilişkileri ile öz-yeterliğin boyutlarından biri olan sosyal öz-yeterlik arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır (Erath vd., 2010).

Ergenlik döneminde öz-yeterliğin oluşumu üzerinde etkisi olan temel faktörlere değinildikten sonra öz-yeterliğin alt boyutlarını açıklamanın da önemli olduğu değerlendirilmektedir. Kendi içerisinde akademik, duygusal ve sosyal öz-yeterlik olmak üzere üçe ayrılan bu kavram bireyin davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Muris, 2001). Sosyal öz-yeterliği yüksek ergenler, öz-yeterliği düşük akranlarına nazaran bu yaşantılara daha kolay uyum sağlayıp insanlarla yeni ve yapıcı ilişkiler geliştirme konusunda daha başarılı olurlar. Duygusal öz-yeterlik ise ergenlik dönemindeki çocuğun ruhsal sağlığının iyi olması ve olumsuz duyguların üstesinden gelmesi açısından önemli bir role sahiptir (Armum ve Chellappan, 2016).

Telef ve Karaca'nın (2013) Türkiye'de ortaokul ve lise öğrencilerinin öz-yeterlik düzeyleri ile ruhsal sorun belirtileri arasındaki ilişkileri incelediği çalışmaya göre kız ergenlerin, akademik ve sosyal öz-yeterliklerinin erkeklere nazaran; erkek ergenlerin duygusal öz-yeterliklerinin ise kızlara nazaran daha yüksek olduğu söylenebilir. Bununla birlikte genel öz-yeterliklerinde cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Yaş açısından bakıldığında ergenlerin öz-yeterliklerinin yaş arttıkça azaldığı söylenebilir. Akademik başarı ile öz-yeterlik arasındaki ilişkiye göre ergenlerin akademik başarısının artmasıyla akademik, duygusal, sosyal ve genel öz-yeterlikleri de artarken akademik başarılarının azalmasıyla öz-yeterlikleri de azalma eğilimi göstermektedir. Yine bu çalışmaya göre genel öz-yeterlik ve öz-yeterliğin alt boyutları (akademik, duygusal ve sosyal öz-yeterlik) ile kaygı, depresyon, somatizasyon, olumsuz benlik algısı ve hostilite arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ergenlerin öz-yeterlik düzeyleri arttıkça kaygı, depresyon, somatizasyon, olumsuz benlik algısı ve hostilite düzeyleri azalmaktadır (Telef ve Karaca, 2013).

Ebeveyn İzlemi: “Çocuğum kiminle, nerede, ne yapıyor?”

Birçok ülkede, yetişkinliğe doğru yol alan çocuklar ergenlik dönemine geldiklerinde zamanlarının daha büyük bir kısmını ev dışında geçirmeye başlarlar (Santrock, 2022). Aynı zamanda çocukluğa nazaran sorunlu davranışlarda artışın gözleendiği bu dönemde, ergenin kendisine veya çevresine zarar vermeden davranış sorunlarına müdahale edebilmek ve dahası ortaya çıkması muhtemel sorunları önleyebilmek için ergenin bireysel özelliklerine olduğu kadar yakın çevresiyle ilişkilerine; diğer bir ifadeyle Bronfenbrenner'ın geliştirdiği Biyoekolojik modelde yer alan ve çocuk üzerinde en çok etkiye sahip olan mikrosistem bileşenlerine odaklanmanın gerekliliği anlaşılmaktadır. Ergenin sorunlu davranışlarının önlenmesinde, çocuğun sosyalleştiği ilk ortam olan ailedeki ebeveynlerin rolü uzun yıllardır üzerinde çalışılan bir konudur. Söz konusu ebeveynin çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesindeki rolü olduğunda, ebeveyn izlemine değinmenin önemli olduğu düşünülmektedir (Soenens vd., 2006).

Alanyazın incelendiğinde ebeveyn izlemi konu başlığında yüzlerce çalışmanın yer aldığı ve konuya ilişkin ilk çalışmanın 1984 yılında yapıldığı görülmektedir (Patterson ve Stouthamer-Loeber, 1984). Yaklaşık 40 yıl önceki bir çalışmada dahi ergenlik döneminde risk ve sorun içeren davranış sayısındaki artışa rağmen ebeveynin çocuğunu iyi bir şekilde izlemesinin, ona yerinde ve uygun müdahalelerde bulunma şansı verdiği ve bu durumun da dolaylı olarak ergenin davranış sorunlarının azalmasıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılabildiği önemlidir (Snyder ve Patterson, 1987).

Ebeveyn izlemi, ebeveynin çocuğunun nerede olduğuna ve ne yaptığını yönelik dikkati ve takibi sonrası elde ettiği bilgi şeklinde ifade edilen bir kavramdır. Çocuğun ev dışında yaptıklarına ilişkin ebeveynin sahip olduğu bu bilgi, ebeveynin çocuğun yaptıklarını öğrenme çabası ile çocuğun kendisinden gelen doğal ve içten paylaşımlarının eseridir (Stattin ve Kerr, 2000). Dolayısıyla ebeveyn izlemi, yalnızca ebeveynin takibiyle ilgili değil, aynı zamanda çocuğun ev dışındaki yaşamını ebeveyniyle paylaşma isteğinin bir ürünüdür. Marshall vd. (2005) ise ebeveyn izlemini ele aldıkları çalışmada ebeveynlerin, çocuğa ilişkin bildiklerinin ergenin paylaşımlarıyla sınırlı olduğunu belirtmektedir. Buna göre ergen, ebeveyne sağladığı bilgi akışını yönlendirmektedir. Diğer bir ifadeyle ebeveyn, çocuğun ev dışında her yapıp ettiğinden değil, ancak çocuğun bilmesini istediği kadarından haberdardır. Nasıl kavramsallaştırıldığından bağımsız olarak her iki çalışmada da (Marshall vd., 2005; Stattin ve Kerr, 2000;) ebeveyn izleminin, özellikle ortaokul yıllarını da içine alan ergenlik döneminde ortaya çıkan davranış sorunlarıyla ilişkisi olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte ebeveyn izlemini etkileyen birçok faktör bulunmakta ve bu faktörlerin başında da ebeveyn-çocuk ilişkisi gelmektedir. Buna göre çocuğun, kendisine güvenildiğini hissetmesi ve ebeveynleriyle daha az çatışma yaşaması, kendi hayatına dair onlarla daha fazla paylaşım yapmasını sağlar (Guilamo-Ramos vd., 2010).

Ergenlik dönemindeki ebeveyn izlemiyle ilgili Türkiye’de gerçekleştirilen bir çalışmaya göre ebeveyn izlemi ve ergenin ev dışındaki yaşamıyla ilgili paylaşımları cinsiyete göre farklılaşmaktadır (Sayıl ve Kındap-Tepe, 2020). Ebeveyn izlemiyle

kastedilenin anne izlemi olduğu bu çalışmada; kız ergenler, erkek ergenlere göre daha fazla ebeveyn izlemi algıladıklarını ve anneleriyle ev dışındaki yaşamlarına dair daha çok paylaşım yaptıklarını belirtmektedir. Bunun yanı sıra ortaokul rencilerinin de içerisinde bulunduğu ilk ergenlik döneminde ergenler, orta ergenlik dönemindekilere kıyasla anneleriyle daha fazla paylaşım yaptıklarını ve anne izlemi düzeyinin daha yüksek olduğunu bildirmektedirler. Diğer bir ifadeyle ergenler, yaş aldıkça ebeveynleriyle daha az paylaşım yaparlar ve ebeveyn izleminin düzeyi ergenlik süresince düşmeye devam eder (Sayıl ve Kındap-Tepe, 2020). Çalışmanın temel bulgusuna göre ebeveyn izlemi ile akranlarına zorbalık yapma ve riskli davranışlarda bulunma arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle ergenin bildirdiği anne izlemi arttıkça davranış sorunları azalmaktadır (Sayıl ve Kındap-Tepe, 2020).

İlgili Araştırmalar

ocuk yoksulluğu konusunda yapılmış önceki çalışmalar incelendiğinde verilerin çoğunlukla ebeveynlerden toplandığı görülmüştür. Çalışma grubunu çocukların oluşturduğu az sayıda araştırma bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda ocuk yoksulluğunun çoğunlukla gelire dayalı olarak ele alındığı dikkat çekmektedir. Web of Science veri tabanında ocuk yoksulluğunun İngilizce karşılığı olan “child poverty” kelime grubuyla yapılan tarama, konuya ilişkin alanyazının son 20 yılda oluştuğunu göstermektedir. Gerçekleştirilen bu araştırma ile görece yakın geçmişte oluşan bu alanyazına katkı sunulması amaçlanmıştır. Bununla birlikte, ocuk yoksulluğu ve diğer araştırma değişkenlerine ilişkin daha önce yapılmış çalışmaların yer aldığı bu başlık altında konuyla ilgili çalışmalar kronolojik bir sırayla sunulmuştur.

Lee ve Kim (2012) Güney Kore’de 1.785 ocuk ve ebeveynin katılımıyla gerçekleştirilen ve dört yıl süren boylamsal bir araştırmanın verilerini panel veri analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Çalışmanın amacı ortaokul yıllarındaki ocuk yoksulluğunun nedenlerini ve ergenin gelişimi üzerindeki etkilerini incelemektir. Çalışmanın bulgularına

göre tek ebeveynli ailede yaşayan, ebeveynleri tam zamanlı bir işte çalışmayan, ebeveynlerinin eğitim düzeyi düşük olan ve yaşça daha genç ebeveynlere sahip olan çocuklar, yoksulluk açısından risk altındadır. Araştırmacılar yoksulluğun çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini incelediklerinde, yoksulluğa maruz kalan çocukların akademik başarılarının akranlarına kıyasla daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca araştırmacılar aile içi ilişkilerin ve ebeveyn izleminin, çocuğun duygusal-davranışsal sorunlarıyla ilişkili olduğunu buna karşın çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmişlerdir.

Delgado vd. (2013) ABD'de bulunan okullarda öğrenim gören 246 Meksika kökenli 7. sınıf öğrencisi ve ebeveynlerinin katıldığı bu çalışmada, ergenin algıladığı ekonomik zorluk, ebeveyn-ergen ilişkisinin niteliği ve ergenin uyumu arasında ilişki olup olmadığını incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre ergenin algıladığı ekonomik sıkıntıların artması ile ebeveyniyle ilişkisini daha olumsuz bulması arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca ergenin algıladığı ekonomik sıkıntıların artması, ergenin uyumunun (daha fazla depresyon belirtisi göstermesi, daha fazla riskli davranışta bulunması ve okul başarısının düşük olması) daha düşük olmasıyla ilişkili olup bu ilişkiye ebeveyn-çocuk çatışması aracılık etmektedir.

Telef ve Karaca (2013) Türkiye'de 1250 ortaokul ve lise öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmayla öz-yeterlik ile ruhsal sorun belirtileri arasındaki ilişkiyi ve öz-yeterliğin öğrencilerin cinsiyetine, yaşlarına ve akademik başarı durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin akademik, duygusal ve sosyal öz-yeterlik düzeyleri cinsiyete göre farklılaşırken öğrencilerin genel öz-yeterlikleri puanları arasında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Yaş açısından bakıldığında ergenlerin öz-yeterliklerinin yaş arttıkça azaldığı görülmektedir. Akademik başarı düzeyine göre öğrencilerin öz-yeterliklerinin farklılaşp farklılaşmadığı incelendiğinde akademik başarının artmasıyla ergenlerin akademik, duygusal, sosyal ve genel öz-yeterliklerinin düzeylerinin de yükseldiği gözlenmektedir. Dolayısıyla akademik

başarı ve öz-yeterlik arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Yine bu çalışmaya göre kaygı, depresyon, somatizasyon, olumsuz benlik algısı ve hostilite ile öz-yeterlik arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle ergenlerin öz-yeterlik düzeyleri arttıkça kaygı, depresyon, somatizasyon, olumsuz benlik algısı ve hostilite düzeyleri azalmaktadır.

Butler (2014) yaşları 12-17 arasında değişen ve ABD’de yaşayan 1.056 ergenin-ebeveynin katılımıyla yoksulluk ile ergenin depresyon belirtileri-içer yönelim problemleri arasındaki ilişkiyi; annenin kendi çocukluğunda depresyon yaşamasının ve ergenin aile özelliklerinin (ebeveynlerin hayatta olma-birlikte yaşama durumu ile birincil bakımverenin depresif semptomları) açıklayıp açıklamadığını incelemiştir. Ergenlerin yoksulluğa maruz kaldığı dönemi dört kategoride (0-2 yaş, 0-12 yaş, 3-12 yaş ve ergenin şimdiki yaşı) ele alan araştırmacı, çocuk yoksulluğu ile ergenin depresyon belirtileri-içer yönelim problemleri arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşın Butler, ergenin şimdiki yoksulluk durumu ile depresyon belirtileri-içer yönelim problemleri arasında ilişki saptamamıştır. Çalışmaya göre yoksul geçirilen süre uzadıkça depresyon belirtileri-içer yönelim problemleri ölçeklerinden alınan puanlar artmaktadır. Annenin kendi çocukluğunda depresyon yaşayıp yaşamadığını retrospektif olarak inceleyen araştırmacı; annenin çocukluğundaki depresyonunun, ergenin yoksul olarak geçirdiği süre ve depresyon belirtileri-içer yönelim problemleri arasındaki ilişkiye aracılık ettiği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca çalışma sonuçlarına göre araştırmanın gerçekleştirildiği tarihte, aile bütünlüğünün (anne-baba bir arada) olması ve birincil bakımverenin daha az depresyon belirtisine sahip olması da ergenin depresyon belirtileri-içer yönelim problemleri ölçeklerinden aldığı puanların düşmesiyle ilişkilidir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle çalışmanın bulgularına göre yoksul geçirilen süre, annenin çocukken depresyon yaşaması, aile bütünlüğünün bulunup bulunmaması ve birincil bakımverenin depresyon yaşayıp yaşamaması ergenin ruh sağlığıyla ilişkilidir.

Hjalmarsson ve Mood'un (2015) İsveç'te okula devam eden 4.072 sekizinci sınıf öğrencisiyle (14-15 yaş) gerçekleştirdikleri çalışmada yoksulluğa ilişkin veriler hem ebeveynlerden hem de ergenlerden toplanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre kendine ait bir odası olmayan ve yoksulluk nedeniyle müfredat dışı aktivitelere/boş zaman etkinliklerine katılamayan çocukların arkadaş sayıları daha az ve sosyal izolasyon düzeyleri daha yüksektir.

Qi ve Wu (2016) Çin'de 26.000 katılımcıyla gerçekleştirdikleri ve çocuk yoksulluğunu, çok boyutlu yoksunluk şeklinde kavramsallaştırdıkları çalışmayla; ebeveyni kendi işinde çalışan çocukların ebeveyni devlete ait bir işte çalışan çocuklara göre, çok çocuklu ailelerde yaşayan çocukların az çocuklu ailelerde yaşayan çocuklara göre ve küçük çocukların kendilerinden yaşça büyük çocuklara göre yoksullukla karşılaşma risklerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Mazza vd. (2017) yaşamın ilk yıllarında (0-12 yaşları arasında) yoksulluk yaşanmasının, erken ergenlik dönemindeki (13 yaş) aşırı hareketlilik, karşıt gelme ve fiziksel saldırganlık gibi davranış sorunlarını yordayıp yordamadığını incelemişlerdir. Kanada'da gerçekleştirilen bu boylamsal araştırmaya 2.120 çocuk katılmış; çocuklara ilişkin veriler üç farklı dönemde, çoğunlukla annelerinden (katılımcıların %98'i) toplanmıştır. Çalışmanın sonuçları, çocukların 0-12 yaşları arasında yoksulluğa maruz kalmalarının erken ergenlikte sergiledikleri davranış sorunlarındaki artışı yordadığını ortaya koymuştur.

Castañeda vd. (2018) çocuk yoksulluğuna neden olan risk faktörlerini incelemek için 443 ailenin katılımıyla bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda kırsal bölgelerde yaşayıp geçimini tarımla sağlayan ailelerde, kalabalık ailelerde ve ebeveynlerin örgün eğitimden geçmediği veya yalnızca ilköğretim mezunu olduğu ailelerde yetişen çocukların yoksullukla karşılaşma risklerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır.

Chiang ve Chiang (2018) Tayvan'da gerçekleştirdikleri çalışmayla çocuk yoksulluğunu gelire dayalı olarak ele alıp inceledikleri 18.506 aileyi; (1) çocuk yoksulluğunun hiç yaşanmadığı, (2) çocuk yoksulluğunun geçici olarak yaşandığı ve (3)

çocuk yoksulluğunun kalıcı olduğu aileler şeklinde üçe ayırmışlardır. Araştırmacıların çocuk yoksulluğunun kalıcı hale gelmesiyle ilişkili faktörleri inceledikleri bu çalışmanın temel bulguları; çocuk yoksulluğunu yordaması açısından ebeveynin çalışma durumunun en önemli faktör olduğunu, ikinci sırada ise ebeveynin eğitim düzeyinin geldiğini göstermiştir. Her iki ebeveynin de çalışmadığı ailelerde çocuk yoksulluğu en yüksek düzeyde iken, yalnızca bir ebeveynin çalıştığı ailelerin de çocuk yoksulluğu açısından risk altında olduğu dikkat çekmektedir. Eğitim düzeyi açısından bakıldığında liseyi tamamlamayan ebeveynlerin bulunduğu ailelerde çocuk yoksulluğu en yüksek düzeyde iken ebeveynin eğitim düzeyi ile çocuk yoksulluğu arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Daha açıklayıcı bir ifadeyle ebeveynin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuk yoksulluğu riski azalmaktadır. Yine bu çalışmanın bulgularına göre kadının erken bir yaşta anne olması (bu çalışmada erken yaş ile 25 yaş altı kastedilmektedir), ailede tek bir ebeveynin bulunması, anne ve/veya babanın çalışmasını engelleyecek süreğen bir hastalığa sahip olması, ailenin kırsal bir bölgede yaşaması ve göçmen statüsünde bulunması çocuk yoksulluğuna neden olabilen diğer risk faktörlerdir.

Chzen vd. (2018) 38 ülkeden yaklaşık 11, 13 ve 15 yaşlarında olan 220.000 ergenin katıldığı ve çocuk yoksulluğuna ilişkin bilginin doğrudan doğruya ergenlerden toplandığı bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada kız ergenlerin, erkek ergenlere göre yoksulluğa daha fazla maruz kaldığı; evde ve okuldaki sosyal ilişkileri daha zayıf olan ve daha az sosyal destek algılayan yoksul durumdaki ergenlerin, daha fazla akran zorbalığına uğradığı ve ruhsal ve fiziksel sağlık sorunlarından daha fazla mustarip olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Comeau ve Boyle (2018) ABD'de gerçekleştirdikleri ve yaşları 5-14 arasında değişen 6.950 çocuğun katılımcı grubunu oluşturduğu çalışmayla çocukların yoksulluğa maruz kalma süreleri ile içe yönelim-dışa yönelim sorunları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmaya katılan çocukları (1) yoksulluğa hiç maruz kalmayan, (2) yoksulluğa zaman zaman maruz kalan ve (3) doğumdan itibaren yoksulluğa maruz kalan çocuklar şeklinde üç gruba ayıran araştırmacılar; doğumdan itibaren yoksulluğa maruz

kalanların diğerk iki gruba nazaran ie yönelim-dışa yönelim ölçeklerinden aldıkları puanların daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Üç grup arasında bu ölçeklerden en düşük puanı alan grup ise yoksulluğa hiç maruz kalmayan çocuklardan oluşan gruptur. Daha açıklayıcı bir ifadeyle yoksulluğa maruz kalma süresi uzadıkça çocuğun bildirdiği davranış sorunu da artmaktadır. Ayrıca araştırmacılar yine bu çalışmada, anne eğitim düzeyi ile ailedeki ebeveyn sayısının yoksulluk ve ie yönelim-dışa yönelim sorunları arasındaki ilişkide rolleri olup olmadığını ele almışlardır. Bulgulara göre doğumdan itibaren yoksulluğa maruz kalma ile annenin eğitim düzeyi arasında bir ilişki bulunmaktadır. Annenin eğitim düzeyinin düşmesi ise yoksulluk ile ie yönelim-dışa yönelim sorunları arasındaki ilişkiyi güçlendirmektedir. Ebeveynlerden birinin olmadığı ailelerde ise çocuklar, yoksulluğa maruz kalma sresinden bağımsız olarak ie yönelim-dışa yönelim ölçeklerinden benzer yüksek puanlar almışlardır. Dolayısıyla bu çalışma anne eğitim düzeyinin ve tek ebeveynli bir ailede yaşamanın davranış sorunları açısından risk faktörü olduğunu da ortaya koymuştur.

Hjalmarsson (2018) İsvet'te 4.725 sekizinci sınıf öğrencisinin katıldığı çalışmayla yoksulluk ile olumsuz akran ilişkileri (akran reddi ve zorbalık) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yoksulluğa ilişkin verileri ocuk merkezli bir yaklaşımla ergenlerden elde eden araştırmacı, yoksulluk nedeniyle arkadaşlarıyla birlikte ortak etkinlikler gerçekleştirmeyen ergenlerin, sosyoekonomik olarak daha iyi durumdaki akranlarına kıyasla daha fazla akran reddine ve zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Li vd. (2018) Çin anakarasında gerçekleştirdikleri çalışmayla çok boyutlu ocuk yoksulluğu ile çocukların kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiye ebeveyn izleminin ile ebeveyn-ocuk ilişkisinin aracılık edip etmediğini incelemişlerdir. Katılımcılarını 1.314 ğrencinin (4-9. sınıf arası) oluşturduğu çalışmada araştırmacılar, çok boyutlu ocuk yoksulluğunun çocukların kaygı ve depresyon düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı ve ailenin ebeveyn izlemi ile ebeveyn-ocuk ilişkisinin bu ilişkide kısmi aracı rolü olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre ocuk yoksulluğu düzeyi yükseldikçe çocukların kaygı ve depresyon ölçeklerinden aldıkları puanlar da yükselmektedir. Çalışmanın diğer

sonuçlarına göre çocuk yoksulluğu ile ebeveyn izlemi ve ebeveyn-çocuk ilişkisi arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu; ebeveyn izleminde ve ebeveyn-çocuk ilişkisinde yaşayana düşüşün ise çocukların kaygı ve depresyon düzeylerinde yaşanan artışı yordadığı ortaya konmuştur.

Ge ve Wang (2019) yaptıkları çalışmayla çok boyutlu çocuk yoksulluğu ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkiye sosyal ilişkilerin aracılık edip etmediğini incelemişlerdir. Çin'in sosyoekonomik açıdan dezavantajlı kırsal bir bölgesinde yaşayan 775 çocuğun (4-9. sınıf arası) katılımıyla gerçekleştirilen bu çalışma, çok boyutlu çocuk yoksulluğu ile akademik başarı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Sosyal ilişkileri, ebeveyn-çocuk ilişkisi ve akran ilişkisi şeklinde iki farklı aracı değişken olarak ele alan araştırmacılar, her iki değişkenin de çok boyutlu çocuk yoksulluğu ve akademik başarı arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle çocuk yoksulluğu hem ebeveyn-çocuk ilişkisini hem de akran ilişkilerini olumsuz etkilemekte; bozulan ilişkiler de düşük akademik başarıyla ilişkili görünmektedir.

Lai vd. (2019) yaptıkları çalışma ile İngiltere'de yaşayan çocukların, farklı gelişim dönemlerinde maruz kaldıkları çocuk yoksulluğu ile fiziksel ve ruhsal sağlık durumları arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Boylamsal desende tasarlanan araştırmaya 10.652 çocuk katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre yoksulluğun yaşandığı gelişim dönemi dikkate alınmaksızın, yoksulluğa maruz kalan çocukların fiziksel ve ruhsal sağlık durumlarının yoksulluk yaşamayan akranlarına kıyasla daha olumsuzdur.

Odenbring (2019) yaşları 7-18 arasında değişen 12 çocuk ve ergenle gerçekleştirilen derinlemesine görüşme kayıtlarını nitel desenlerden biri olan tematik analiz yöntemiyle incelemiştir. Araştırmacının İsveç'te gerçekleştirdiği bu çalışmanın amacı çocuk ve ergenlerin, yoksulluğu günlük yaşamda nasıl deneyimlediklerini ele almaktır. Bu çalışmanın bulgularına göre çocuk yoksulluğuna maruz kalan çocuk ve ergenler, sosyal öz-yeterliliklerinin ve akran ilişkilerinin yoksulluktan olumsuz etkilendiğini belirtmişlerdir.

Jiang (2020) Çin'de gerçekleştirdiği araştırmayla çok boyutlu çocuk yoksulluğu ve psikolojik iyi oluş ile psikolojik rahatsızlık bileşenlerinden oluşan ergen ruh sağlığı arasındaki ilişkide akran zorbalığının ve öz-saygının aracı rolünü incelemiştir. Katılımcı grubunu 1.280 ergenin oluşturduğu çalışma sonuçları, yoksulluk ile ergenin olumlu ruh sağlığı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Diğer bir ifadeyle ergen yoksullaştıkça psikolojik iyi oluş düzeyi düşmektedir. Ancak yoksulluk ve psikolojik rahatsızlık arasındaki ilişki anlamlı değildir. Çalışmanın diğer bir sonucuna göre yoksulluk, ergenlerin daha fazla akran zorbalığına uğraması ve daha düşük öz-saygı duymasıyla ilişkilidir. Aracı değişkenler açısından bakıldığında yoksulluk ile ergen ruh sağlığı arasındaki ilişki; akran zorbalığının türüne (gözlenen ya da ilişkisel) göre farklılaşmaktadır. İlişkisel akran zorbalığı ve öz-saygı, yoksulluk ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiye kısmi aracılık ederken; yoksulluk ve psikolojik rahatsızlık/huzursuzluk arasındaki ilişkiye tam aracılık etmektedir. Buna karşın gözlenen akran zorbalığının aracı rolü bulunmamaktadır.

Khiatani vd. (2021) Hong Kong'da gerçekleştirdikleri bir çalışmayla gelire dayalı çocuk yoksulluğa neden olan risk faktörlerini incelemişlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre ebeveyni herhangi bir işte çalışmayan çocukların yoksullukla karşılaşma riskleri daha fazla olup araştırmacılar ebeveynin yaptığı işin niteliğinin de çocuk yoksulluğu riskiyle ilişkili olduğunu vurgulamışlardır. Buna göre ebeveyni yönetici pozisyonunda çalışan çocukların yoksulluğa maruz kalma riskleri, ebeveyni diğer işlerde çalışan çocuklara kıyasla daha düşüktür. Ayrıca araştırmacılar; tek ebeveynli, bakıma muhtaç yaşlı bireylerin bulunduğu ve göçmen ebeveynlerden oluşan ailelerdeki çocukların yoksullukla karşılaşma risklerinin akranlarına kıyasla daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Cadman vd. (2022) çalışma grubunu İngiltere'de yaşayan ve yaşları 9.5 ile 13.5 arasında değişen 6.212 çocuğun oluşturduğu boylamsal çalışmayla; ebeveyn izlemi ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği ile çalışmaya katılan çocukların 18 yaşında bildirdikleri duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmanın sonuçları erken ergenlikteki ebeveyn izlemi ile ergenin 18 yaşında sahip olduğu majör depresyon

bozukluğu semptomları, kaygı sorunları ve sergilediği kendine zarar verme davranışı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Buna göre ebeveyn izlemi arttıkça sorun davranışlar ve hissedilen yoğun olumsuz duygular azalmaktadır. Çalışmanın diğer bağımsız değişkeni olan ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği ile çocuğun 18 yaşındaki duygusal-davranışsal sorunları arasında ise herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir.

Cutrín vd. (2022) ebeveyn izlemi ve ebeveyn desteğinin, antisosyal davranışlar-duygusal sorunları yordayıp yordamadığını incelemiştir. İspanya'da gerçekleştirilen ve üç yıl süren boylamsal çalışmanın katılımcı grubunu yaşları 12-15 arasında değişen 642 ergen oluşturmuştur. Çalışma sonuçları ebeveyn izleminin, antisosyal davranışları-duygusal sorunları yordadığını göstermiştir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle ebeveyn izlemi arttıkça çocukların bildirdiği antisosyal davranış-duygusal sorun sayısı azalmıştır. Araştırmacılar, çalışmanın diğer bağımsız değişkeni ebeveyn desteği ve antisosyal davranışlar-duygusal sorunlar arasındaki ilişkiye ebeveyn izleminin aracılık ettiği bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Díaz vd. (2022) Kolombiya'da gerçekleştirdikleri çalışmayla çok boyutlu yoksulluk ile ergen ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Yaşları 12-17 arasında değişen 1.754 ergenin katıldığı bu çalışmada, araştırmacılar çok boyutlu yoksulluk ile ruh sağlığı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Hem okuyup hem çalışan öğrenciler -kapsayıcı bir sağlık sigortası olmayan ve işsiz ebeveynlerden oluşan ailelerin çocukları- akranlarına kıyasla daha fazla ruh sağlığı sorunu bildirmiştir.

Hao vd. (2022) katılımcı grubunu ABD'de bulunan bir devlet okulunda öğrenimini sürdüren 341 çocuğun oluşturduğu boylamsal çalışmayla, çocukluk döneminde (0-9 yaş) maruz kalınan yoksulluğun ergenlikte (9-17 yaş) ortaya çıkan ruh sağlığı sorunlarıyla ilişkisi olup olmadığını incelemiştir. Bu amaçla çocuklara üç farklı zaman diliminde (9, 13 ve 17 yaş) bir dizi ölçek uygulayan araştırmacılar, çocukluk dönemindeki yoksulluk ile ergenlik dönemindeki ruh sağlığı sorunları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kim vd. (2022) pandemi döneminde yaşları 12-17 arasında değişen 54.948 ergenin (7.-12. sınıf) katıldığı çalışmayla algılanan ekonomik sıkıntılar ile depresyon belirtileri ve intihar düşüncesi arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Ekonomik sıkıntıların ergen bakış açısıyla (örnek soru: “Sizce, pandemi ailenizin ekonomik durumunu kötüleştiriyor mu?”; yanıtlar “(1) hayır, (2) az, (3) orta ve (4) çok” olmak üzere dört kategorili) ele alındığı çalışmada ergenlerin %39.7’si az, %24.7’si orta ve %5.9’u çok olmak üzere ailelerin ekonomik durumlarının pandemiden olumsuz etkilendiğini belirtmişlerdir. Araştırmacılar pandemi kaynaklı ekonomik sıkıntıların ergenlerin bildirdiği kaygı, depresyon belirtileri ve intihar düşüncelerindeki artışla anlamlı bir ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Lacey vd. (2022) İngiltere’de 8.572 çocuk ve ebeveynin katılımıyla gerçekleştirilen boylamsal araştırmada yoksulluğun, olumsuz çocukluk yaşantılarını yordayıp yordamadığını ve olumsuz çocukluk yaşantılarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemişlerdir. Çocukların doğumdan itibaren (0-19 yaş) izlendiği çalışmanın sonuçları yoksulluk ile olumsuz çocukluk yaşantıları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, buna karşın olumsuz çocukluk yaşantılarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığını göstermiştir.

Lee (2022) gerçekleştirdiği çalışmayla ailelerin karşılaştıkları ekonomik zorlukların ilkökul çağındaki çocukların sergiledikleri duygusal-davranışsal sorunlar üzerinde doğrudan veya dolaylı bir etkisinin olup olmadığını incelemiştir. Araştırmacının boylamsal desende tasarladığı çalışmaya 13.611 ebeveyn katılmıştır. Çalışmanın sonuçları yoksulluğun, ebeveynin ruh sağlığını ve çocuğa yönelik tutumunu olumsuz etkilediğini; olumsuz ebeveyn tutumu ile çocuğun duygusal-davranışsal sorunları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Sun ve Chen (2022) Çin’de yaşları 8 ile 16 arasında değişen 445 çocukla gerçekleştirdikleri kesitsel çalışmayla çok boyutlu çocuk yoksulluğunun alt boyutlarından biri olan maddesel yoksunluk (yiyecek, giyecek, para gibi) ile zorba-kurban olma arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkiye algılanan sosyal desteğin aracılık edip etmediğini incelemişlerdir.

Araştırmanın bulgularına göre çocuk yoksulluğu ile zorba-kurban olma arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Diğer bir ifadeyle çocuk yoksulluğu arttıkça zorba-kurban olma durumu da artmaktadır. Araştırmanın diğer bir bulgusuna göreyse algılanan sosyal destek, bu ilişkiye aracılık etmektedir.

Zimmerman vd. (2022) Meksika, Güney Afrika ve Kolombiya'da gerçekleştirdikleri kesitsel çalışmayla çok boyutlu yoksulluk ve gelire dayalı yoksulluk ile 11-25 yaş arası gençlerin depresyon belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Üç ülkeden toplam 16.173 katılımcının yer aldığı çalışmada araştırmacılar, Meksika ve Kolombiya'da çok boyutlu yoksulluk düzeyinin depresyon belirtilerindeki artışla ilişkili olduğunu; ancak Güney Afrika'da bu iki değişken arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığını belirtmişlerdir. Gelire dayalı yoksulluk açısından ise araştırmacılar, yalnızca Güney Afrika'da yoksulluk ile gençlerin depresyon belirtileri arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Meksika ve Kolombiya'da ise gelire dayalı yoksulluk ile depresyon belirtileri arasında bir ilişki gözlememişlerdir.

Ziebold vd. (2023) yoksulluk ile ruh sağlığı sorunları arasındaki ilişkiyi, Brezilya'da katılımcı grubunu 1.590 çocuğun oluşturduğu; 6-14 yaş, 9-17 yaş ve 15-23 yaş olmak üzere üç farklı zaman diliminde ölçümün yapıldığı bir kohort çalışmasıyla ele almışlardır. Çalışmanın bulgularına göre yoksulluk, ergenlikte ve erken yetişkinlikteki davranış bozuklukları, karşıt gelme ve dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilikle ilişkilidir. Araştırmacılar stresli yaşam olaylarının, çocuk yoksulluğu ile ruh sağlığı sorunları arasındaki ilişkiyi güçlendirdiğini belirtmişlerdir. Cinsiyet açısından bakıldığında ise kız çocukları, erkek çocuklara göre yoksulluktan daha olumsuz etkilenmektedirler.

Sonuç olarak yapılan önceki çalışmalarda araştırmacıların, çocuk yoksulluğuyla ilişkili sosyodemografik değişkenlere ve çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkiye odaklandıkları; buna karşın bu araştırmanın değişkenleri olan öz-yeterlik ve ebeveyn izleminin, çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkideki rollerine dair herhangi bir çalışma gerçekleştirilmediği görülmektedir.

Bölüm 3

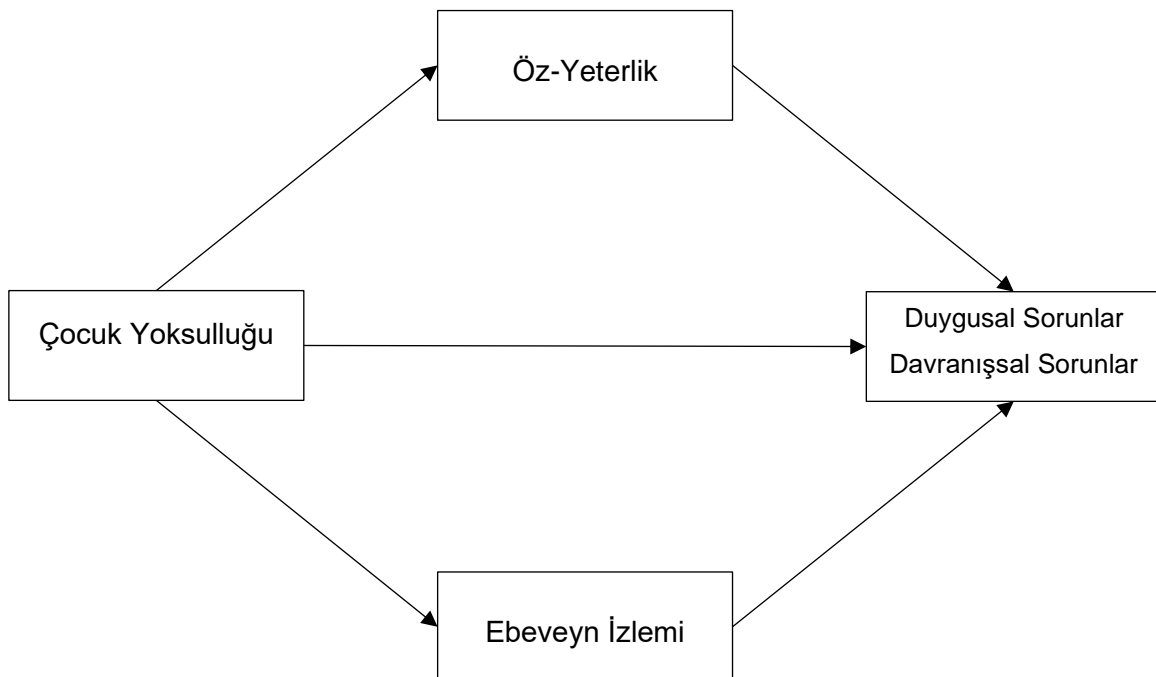
Yöntem

Araştırmanın Türü

Bu araştırma kapsamında nicel araştırma yöntemlerinden biri olan korelasyonel (ilişkisel) model kullanılmıştır. İnsan davranışlarına açıklama getirmek ve olası sonuçları yordamak gibi iki temel amaca sahip korelasyonel modelde, değişkenler arası ilişkiler incelenir (Fraenkel vd., 2011). Bu modele göre tasarlanan araştırmada çocuk yoksulluğunun (bağımsız değişken), duygusal ve davranışsal sorunları (bağımlı değişkenler) yordaması, öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi (aracı değişkenler) üzerinden test edilmiştir. Dolayısıyla bu araştırmada iki aracı değişkenin incelendiği bir paralel aracılık modeli söz konusudur. Şekil 11’de bu araştırmada test edilen aracılık modeline yer verilmiştir.

Şekil 11

Çocuk Yoksulluğu ile Duygusal-Davranışsal Sorunlar Arasındaki İlişkide Öz-yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rolü

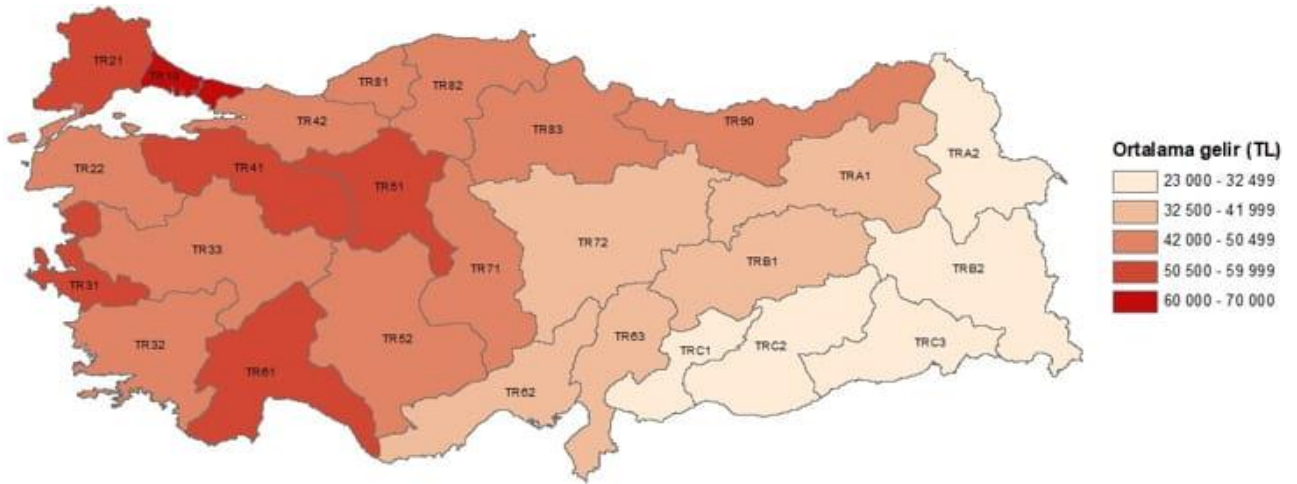

Araştırmanın Çalışma Grubu

TÜİK tarafından bölgelere ait istatistiklerin toplanarak sosyoekonomik açıdan analizlerin yapılması ve böylece her bölgenin kendi yapısına uygun politikaların belirlenmesi amacıyla İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) kullanılmaktadır. TÜİK'in gelir dağılımına dair yayımladığı son rapora göre, yıllık ortalama hane halkı fert gelirinin en düşük olduğu bölgeler arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 2. Düzey bölgeler yer almaktadır. Bu bölgeler TRC1 (Gaziantep, Adıyaman ve Kilis), TRC2 (Şanlıurfa ve Diyarbakır) ve TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt) şeklinde kodlanmaktadır (TÜİK, 2023c). Yıllık ortalama hane halkı fert gelirini gösteren haritaya Şekil 12'de yer verilmiştir. Gelir düzeyi ile yoksulluk arasındaki ilişki dikkate alınarak bu araştırma, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan ve 2023-2024 eğitim öğretim yılının birinci döneminde devlete ait ortaokullarda öğrenim gören öğrenciler ve ebeveynleriyle gerçekleştirilmiştir.

Şekil 12

Yıllık Ortalama Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Geliri

Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, araştırmacının evrenin özelliklerine ve araştırmanın amacına göre bir örneklem seçmesi fikrine dayanır (Fraenkel vd., 2011). TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 10-14 yaş aralığında 988.413 çocuk yaşamaktadır (TÜİK,

2023d). Cohen vd. (2018) bu büyüklükteki bir evren için, örneklem büyüklüğünün 384 ile 600 arasında olması durumunda %95 güven aralığında olacağını belirtmişlerdir. Bununla birlikte aracılık analizinin yapıldığı çalışmalarda etki büyüklüğünün .80 olması gerektiği bilgisi de dikkate alınarak Sobel test yöntemiyle aracılık modelinin test edileceği bu araştırmanın örneklem büyüklüğünün 196'dan az olmaması gerektiği tespit edilmiştir (Fritz ve MacKinnon, 2007). Bu araştırmanın çalışma grubunu, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde öğrenimini sürdüren 384 ortaokul öğrencisi ile her öğrencinin bir ebeveyni oluşturmaktadır. Kayıp veriler analiz dışında bırakıldığında 368 katılımcıdan elde edilen verilerle analizler gerçekleştirilmiştir. Tablo 1'de çalışma grubuna ilişkin sosyodemografik özelliklere yer verilmiştir.

Tablo 1

Çalışma Grubunun Sosyodemografik Özellikleri

Sosyodemografik Özellikler		<i>n</i>	%
Cinsiyet	Kız	229	62.2
	Erkek	139	37.8
Yaş	10	18	4.9
	11	117	31.8
	12	175	47.6
	13	51	13.9
	14	7	1.9
	Akademik Başarı Düzeyi	70 puandan düşük	82
	70-84.99 puan arası	140	38
	85 puan ve üzeri	146	39.7
Kardeş Sayısı	0-2	93	25.3
	3-4	166	45.1
	5-6	81	22
	7 ve üzeri	28	7.6
Annenin Hayatta Olma Durumu	Sağ	364	98.9
	Vefat	4	1.1
Annenin Öz-Üvey Olma Durumu	Öz	358	97.3
	Üvey	6	1.6
	Vefat	4	1.1
Annenin Çalışma Durumu	Çalışmayan	314	85.3
	Yarı zamanlı çalışan	18	4.9
	Tam zamanlı çalışan	32	8.7
	Vefat	4	1.1
Annenin Okuryazar Olma Durumu	Okuryazar	280	76.1
	Okuryazar değil	84	22.8

	Vefat	4	1.1
Babanın Hayatta Olma Durumu	Sağ	355	96.5
	Vefat	13	3.5
Babanın Öz-Üvey Olma Durumu	Öz	352	95.7
	Üvey	3	.8
	Vefat	13	3.5
Babanın Çalışma Durumu	Çalışmayan	32	8.7
	Yarı zamanlı çalışan	87	23.6
	Tam zamanlı çalışan	236	64.1
	Vefat	13	3.5
Babanın Okuryazar Olma Durumu	Okuryazar	338	91.8
	Okuryazar değil	17	4.6
	Vefat	13	3.5

Not. N = 368

Tablo 1’de görüleceği üzere, çalışma grubunun çoğunluğunu kız öğrenciler (%62.2), 12 yaşında olanlar (%47.6), akademik ortalaması 85 puan ve üzerinde olanlar (%39.7), kardeş sayısı 3-4 olanlar (%45.1) oluşturmaktadır. Anneye ilişkin sosyodemografik özelliklere bakıldığında annesi; hayatta olan (%98.9), öz olan (%97.3), çalışmayan (%85.3) ve okuryazar olan (%76.1) öğrencilerin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Babaya ilişkin sosyodemografik özelliklere bakıldığında babası; hayatta olan (%96.5), öz olan (%95.7), tam zamanlı çalışan (%64.1) ve okuryazar olan (%91.8) öğrencilerin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan ebeveynlere doğrudan ulaşılamamış, öğrencilere verilen veri toplama araçları aracılığıyla ulaşılmıştır. Öğrenciler tarafından araştırmaya çoğunlukla annelerin katıldığı bildirilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci öncesinde bu araştırmada kullanılan ölçekleri geliştiren veya uyarlayan araştırmacılardan gerekli izinler e-posta yoluyla alınmıştır (EK-A). Daha sonra araştırmanın etik ilke standartlarına uygunluğunun tespiti için Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’na başvurulmuş ve 22.11.2022 tarihli E-51450103-050.01.04-00000479687 sayılı etik kurul izni alınmıştır (EK-B). Etik kurul izni alındıktan sonra araştırma kapsamında kullanılacak verilerin devlet ortaokullarından

toplanabilmesi için 19.12.2022 tarihli E-70297673-605.01-66171722 sayılı uygulama izni T.C. Millî Eğitim Bakanlığı'ndan alınmıştır (EK-C). Uygulama izni temin edildikten sonra Şubat 2023'te başlaması planlanan veri toplama süreci, 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremler nedeniyle ertelenmiştir. Ekim 2023'te Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan ortaokullarda görev yapan yöneticilere ve okul psikolojik danışmanlarına araştırmacının amacı ve önemi hakkında bilgi verilmesiyle veri toplama süreci başlamıştır. Veriler, araştırmacı ve veri toplama sürecinde araştırmacıya yardımcı olan bir uzman psikolojik danışman tarafından toplanmıştır. Araştırmacı, veri toplama süreci öncesinde veri toplama araçları ile veri toplama sürecinde dikkat edilmesi gerekenler konusunda uzman psikolojik danışmana eğitim vermiştir. Daha sonra okul yönetimlerinin belirlediği gün ve saatlerde çocuklara araştırma hakkında bilgi sunulmuş ve uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama sürecinde öncelikle ortaokul öğrencilerine araştırmaya ilişkin bilgi sahibi olmaları amacıyla veli onay ve gönüllü katılım formu (EK-Ç) verilmiş; formu imzalı şekilde teslim eden öğrenciler araştırmacının çalışma grubunu oluşturmuştur. Bu araştırma kapsamında veriler; araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu (EK-D1), Yoksulluk Algı Ölçeği (EK-D2; Sezgin vd., 2022), Güçler ve Güçlükler Anketi (EK-D3; Güvenir vd., 2008), Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği (EK-D4; Telef ve Karaca, 2012) ve Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği (EK-D5; Sayıl vd., 2012) aracılığıyla toplanmıştır. Yoksulluk Algı Ölçeği'ni ebeveynler, Kişisel Bilgi Formunu ve diğer ölçekleri öğrenciler yanıtlamıştır. Öğrenci velilerinin okula gelmemelerinden ötürü Yoksulluk Algı Ölçeği'nin veliler tarafından doldurulacağı veri toplama setine yazılmış, öğrenciler sözel olarak bilgilendirilmiştir. Sonrasında öğrenciler öğrendikleri bilgiyi hem sözlü hem de yazılı şekilde ebeveynlerine aktarmışlardır. Kişisel Bilgi Formunun, Güçler ve Güçlükler Anketi'nin, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği'nin ve Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği'nin uygulanması yüz yüze gerçekleştirilmiş ve öğrencilerin bu ölçek setini yanıtlama süresinin ortalama 40 dakika olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin Yoksulluk Algı Ölçeği'ni yanıtlama sürelerinin yaklaşık 30

dakika olduğu öğrenciler tarafından araştırmacıya ve uzman psikolojik danışmana bildirilmiştir. Öğrenciler, en çok iki gün sonra ölçek setini araştırmacı ve uzman psikolojik danışmana teslim etmişlerdir. Uzman psikolojik danışman, veri toplama sürecini tamamladıktan sonra ölçekleri paketleyip kargoyla araştırmacıya ulaştırmıştır. Bu araştırma kapsamında veriler, 384 ortaokul öğrencisi ile her öğrencinin bir ebeveyninden toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, Yoksulluk Algı Ölçeği (Sezgin vd., 2022), Güçler ve Güçlükler Anketi (Güvenir vd., 2008), Çocuklar için Öz Yeterlik Ölçeği (Telef ve Karaca, 2012) ve Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği (Sayıl vd., 2012) kullanılmıştır. Kullanılan ölçme araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin sorular içermektedir. Bu formda öğrencinin yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı ortalaması, kardeş sayısı ve ebeveynin durumuna (hayatta olup olmaması, öz ya da üvey olması, çalışma durumu ve eğitim düzeyi) ilişkin sorular yer almaktadır (EK-D1).

Yoksulluk Algı Ölçeği (YAÖ)

Sezgin vd. (2022) tarafından bireylerin yoksulluğa ilişkin algılarını ölçmek ve yoksullukla ilişkili faktörler arasındaki etkileşimi belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme aşamasında araştırmacılar, ölçeği sosyal yardım alan 650 bireye uygulamışlardır. Mutlak yoksulluk, görel yoksulluk ve insani yoksulluk olmak üzere üç alt boyut ile toplamda 33 maddeden oluşan bu ölçek, maddelerin en az bir (Hiç katılmıyorum) ve en fazla beş (Tamamen katılıyorum) şeklinde puanlandığı beşli Likert tipinde bir ölçektir. Ölçeğin mutlak yoksulluk alt boyutunda 17 madde (en düşük puan 17 – en yüksek puan 85), görel yoksulluk alt boyutunda 6 madde (en düşük puan 6 – en yüksek puan 30) ve insani yoksulluk alt

boyutunda 10 madde (en düşük puan 10 – en yüksek puan 50) bulunmaktadır. Ölçekten alınan toplam puan arttıkça bireyin algıladığı yoksulluk düzeyi azalmaktadır. Yapı geçerliğini belirlemek üzere yapılan faktör analizine göre ölçeğin üç faktörlü yapısı toplam varyansın %76.08'ini açıklamaktadır. Ölçeğin alt boyutlarında yer alan maddelerin faktör yükleri, .50 ile .73 arasında değişmektedir. Ölçeğin geneli için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .92, mutlak yoksulluk ve görel yoksulluk alt boyutları için .91, insani yoksulluk alt boyutu için .90 şeklindedir. Çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide öz-yeterliğin ve ebeveyn izleminin aracı rollerinin incelendiği bu araştırmada, çocuk yoksulluğu düzeyini belirlemek için ebeveynlerin Yoksulluk Algı Ölçeği'nden aldıkları toplam puanlar kullanılmıştır. Bu araştırmada ölçeğin geneli için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .86'dır (EK-D2).

Çok boyutlu çocuk yoksulluğunun ele alındığı çalışmalarda farklı ölçeklerin kullanıldığı, yanıtlayıcıların kimi zaman çocuklar kimi zaman da ebeveynler olduğu görülmektedir. Bu araştırmada çocuk yoksulluğu düzeyini ölçmek için kullanılan Yoksulluk Algı Ölçeği, temelde yetişkinlerin yoksulluğa ilişkin algılarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Bununla birlikte çok boyutlu çocuk yoksulluğu tanımını alanyazına kazandıran Gordon vd. (2003) sekiz yoksunluk alanı belirlemiş ve bu alanlara ilişkin maddelerin yer aldığı ölçeklerin, çok boyutlu çocuk yoksulluğunu ölçmek için kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Tablo 2'de bu yoksunluk alanlarına ve Yoksulluk Algı Ölçeği'nde bu alanlara karşılık gelen maddelere yer verilmiştir.

Tablo 2

Yoksunluk Alanları ve Yoksulluk Algı Ölçeği Örnek Maddeleri

Yoksunluk Alanı	Yoksulluk Algı Ölçeği Örnek Maddeleri
Beslenme	<i>Aile içinde gıda yetersizliği nedeniyle zayıf kişi yoktur.</i>
İçilebilir Temiz Su	<i>Yaşadığım yerde temiz suya ulaşabilirim.</i>
Temizlik İmkanları	<i>Evdeki kişiler düzenli olarak yıkanma ve temizlenme imkanına sahiptir.</i>
Sağlık	<i>Sağlık problemi yaşadığımızda tedavisini rahatlıkla yaptırırız.</i>

Barınma	<i>Ailemizin yaşadığı ev, insanca yaşamaya uygun; düzgün koşullara sahiptir.</i>
Eğitim	<i>Ailemizde çocukların okumasını destekliyoruz.</i>
Bilgi	<i>Ailemizde bir sorun olduğunda haklarımızı ve ne yapmak gerektiğini devlet yetkililerinden rahatça öğreniriz.</i>
Temel Sosyal Hizmetler	<i>Sosyal hizmetlere rahatça erişebilir ve yararlanabiliriz.</i>

Tablo 2 incelendiğinde Yoksulluk Algı Ölçeği'nde, her yoksunluk alanıyla ilgili en az bir maddenin yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle çocuk yoksulluğu ve duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide öz-yeterliliğinin ve ebeveyn izleminin incelendiği araştırmada ebeveynin Yoksulluk Algı Ölçeği'nden aldığı toplam puanın artması, çocuk yoksulluğu düzeyinin azaldığı şeklinde yorumlanırken toplam puanın azalması ise çocuk yoksulluğu düzeyinin arttığı şeklinde yorumlanmıştır.

Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA)

Ergenlerin duygusal ve davranışsal sorunlarını ölçmek amacıyla Goodman (1997) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinal formu duygusal sorunlar, sosyal davranışlar, davranış sorunları, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik ile akran sorunları olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Üçlü Likert tipindeki bu ölçekte her bir alt boyutta beş, toplamda ise 25 madde bulunmaktadır. İngiltere'de yaşayan ve yaşları 5 ile 15 arasında değişen 10.438 çocuğun katılımıyla geliştirilme çalışması yapılan ölçeğin ebeveyn, okul ve çocuk olmak üzere üç farklı formu bulunmaktadır (Goodman, 2001).

Türkçeye uyarlama çalışması Güvenir vd. (2008) tarafından 501 anne-baba ve 514 ergenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan analiz sonuçları ölçeğin Türkçe ergen formunun, orijinal formdaki gibi beş alt boyuttan ve toplam 25 maddeden oluştuğunu göstermiştir. Ölçek, Üçlü Likert tipinde (0 = doğru değil, 1 = kısmen doğru, 2 = kesinlikle doğru) puanlanmaktadır. Güvenir vd. (2008) yapı geçerliğini test etmek için GGA'nın ergen formu ile Erol vd. (1998) tarafından uyarlanan Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği arasındaki korelasyon değerlerini ve istatistiksel anlamlılık düzeylerini incelemişlerdir. Yapılan incelemeler sonucu iki ölçek arasındaki korelasyonun istatistiksel olarak anlamlı ve

.72 düzeyinde olduğu belirlenmiştir. GGA'nın ergen formu için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları Tablo 3'te verilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde uyarlanan GGA Ergen Formunun (Güvenir vd., 2008) Cronbach alfa değerlerinin .22 ile .73 arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 3

Güçler ve Güçlükler Anketi Ergen Formunun Cronbach Alfa Değerleri

Ölçekler	α
Toplam Güçlük Puanı	.73
Duygusal sorunlar	.70
Davranışsal sorunlar	.50
Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik	.70
Akran sorunları	.22
Sosyal davranış	.54

Goodman vd. (2010) ölçekte yer alan duygusal sorunlar ile akran sorunları alt boyutları bir araya geldiğinde “duygusal sorunları”; davranışsal sorunlar ile dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik alt boyutları bir araya geldiğinde ise “davranışsal sorunları” ölçtüğünü belirtmiştir. Bu bilgi doğrultusunda, bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin duygusal sorun düzeylerini belirlemek için Güçler ve Güçlükler Anketi Duygusal Sorunlar alt boyutu ve ortaokul öğrencilerinin davranışsal sorun düzeylerini belirlemek için Güçler ve Güçlükler Anketi Davranışsal Sorunlar alt boyutu kullanılmıştır. Bu araştırma kapsamında Güçler ve Güçlükler Anketi Duygusal Sorunlar alt boyutu için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .60 iken Güçler ve Güçlükler Anketi Davranışsal Sorunlar alt boyutu için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .62'dir. “Sıkça mutsuz, kederli ya da ağlamaklıyım.” ve “Çok kavga ederim. Diğer insanlara istediğimi yaptırabilirim.” ölçeğe ait örnek maddelerdir (EK-D3).

Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ)

Muris (2001) tarafından ergenlerin sosyal, duygusal ve akademik öz yeterliklerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Araştırmacı, ölçek geliştirme çalışmasını Belçika'da yaşayan ve yaşları 12-19 arasında değişen 596 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirmiştir. Her birinde yedişer maddenin bulunduğu üç alt boyuttan oluşan ve toplamda 21 maddenin bulunduğu ölçek, beşli Likert türünde cevaplandırılmaktadır. Ölçeğin üç alt boyutundan biri olan sosyal öz yeterlik, ergenin kişiler arası ilişkiler kurma ve geliştirme becerilerine ilişkin algısını; duygusal öz yeterlik, ergenin hissettiği olumsuz duygularla başa çıkabilmesine ilişkin algısını ve akademik öz yeterlik, ergenin akademik hedeflerine erişmesine ve akademik konularda başarılı olmasına ilişkin algısını ölçmektedir. Ölçeğin geneline ilişkin toplam puan, alt boyut puanlarının toplanmasıyla hesaplanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 21 olup en yüksek puan 105'tir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması, ergenin öz yeterlik düzeyinin yüksek olduğu; puanın düşük olması ise ergenin öz yeterlik düzeyinin düşük olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçeğin geneli için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .90 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlar için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları sosyal öz yeterlik için .82, duygusal öz yeterlik için .86 ve akademik öz yeterlik için .84 şeklindedir.

Çocuklar için Öz-Yeterlik Ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışması, Telef ve Karaca (2012) tarafından 933 ergen (ilköğretim = 461 ve ortaöğretim = 472) katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinin sonuçları ölçeğin Türkçe formunun, orijinal formdaki gibi üç faktörden oluştuğunu; ölçeğin bu üç faktörlü yapısının toplam varyansın %43.74'ünü açıkladığını göstermiştir. Toplam öz yeterlik puanı, alt boyut puanlarının toplanmasıyla hesaplanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 21 iken en yüksek puan 105'tir. Ölçüm sonuçları ölçekten yüksek puan alan ergenlerin, öz yeterlik düzeylerinin yüksek ve düşük puan alan ergenlerin öz yeterlik düzeylerinin düşük olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçeğin Türkçe formunun geneli için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlar için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık

katsayıları sosyal öz yeterlik için .64, duygusal öz yeterlik için .78 ve akademik öz yeterlik için .84 şeklindedir. Bu araştırma kapsamında Çocuklar için Öz-Yeterlik Ölçeği'nin geneli için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .83'tür. *“Olumsuz bir olay karşısında kendi kendinize moralinizi yükseltmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?”* ve *“Çevrenizdeki diğer çocuklara sizin hoşlanmadığınız bir şeyi yaptıklarını ne kadar iyi anlatabilirsiniz?”* ölçeğe ait örnek maddelerdir (EK-D4).

Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği (EBİÖ)

Ergenin günlük hayatta ev dışında gerçekleştirdiği etkinliklere ilişkin ebeveynlerin bilgi düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (Kerr ve Stattin, 2000; Stattin ve Kerr, 2000). Araştırmacıların geliştirme çalışmasını İsveç'te yaşayan 703 ergenin katılımıyla gerçekleştirdikleri bu ölçek, her biri beşli Likert tipi dokuz maddeden meydana gelmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 9 ve en yüksek puan 45 olup ölçeğin orijinal formu için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır.

Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği'nin Türkçeye uyarlama çalışması Sayıl vd. (2012) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin uyarlanması sürecinde Türk kültürüne uygun olmadığı görülen bir madde ölçek formundan çıkartılmış ve böylece ölçeğin tek boyutta yer alan 8 maddeden oluşan Türkçe formu nihai halini almıştır. Yapılan faktör analizi ölçeğin tek boyutlu yapısının açıkladığı varyansın %51.78 olduğunu göstermiştir. Ölçekten alınan puanın yükselmesinin, ergenin ev dışındaki faaliyetlerine ilişkin ebeveynin bilgisinin arttığı şeklinde yorumlandığı bu ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma kapsamında Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır. *“Annemin, boş zamanlarımda kiminle arkadaşlık ettiğimden ...”* ve *“Annemin, okuldan sonra nereye gittiğimden ve ne yaptığımdan ...”* ölçeğe ait örnek maddelerdir (EK-D5).

Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında toplanan verilerin analizi için Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı'nın (SPSS) 29. sürümü kullanılmıştır. Analiz süreci, veri setinin kontrol edilmesiyle başlamıştır. Çalışmaya katılan 384 çocuk-ebeveyn verisi içinde eksik olduğu tespit edilen 16 veri analizden çıkarılmıştır. Sonrasında Güçler ve Güçlükler Anketi ile Yoksulluk Algı Ölçeği'nde ters puanlama gerektiren maddeler kodlanmıştır.

Veri setinde tek değişkenli ve çok değişkenli uç değer olup olmadığını tespit edebilmek amacıyla z standart puanları hesaplanmış ve Mahalanobis uzaklığına bakılmıştır. Yapılan analiz sonrası veri setindeki z standart puanlarının -3 ile +3 arasında olduğu görülmüştür. Z puanlarının -3 ile +3 arasında dağılması, uç değer olmadığını ve dolayısıyla herhangi bir verinin çıkarılmasının gerekmediğini göstermektedir. Ölçeklere verilen yanıtlara normallik testi yapılarak çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmış; bu değerler -1.5 ile +1.5 arasında yer aldığından veri setinin normal dağıldığı kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2018). Tablo 4'te ölçekler ve alt boyutlarına ait betimsel istatistikler verilmiştir.

Tablo 4

Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler

Ölçekler ve Alt Boyutları	$\bar{x}$	SS	Min.	Maks.	Çarpıklık	Basıklık
GGA Davranışsal Sorunlar	7.20	3.72	0.00	19.00	.252	-.402
GGA Duygusal Sorunlar	8.38	4.52	0.00	20.00	.209	-.520
ÇÖYÖ	62.63	14.48	27.00	99.00	.370	-.199
EBİÖ	27.27	5.18	13.00	40.00	-.158	-.231
YAÖ	110.04	22.80	49.00	165.00	-.227	-.310

Not. GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi; ÇÖYÖ: Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği; EBİÖ: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği; YAÖ: Yoksulluk Algı Ölçeği, N = 368, SS = Standart Sapma

Ölçeklerin ortalama puanlarına bakıldığında Güçler ve Güçlükler Anketi'nin Davranışsal Sorunlar alt boyutu için $\bar{x} = 7.20$, Duygusal Sorunlar alt boyutu için $\bar{x} = 8.38$, Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği için $\bar{x} = 62.63$, Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği için $\bar{x} = 27.27$ ve Yoksulluk Algı Ölçeği için $\bar{x} = 110.04$ olarak hesaplanmıştır. Çoklu bağlantılılık varsayımının testi için tolerans ve VIF değerleri incelenmiştir. Tolerans değerlerinin .10'dan az olması ve VIF değerlerinin 10'dan fazla olması durumunda çoklu bağlantılılık varsayımı karşılanamamaktadır (Pallant, 2020). Bağımlı değişkenlerin duygusal sorunlar ve davranışsal sorunlar; bağımsız değişkenlerin ise çocuk yoksulluğu, öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi olduğu bu araştırmada değişkenlere ilişkin yapılan incelemeye göre çoklu bağlantılılığın bulunmadığı görülmüştür (Tolerans = .414, VIF = 2.416).

Normal dağılan veri setleri için parametrik analiz yöntemlerinden iki kategorili değişkenler için Bağımsız Gruplar *t*-testi, üç ve üçten fazla kategoriye sahip değişkenler için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yöntemi kullanılmıştır. Cinsiyet, annenin çalışma durumu, annenin okuryazarlık durumu için Bağımsız Örneklem *t*-testi kullanılırken öğrencilerin akademik başarı düzeyleri ve baba çalışma durumu ikiden fazla kategori içerdiğinden bu verilerin analizinde Tek Yönlü Varyans Analizinden (ANOVA) yararlanılmıştır. Bağımsız Örneklem *t*-testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmadan önce veri setinin normal dağılım gösterip göstermediği ve varyansların homojenliği incelenmiştir. Tek Yönlü Varyans Analizi sonrası, hangi gruplar arasında anlamlı bir fark bulunduğunu tespit etmek için post-hoc analiz yöntemlerinden LSD ve Dunnett C yöntemlerinden yararlanılmıştır. Normal dağılım göstermeyen, iki kategorili veri setlerinde (ör., babanın okuryazarlık durumu ve babanın hayatta olma durumu) Mann-Whitney U testlerinden yararlanılmıştır. Araştırmada kardeş sayısı ve ölçekler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde Pearson Korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Aracılık analizi, Sobel test yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Tablo 5'te ölçekler ve alt boyutlar arasındaki korelasyon değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 5*Ölçekler ve Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Değerleri*

Ölçekler ve Alt Boyutlar	YAÖ	ÇÖYÖ	EBİÖ	GGA Davranışsal Sorunlar	GGA Duygusal Sorunlar
YAÖ	1				
ÇÖYÖ	.730**	1			
EBİÖ	.743**	.770**	1		
GGA Davranışsal Sorunlar	-.671**	-.717**	-.665**	1	
GGA Duygusal Sorunlar	-.627**	-.779**	-.619**	.611**	1

Not. GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi; ÇÖYÖ: Çocuklar için Öz-Yeterlik Ölçeği; EBİÖ: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği; YAÖ: Yoksulluk Algı Ölçeği, ** $p < .001$

Tablo 5'te yer alan ölçekler ve alt boyutlar arasındaki korelasyon değerleri incelendiğinde Güçler ve Güçlükler Anketinin Davranışsal Sorunlar alt boyutu ile Yoksulluk Algı Ölçeği, Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği ve Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği arasında olumsuz yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin olduğu; Güçler ve Güçlükler Anketinin Duygusal Sorunlar alt boyutu ile Yoksulluk Algı Ölçeği, Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği ve Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği arasında olumsuz yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin olduğu; Güçler ve Güçlükler Anketinin Davranışsal Sorunlar alt boyutu ile Güçler ve Güçlükler Anketinin Duygusal Sorunlar alt boyutu arasında olumlu yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin olduğu; Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği ile Yoksulluk Algı Ölçeği ve Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği arasında olumlu yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin olduğu ve son olarak Yoksulluk Algı Ölçeği ile Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği arasında olumlu yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Özetle araştırmadaki tüm ölçek ve alt boyutların birbirleriyle istatistiksel olarak anlamlı ilişkilere sahip olduğu görülmüştür.

Bölüm 4

Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Ortaokul Öğrencilerinin Sosyodemografik Özellikleri ile Duygusal-Davranışsal Sorunları, Öz-yeterlik, Ebeveyn İzlemi ve Çocuk Yoksulluğu Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Cinsiyete Göre Ölçeklerden Alınan Puanların Karşılaştırılması. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçeklerden aldıkları puanların cinsiyete göre normal dağılım gösterdiği ve varyansların homojen olduğu görülmüştür. Bu nedenle ortaokul öğrencilerinin ölçeklerden aldıkları puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılaşma durumunun incelenmesi amacıyla Bağımsız Örneklem *t*-testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

*Cinsiyete Göre Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem *t*-testi Sonuçları*

Ölçekler	Erkek (n = 139)		Kız (n = 229)		sd	<i>t</i>	<i>p</i>
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS			
GGA Davranışsal Sorunlar	7.04	3.86	7.30	3.64	366	-.662	.509
GGA Duygusal Sorunlar	8.23	4.61	8.47	4.47	366	-.487	.627
ÇÖYÖ	62.41	14.50	62.76	14.50	366	-.221	.825
EBİÖ	27.22	5.02	27.30	5.28	366	-.140	.888
YAÖ	110.97	23.40	109.48	22.47	366	.607	.544

Not. GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi; ÇÖYÖ: Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği; EBİÖ: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği; YAÖ: Yoksulluk Algı Ölçeği SS: Standart Sapma

Bağımsız Örneklem *t*-testi analiz sonuçlarına göre öğrencilerin cinsiyete göre GGA Davranışsal Sorunlar ($t(366) = -.662, p > .05$), GGA Duygusal Sorunlar ($t(366) = -.487, p > .05$), ÇÖYÖ ($t(366) = -.221, p > .05$), EBİÖ ($t(366) = -.140, p > .05$) ve YAÖ ($t(366) = .607, p > .05$) puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bir başka ifadeyle kız ve erkek öğrenciler duygusal ve davranışsal sorunlar, öz-yeterlik, ebeveyn

izlemi ve çocuk yoksulluğu konusunda benzer özellikler sergilemekte; gözlenen farklar şanstan kaynaklanmaktadır.

Akademik Başarı Düzeyine Göre Ölçeklerden Alınan Puanların Karşılaştırılması.

Akademik başarı düzeyinin 70 puandan düşük, 70-84.99 puan arası ve 85 puan ve üzeri şeklinde gruplandırıldığı bu araştırmada akademik başarı düzeyine göre GGA Davranışsal Sorunlar, GGA Duygusal Sorunlar, ÇÖYÖ, EBIÖ ve YAÖ puan ortalamaları arasındaki farkın incelenmesi amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7

Akademik Başarı Düzeyine Göre Ölçek Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Akademik Başarı Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	F	p	η^2	Fark
GGA	70 puandan düşük ^a	82	9.89	3.71	39.53	<.001	.17	a>c
Davranışsal Sorunlar	70-84.99 puan arası ^b	140	7.16	3.20				a>b
	85 puan ve üzeri ^c	146	5.73	3.36				b>c
GGA	70 puandan düşük ^a	82	11.09	3.90	34.08	<.001	.15	a>c
Duygusal Sorunlar	70-84.99 puan arası ^b	140	8.82	4.40				a>b
	85 puan ve üzeri ^c	146	6.43	4.06				b>c
ÇÖYÖ	70 puandan düşük ^a	82	50.54	11.78	77.49	<.001	.29	c>a
	70-84.99 puan arası ^b	140	60.85	10.71				c>b
	85 puan ve üzeri ^c	146	71.12	13.61				b>a
EBİÖ	70 puandan düşük ^a	82	23.71	4.47	44.80	<.001	.19	c>a
	70-84.99 puan arası ^b	140	26.81	4.62				c>b
	85 puan ve üzeri ^c	146	29.71	4.77				b>a
YAÖ	70 puandan düşük ^a	82	95.21	21.81	36.90	<.001	.16	c>a
	70-84.99 puan arası ^b	140	108.61	20.79				c>b
	85 puan ve üzeri ^c	146	119.75	20.36				b>a

Not. GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi; ÇÖYÖ: Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği; EBIÖ: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği; YAÖ: Yoksulluk Algı Ölçeği

Büyüköztürk vd. (2020) sonuçların yorumlanmasında etki büyüklüğüne de yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Etki büyüklüğü, eta-kare olarak da adlandırılan korelasyon katsayısına verilen isimdir ve araştırmacılara bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi hakkında bilgi vermektedir. Etki büyüklüğü için .01 küçük

düzeyde bir etkiyi, .06 orta büyüklükte bir etkiyi ve .14 düzeyi de geniş etkiyi ifade etmektedir.

Akademik başarı düzeyine göre GGA Davranışsal Sorunlar puan ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır ($F(2,365) = 39.53, p < .001, \eta^2 = .17$). Gruplar arasındaki farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan post-hoc analizi sonucuna göre akademik başarı düzeyi düştükçe GGA Davranışsal Sorunlar ortalama puanlarının arttığı tespit edilmiştir ($\bar{X}_{70}$ puandan düşük = 9.89; $\bar{X}_{70-84.99}$ puan arası = 7.16; $\bar{X}_{85}$ puan ve üzeri = 5.73).

Akademik başarı düzeyine göre GGA Duygusal Sorunlar puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($F(2,365) = 34.08, p < .001, \eta^2 = .15$). Post-hoc analizi sonucuna göre akademik başarı düzeyi düştükçe GGA Duygusal Sorunlar ortalama puanlarının arttığı tespit edilmiştir ($\bar{X}_{70}$ puandan düşük = 11.09; $\bar{X}_{70-84.99}$ puan arası = 8.82; $\bar{X}_{85}$ puan ve üzeri = 6.43).

Akademik başarı düzeyine göre ÇÖYÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark belirlenmiştir ($F(2,365) = 77.49, p < .001, \eta^2 = .29$). Post-hoc analizi sonucuna göre akademik başarı düzeyi arttıkça ÇÖYÖ ortalama puanlarının arttığı tespit edilmiştir ($\bar{X}_{70}$ puandan düşük = 50.54; $\bar{X}_{70-84.99}$ puan arası = 60.85; $\bar{X}_{85}$ puan ve üzeri = 71.12).

Akademik başarı düzeyine göre EBİÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($F(2,365) = 44.80, p < .001, \eta^2 = .19$). Post-hoc analizi sonucuna göre akademik başarı düzeyi arttıkça EBİÖ ortalama puanlarının arttığı tespit edilmiştir ($\bar{X}_{70}$ puandan düşük = 23.71; $\bar{X}_{70-84.99}$ puan arası = 26.81; $\bar{X}_{85}$ puan ve üzeri = 29.71).

Akademik başarı düzeyine göre YAÖ puan ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir ($F(2,365) = 36.90, p < .001, \eta^2 = .16$). Post-hoc analizi sonucuna göre akademik başarı düzeyi arttıkça YAÖ ortalama puanlarının arttığı tespit edilmiştir ($\bar{X}_{70}$ puandan düşük = 95.21; $\bar{X}_{70-84.99}$ puan arası = 108.61; $\bar{X}_{85}$ puan ve üzeri = 119.75).

Kardeş Sayısı ile Ölçeklerden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.

Araştırmada yer alan verilerin normal dağıldığı göz önüne alınarak kardeş sayısı ve ölçekler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde Pearson korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucu Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8

Ortaokul Öğrencilerinin Kardeş Sayıları ile Ölçeklerden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiler

Değişken	GGA Davranışsal Sorunlar	GGA Duygusal Sorunlar	ÇÖYÖ	EBlÖ	YAÖ
Kardeş sayısı	.279**	.110*	-.178**	-.298**	-.339**

Not. GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi, ÇÖYÖ: Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği, EBlÖ: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği, YAÖ: Yoksulluk Algı Ölçeği, * $p < .05$, ** $p < .001$

Tablo 8'deki korelasyon değerleri incelendiğinde kardeş sayısı ile GGA Davranışsal Sorunlar ve GGA Duygusal Sorunlar ölçekleri arasında olumlu yönde; ÇÖYÖ, EBlÖ ve YAÖ arasında olumsuz yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır.

Anne Çalışma Durumuna Göre Ölçeklerden Alınan Puanların Karşılaştırılması. Anne çalışma durumuna göre öğrencilerin ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını incelemek amacıyla Bağımsız Örneklemeler t -testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9

Anne Çalışma Durumuna Göre Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklemeler t -testi

Sonuçları

Ölçekler	Çalışmıyor ($n = 314$)		Çalışıyor ($n = 50$)		sd	t	p
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS			
GGA Davranışsal Sorunlar	7.36	3.64	5.78	3.81	362	2.830	<.05
GGA Duygusal Sorunlar	8.59	4.46	6.56	4.27	362	3.007	<.05

ÇÖYÖ	61.63	14.01	69.96	15.48	362	-3.847	<.001
EBlÖ	27.04	5.04	29.52	4.90	362	-3.241	<.05
YAÖ	107.80	20.87	127.60	24.47	362	-6.078	<.001

Not. GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi; ÇÖYÖ: Çocuklar için Öz-Yeterlik Ölçeği; EBlÖ: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği; YAÖ: Yoksulluk Algı Ölçeği

Ortaokul öğrencilerinin anne çalışma durumuna göre GGA Davranışsal Sorunlar puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Annesi çalışmayan öğrencilerin, annesi çalışan öğrencilere göre davranışsal sorun düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t(362) = 2.830, p < .05$).

Ortaokul öğrencilerinin anne çalışma durumuna göre GGA Duygusal Sorunlar puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Annesi çalışmayan öğrencilerin, annesi çalışan öğrencilere göre duygusal sorun düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t(362) = 3.007, p < .05$).

Ortaokul öğrencilerinin anne çalışma durumuna göre ÇÖYÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Annesi çalışmayan öğrencilerin, annesi çalışan öğrencilere göre öz-yeterlik düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir ($t(362) = -3.847, p < .001$).

Ortaokul öğrencilerin anne çalışma durumuna göre EBlÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Annesi çalışmayan öğrencilerin, annesi çalışan öğrencilere göre ebeveyn izlemi düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir ($t(362) = -3.241, p < .05$).

Ortaokul öğrencilerinin anne çalışma durumuna göre YAÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Annesi çalışmayan öğrencilerin, annesi çalışan öğrencilere göre yoksulluk algı düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir ($t(362) = -6.078, p < .001$).

Baba Çalışma Durumuna Göre Ölçeklerden Alınan Puanların Karşılaştırılması. Baba çalışma durumunun çalışmıyor, yarı zamanlı çalışıyor ve tam zamanlı çalışıyor şeklinde gruplandırıldığı bu araştırmada baba çalışma durumuna göre GGA Davranışsal Sorunlar, GGA Duygusal Sorunlar, ÇÖYÖ, EBIÖ ve YAÖ puan ortalamaları arasındaki farkın incelenmesi amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10

Baba Çalışma Durumuna Göre Ölçek Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Çalışma Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p	η^2	Fark
GGA	Çalışmıyor ^a	32	9.47	3.91	15.70	<.001	.08	a>c
Davranışsal Sorunlar	Yarı zamanlı çalışıyor ^b	87	8.10	3.83				b>c
	Tam zamanlı çalışıyor ^c	236	6.37	3.37				
GGA	Çalışmıyor ^a	32	10.94	4.64	9.97	<.001	.05	a>b
Duygusal Sorunlar	Yarı zamanlı çalışıyor ^b	87	8.87	4.12				a>c
	Tam zamanlı çalışıyor ^c	236	7.58	4.33				b>c
ÇÖYÖ	Çalışmıyor ^a	32	54.81	16.15	12.25	<.001	.06	c>a
	Yarı zamanlı çalışıyor ^b	87	59.52	13.44				c>b
	Tam zamanlı çalışıyor ^c	236	65.61	13.87				
EBİÖ	Çalışmıyor ^a	32	25.53	5.61	10.30	<.001	.05	c>a
	Yarı zamanlı çalışıyor ^b	87	25.86	5.58				c>b
	Tam zamanlı çalışıyor ^c	236	28.31	4.65				
YAÖ	Çalışmıyor ^a	32	88.66	16.44	56.94	<.001	.24	c>a
	Yarı zamanlı çalışıyor ^b	87	99.20	23.33				c>b
	Tam zamanlı çalışıyor ^c	236	118.73	17.88				b>a

Not. GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi; ÇÖYÖ: Çocuklar için Öz-Yeterlik Ölçeği; EBIÖ: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği; YAÖ: Yoksulluk Algı Ölçeği

Baba çalışma durumuna göre GGA Davranışsal Sorunlar puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($F(2,352) = 15.70, p < .001, \eta^2 = .08$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan post-hoc analizi sonucuna göre babanın çalışmadığı ve yarı zamanlı çalıştığı durumda GGA Davranışsal Sorunlar ortalama puanlarının arttığı belirlenmiştir ($\bar{X}_{\text{çalışmıyor}} = 9.47; \bar{X}_{\text{yarı zamanlı çalışıyor}} = 8.10$).

Baba çalışma durumuna göre GGA Duygusal Sorunlar puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($F(2,352) = 9.97, p < .001, \eta^2 = .05$). Post-hoc analizi sonucuna göre babanın çalışma durumu azaldıkça GGA Duygusal Sorunlar ortalama puanlarının arttığı tespit edilmiştir ($\bar{X}_{\text{çalışmıyor}} = 10.94; \bar{X}_{\text{yarı zamanlı çalışıyor}} = 8.87; \bar{X}_{\text{tam zamanlı çalışıyor}} = 7.58$).

Baba çalışma durumuna göre ÇÖYÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir şekilde fark olduğu saptanmıştır ($F(2,352) = 12.25, p < .001, \eta^2 = .06$). Post-hoc analizi sonucuna göre babanın tam zamanlı çalıştığı durumda ÇÖYÖ ortalama puanlarının arttığı tespit edilmiştir ($\bar{X}_{\text{tam zamanlı çalışıyor}} = 65.61$).

Baba çalışma durumuna göre EBIÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($F(2,352) = 10.30, p < .001, \eta^2 = .05$). Post-hoc analizi sonucuna göre babanın tam zamanlı çalıştığı durumda EBIÖ ortalama puanlarının arttığı tespit edilmiştir ($\bar{X}_{\text{tam zamanlı çalışıyor}} = 28.31$).

Baba çalışma durumuna göre YAÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($F(2,352) = 56.94, p < .001, \eta^2 = .24$). Post-hoc analizi sonucuna göre babanın çalışma durumu arttıkça YAÖ ortalama puanlarının arttığı tespit edilmiştir ($\bar{X}_{\text{çalışmıyor}} = 88.66; \bar{X}_{\text{yarı zamanlı çalışıyor}} = 99.20; \bar{X}_{\text{tam zamanlı çalışıyor}} = 118.73$).

Anne Okuryazarlık Durumuna Göre Ölçeklerden Alınan Puanların Karşılaştırılması.

Ortaokul öğrencilerinin ölçek puanları arasında anne okuryazarlık durumuna göre anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak amacıyla Bağımsız Örneklemeler *t*-testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11

Anne Okuryazarlık Durumuna Göre Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

	Okuryazar (n = 280)		Okuryazar değil (n = 84)		sd	t	p
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS			
GGA	6.74	3.55	8.50	3.88	362	-3.905	<.001
Davranışsal Sorunlar							
GGA Duygusal Sorunlar	7.89	4.30	9.74	4.80	362	-3.365	<.001
ÇÖYÖ	64.10	13.82	58.35	15.81	362	3.233	<.05
EBİÖ	27.98	4.75	25.40	5.67	362	3.773	<.001
YAÖ	114.63	20.72	96.82	22.56	362	6.766	<.001

Not. GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi; ÇÖYÖ: Çocuklar için Öz-Yeterlik Ölçeği; EBİÖ: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği; YAÖ: Yoksulluk Algı Ölçeği

Ortaokul öğrencilerinin anne okuryazarlık durumuna göre GGA Davranışsal Sorunlar puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Annesi okuryazar olmayan öğrencilerin, annesi okuryazar öğrencilere göre davranışsal sorun düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t(362) = -3.905, p < .001$).

Ortaokul öğrencilerinin anne okuryazarlık durumuna göre GGA Duygusal Sorunlar puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmiştir. Annesi okuryazar olmayan öğrencilerin, annesi okuryazar öğrencilere göre göre duygusal sorun düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($t(362) = -3.365, p < .001$).

Ortaokul öğrencilerinin anne okuryazarlık durumuna göre ÇÖYÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Annesi okuryazar olmayan öğrencilerin, annesi okuryazar öğrencilere göre öz-yeterlik düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir ($t(362) = 3.233, p < .05$).

Ortaokul öğrencilerin anne okuryazarlık durumuna göre EBİÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Annesi okuryazar olmayan

öğrencilerin, annesi okuryazar öğrencilere göre ebeveyn izlemi düzeylerinin daha düşük olduğu belirlenmiştir ($t(362) = 3.773, p < .001$).

Ortaokul öğrencilerinin anne okuryazarlık durumuna göre YAÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmiştir. Annesi okuryazar olmayan öğrencilerin, annesi okuryazar öğrencilere göre yoksulluk algı düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir ($t(362) = 6.766, p < .001$).

Baba Okuryazarlık Durumuna Göre Ölçeklerden Alınan Sıra Puanlarının Karşılaştırılması. Ortaokul öğrencilerinin ölçek sıra puanları arasında baba okuryazarlık durumuna göre anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak amacıyla parametrik olmayan test yöntemlerinden Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12

Baba Okuryazarlık Durumuna Göre Ölçek Sıra Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ölçekler	Grup	N	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamları	Mann-Whitney U	Z	p
GGA Davranışsal Sorunlar	Grup 1	338	174.99	59146.5	1855.5	-2.473	.013
	Grup 2	17	237.85	4043.5			
GGA Duygusal Sorunlar	Grup 1	338	174.77	59073.5	1782.5	-2.647	.008
	Grup 2	17	242.15	4116.5			
ÇÖYÖ	Grup 1	338	181.07	61203.0	1834.0	-2.517	.012
	Grup 2	17	116.88	1987.0			
EBİÖ	Grup 1	338	182.91	61822.0	1215.0	-4.024	<.001
	Grup 2	17	80.47	1368.0			
YAÖ	Grup 1	338	182.73	61762.5	1274.5	-3.872	<.001
	Grup 2	17	83.97	1427.5			

Not. Grup 1: Okuryazar, Grup 2: Okuryazar değil; GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi; ÇÖYÖ: Çocuklar için Öz-Yeterlik Ölçeği; EBİÖ: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği; YAÖ: Yoksulluk Algı Ölçeği

Mann-Whitney U testi sonucuna göre babası okuryazar olan öğrencilerin GGA Davranışsal Sorunlar sıra ortalama puanı 174.99 iken babası okuryazar olmayan

öğrencilerin sıra ortalama puanı 237.85'tir. Babası okuryazar olmayan öğrenciler lehine oluşan 62.86 puanlık farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($z = -2.473$; $p < .05$).

Babası okuryazar olan öğrencilerin GGA Duygusal Sorunlar sıra ortalama puanı 174.77 iken babası okuryazar olmayan öğrencilerin sıra ortalama puanı 242.15'tir. Babası okuryazar olmayan öğrenciler lehine oluşan 67.38 puanlık farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($z = -2.647$; $p < .05$).

Babası okuryazar olan öğrencilerin ÇÖYÖ sıra ortalama puanı 181.07 iken babası okuryazar olmayan öğrencilerin sıra ortalama puanı 116.88'dir. Babası okuryazar olan öğrenciler lehine oluşan 64.19 puanlık farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($z = -2.517$; $p < .05$).

Babası okuryazar olan öğrencilerin EBİÖ sıra ortalama puanı 182.91 iken babası okuryazar olmayan öğrencilerin sıra ortalama puanı 80.47'dir. Babası okuryazar olan öğrenciler lehine oluşan 102.44 puanlık farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($z = -4.024$; $p < .001$).

Babası okuryazar olan öğrencilerin YAÖ sıra ortalama puanı 182.73 iken babası okuryazar olmayan öğrencilerin sıra ortalama puanı 83.97'dir. Babası okuryazar olan öğrenciler lehine oluşan 98.76 puanlık farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($z = -3.872$; $p < .001$).

Baba Hayatta Olma Durumuna Göre Ölçeklerden Alınan Sıra Puanlarının Karşılaştırılması. Ortaokul öğrencilerinin ölçek sıra puanları arasında baba hayatta olma durumuna göre anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak amacıyla parametrik olmayan test yöntemlerinden Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13

Baba Hayatta Olma Durumuna Göre Ölçek Sıra Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Grup	N	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamları	Mann-Whitney U	Z	p
GGA Davranışsal Sorunlar	Grup 1	355	181.05	64273.5	1083.5	-3.260	<.05
	Grup 2	13	278.65	3622.5			
GGA Duygusal Sorunlar	Grup 1	355	180.73	64159.0	969.0	-3.561	<.001
	Grup 2	13	287.46	3737.0			
ÇÖYÖ	Grup 1	355	188.78	67017.5	787.5	-4.036	<.001
	Grup 2	13	67.58	878.5			
EBİÖ	Grup 1	355	188.19	66806.5	998.5	-3.482	<.001
	Grup 2	13	83.81	1089.5			
YAÖ	Grup 1	355	189.40	67238.5	566.5	-4.622	<.001
	Grup 2	13	50.58	657.5			

Not. Grup 1: Sağ, Grup 2: Vefat; GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi; ÇÖYÖ: Çocuklar için Öz-Yeterlik Ölçeği; EBİÖ: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği; YAÖ: Yoksulluk Algı Ölçeği

Mann-Whitney U testi sonucuna göre babası sağ olan öğrencilerin GGA Davranışsal Sorunlar sıra ortalama puanı 181.05 iken babası vefat eden öğrencilerin sıra ortalama puanı 278.65'tir. Babası vefat eden öğrenciler lehine oluşan 97.6 puanlık farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($z = -3.260$; $p < .05$).

Babası sağ olan öğrencilerin GGA Duygusal Sorunlar sıra ortalama puanı 180.73 iken babası vefat eden öğrencilerin sıra ortalama puanı 287.46'dır. Babası vefat eden öğrenciler lehine oluşan 106.73 puanlık farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($z = -3.561$; $p < .001$).

Babası sağ olan öğrencilerin ÇÖYÖ sıra ortalama puanı 188.78 iken babası vefat eden öğrencilerin sıra ortalama puanı 67.58'dir. Babası sağ olan öğrenciler lehine oluşan 121.2 puanlık farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($z = -4.036$; $p < .001$).

Babası sağ olan öğrencilerin EBİÖ sıra ortalama puanı 188.19 iken babası vefat eden öğrencilerin sıra ortalama puanı 83.81'dir. Babası sağ olan öğrenciler lehine oluşan 104.38 puanlık farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($z = -3.482$; $p < .001$).

Babası sağ olan öğrencilerin YAÖ sıra ortalama puanı 189.40 iken babası vefat eden öğrencilerin sıra ortalama puanı 50.58'dir. Babası sağ olan öğrenciler lehine oluşan 138.82 puanlık farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($z = -4.622$; $p < .001$).

Ortaokul Öğrencilerinin Sosyodemografik Özellikleri ile Duygusal-Davranışsal Sorunları, Öz-yeterlik, Ebeveyn İzlemi ve Çocuk Yoksulluğu Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Tartışma

Bu araştırmada ele alınan çocuk yoksulluğu, duygusal-davranışsal sorunlar, öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi değişkenleri ile öğrencilerin cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Çocuk yoksulluğunun cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemesi alanyazında yer alan önceki çalışmalardan farklı bir sonuca ulaşıldığı anlamına gelmektedir. Chzen vd. (2018) gerçekleştirdikleri çalışmayla kız ergenlerin, erkek ergenlere göre yoksulluğa daha fazla maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Ziebold vd. (2023) de kız çocukların, erkek çocuklara göre yoksulluktan daha fazla etkilendiğini belirtmişlerdir. Yoksulluk algısının cinsiyet açısından anlamlı bir fark göstermemesinin çeşitli sebepleri olabilir. Birincisi, bu çalışmada yoksulluğa ilişkin bilginin, daha net elde edilebilmesi için ebeveynlerden toplanmış olması diğer çalışmalardan bir farklılığıdır. Önceki çalışmalarda doğrudan doğruya çocukların yoksulluk algısı değerlendirmeye alınırken bu araştırmada, Türkçe dilinde geliştirilen veya Türkçe diline uyarlanan ve verilerin çocuklardan elde edilmesini sağlayan herhangi bir çocuk yoksulluğu ölçeğine rastlanılmadığı için yoksulluğa ilişkin veriler ebeveynler aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmada kullanılan Yoksulluk Algı Ölçeği, Gordon vd. (2003) tarafından tanımlanan çok boyutlu çocuk yoksulluğunun boyutlarına yönelik maddeler içermesine karşın yetişkinlerin

yoksulluk algısını ölçmektedir. Dolayısıyla çocuk yoksulluğunun cinsiyete göre anlamlı bir fark sergilememesi verilerin elde edildiği gruptan kaynaklanıyor olabilir ve ailelerinin benzer sosyoekonomik yapıdan geldiğine işaret ediyor olabilir. Öte yandan çalışma grubunun tamamının deprem yaşantısı olan illerden katılım sergiledikleri ve devlet okullarında öğrenim gördükleri göz önüne alındığında cinsiyete göre çocuk yoksulluğu puanları arasında bir farkın olmaması beklendiktir. Öte yandan araştırmanın öz-yeterliğin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusu, Telef ve Karaca'nın (2013) ortaokul öğrencilerinin öz-yeterlik düzeyleri ile ruhsal sorun belirtileri arasındaki ilişkileri inceledikleri ve genel öz-yeterliğin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaştıkları çalışmayla paralellik göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu öğrencilerin akademik başarı düzeyi ile çocuk yoksulluğu arasında anlamlı bir ilişki olduğunun saptanmasıdır. Alanyazın incelendiğinde Lee ve Kim (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da yoksulluğa maruz kalma ile akademik başarı arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Güney Kore'de gerçekleştirilen bu çalışmaya göre yoksulluğa maruz kalan çocukların akademik başarı düzeyleri anlamlı şekilde daha düşüktür. Bu çalışmanın yanı sıra Ge ve Wang (2019) de çok boyutlu çocuk yoksulluğu ile akademik başarı arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Dolayısıyla bu bulgu, alanyazında yer alan çalışma sonuçlarına paraleldir. Kuramsal bağlamda ele alındığında da gerek Biyoekolojik Kuram bağlamında gerekse de İhtiyaçlar Hiyerarşisi bağlamında temel ihtiyaçların sağlanmaması çocuğun okul sistemindeki yaşantısını etkileyebilir. Kaldı ki çocuk yoksulluğunun yaşandığı ailelerde ebeveynlerin çoğunluğunun eğitim düzeylerinin düşük düzeyde olduğu ve çocuklarının eğitimsel rehberlik gereksinimlerini gidermekte zorlandıkları göz önüne alındığında bu sonucun muhtemel olduğu söylenebilir.

Araştırmanın üçüncü bulgusu kardeş sayısının, bu çalışmada ele alınan değişkenlerle ilişkili olduğunun saptanmış olmasıdır. Buna göre kardeş sayısının artması, çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlardaki artışla ve öz-yeterlik ile ebeveyn izlemindeki azalışla ilişkilidir. Qi ve Wu (2016) da ailedeki çocuk sayısındaki artışın çocuk

yoksulluğundaki artışla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kardeş sayısının artması, ailenin bakım sağlaması gereken çocuk sayısını artıracığından çok çocuklu bir ailedeki öğrencinin yoksulluğa daha fazla maruz kalması olasıdır. Ayrıca böyle bir ailede, ebeveynin çocuğu izlemesinin ve çocuğun gelişim sürecini takip etmesinin daha güç olduğu söylenebilir. Öte yandan yaşadıkları yoksulluktan ve aile içinde kendisine düşen düşük orandaki ilgiden kaynaklı da okul öncesinden itibaren çocuğun öz yeterlik inancı etkilenebiliyor ve buna bağlı olarak da daha fazla duygusal ve davranışsal sorun yaşıyor olabilirler (Odenbring, 2019). Ancak bu çalışma nedensel bir çalışma olmadığından dolayı bu konuda kesin bir görüşe varılamamakta ve nitel çalışmalarla değerlendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada yer alan ortaokul öğrencilerinin çocuk yoksulluğu düzeyinin anne ve baba çalışma durumuna göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre annesi ve/veya babası çalışan öğrencilerin çocuk yoksulluğu düzeyleri anlamlı şekilde daha düşüktür. Bu bulgu, önceki çalışma sonuçlarıyla paraleldir. Khiatani vd. (2021) ebeveynin çalışma durumunun, çocuk yoksulluğuyla ilişkisi olduğunu saptamışlardır. Buna göre anne veya babası herhangi bir işte çalışmayan çocukların, ebeveynleri çalışan akranlarına kıyasla yoksulluk düzeyleri anlamlı şekilde daha yüksektir. Benzer şekilde Lee ve Kim (2012) de ebeveyni tam zamanlı bir işte çalışmayan çocukların yoksulluk düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Chiang ve Chiang (2018) ise yaptıkları çalışmayla ebeveynin çalışma durumunun, çocuk yoksulluğunun en büyük yordayıcısı olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışmaya göre ebeveynlerden her ikisinin de çalışmadığı ailelerde çocuk yoksulluğu en yüksek düzeydeyken, ebeveynlerden birinin çalıştığı ailelerdeki çocuk yoksulluğu düzeyi de her iki ebeveynin çalıştığı ailelere kıyasla anlamlı derecede daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle ebeveynlerin tam zamanlı işe sahip olduğu bir ailede yaşayan çocukların yoksulluğa maruz kalma riski daha düşüktür.

Araştırmanın diğer bir bulgusunda ebeveynlerin okuryazar olma durumunun ele alınan çocuk yoksulluğu, duygusal-davranışsal sorunlar, öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi

değişkenleriyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle bu araştırmada parametrik ve parametrik olmayan testler aracılığıyla ebeveynin okuryazar olmasının duygusal sorunlar ve davranışsal sorunlar ile çocuk yoksulluğu düzeylerindeki azalışla; öz-yeterlik ile ebeveyn izlemi düzeylerindeki artışla ilişkili olduğunu saptanmıştır. Yapılan alanyazın incelemesinde ebeveynin okuryazar olma durumuna göre çocuk yoksulluğu, duygusal-davranışsal sorunlar, öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi değişkenlerinin birlikte ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla alanyazın açısından yeni bir bulgu olduğu söylenebilir. Bu araştırma kapsamında hazırlanan kişisel bilgi formunda ebeveynin okuryazar olma durumunun yanı sıra eğitim düzeyine ilişkin de bir maddeye yer verilmiştir. Ancak çalışma grubunu oluşturan ortaokul öğrencilerinin bu maddeyi yanıtlamadıkları gözlemlendiğinden ebeveynin eğitim düzeyi ile bu araştırmada incelenen değişkenler arasındaki ilişkiye dair bir bulgu elde edilememiştir. Bununla birlikte sınırlı bir bilgi sunmasına karşın ebeveynin okuryazar olmayışı, Türk eğitim sisteminde okuma-yazmanın öğretildiği kademe olan ilköğretim düzeyini başarılı bir şekilde tamamlamadığı şeklinde yorumlanabilir. Bu çıkarım ışığında ebeveynin ilköğretimi tamamlama durumuna göre ölçeklerden alınan puanların farklılaştığı söylenebilir. Castañeda vd. (2018) ebeveynlerin örgün öğretimden geçmediği ya da ilköğretimden sonra okula devam etmediği ailelerde yaşayan çocukların yoksulluk düzeylerinin anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Comeau ve Boyle (2018) yaptıkları çalışmayla annenin eğitim düzeyi, yoksulluk, duygusal-davranışsal sorunlar arasında bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Bu çalışmaya göre yoksulluk ile duygusal ve davranışsal sorunlar arasındaki ilişkiye annenin eğitim düzeyi aracılık etmektedir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle annenin eğitim düzeyinin düşük olması yoksulluğun duygusal ve davranışsal sorunları açıklama gücünü artırmaktadır. Chiang ve Chiang (2018) da ebeveynin eğitim düzeyinin yoksulluğu yordadığını tespit etmiştir. Buna göre ebeveynin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuk yoksulluğunun düzeyi azalmaktadır. Bu durumun en muhtemel sebebi olarak ebeveynin eğitim düzeyine bağlı olarak iş olanaklarının farklılaşması, düşük eğitim düzeyindeki bireylerin daha düşük ücret almaları olabilir.

Bu çalışmada sosyodemografik faktörlere ilişkin son bulgu babanın hayatta olma durumuna göre duygusal-davranışsal sorunlar, öz-yeterlik, ebeveyn izlemi ve çocuk yoksulluğu düzeylerinin anlamlı şekilde fark gösterdiğinin belirlenmiş olmasıdır. Bu bulgu ışığında babası vefat eden öğrencilerin, babası sağ olan öğrencilere göre daha fazla duygusal ve davranışsal soruna sahip olduğu yorumu yapılabilir. Comeau ve Boyle (2018) da bu araştırmayla paralel şekilde tek ebeveynli ailelerde yaşayan çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarının anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Duygusal ve davranışsal sorunların yanı sıra çocuk yoksulluğu açısından bakıldığında babası sağ olan öğrencilerin Yoksulluk Algı Ölçeği sıra ortalamaları puanları 189.40 iken, babası vefat eden öğrencilerin sıra ortalama puanları 50.58'dir. Bu araştırmada çocuk yoksulluğunun düzeyini belirlemek için kullanılan Yoksulluk Algı Ölçeği'ndeki puan artışının yoksulluk algısının azaldığı şeklinde yorumlandığı göz önünde bulundurulduğunda babası vefat eden çocukların, yoksulluğa daha fazla maruz kaldığı saptanmıştır. Konuyla ilgili alanyazın incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Chiang ve Chiang (2018) gerçekleştirdikleri çalışmayla çocukların tek ebeveynli bir ailede yaşamaları ile çocuk yoksulluğu düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Khatani vd. (2021) de tek ebeveynli ailelerdeki çocukların yoksullukla karşılaşma risklerinin anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Biyoekolojik model bağlamında da mikrosistemde yer alan ailenin önemli bir parçası olan babanın hayatta olmaması hem aile içindeki hem de mezosistem düzeyindeki ilişkileri olumsuz etkileyebilir. Babaların bir rol model ve destek kaynağı olduğu göz önüne alındığında, çocukların babanın hayatta olmamasını yetersizlik veya sosyal destek yoksunluğu olarak algılamaları muhtemeldir. Dahası babanın hayatta olmamasının doğrudan ya da dolaylı olarak aile içi gelir kazanımını da etkilediği düşünüldüğünde bu ailelerdeki çocuk yoksulluğu düzeyinin daha yüksek olması anlaşılabilir. Özetle duygusal ve davranışsal sorunlar ile çocuk yoksulluğuyla ilişkisinin yanı sıra babanın hayatta olmaması, çocuğun izleminin zorlaşması ve öz-yeterliğin düşük olmasıyla ilişkili görünmektedir.

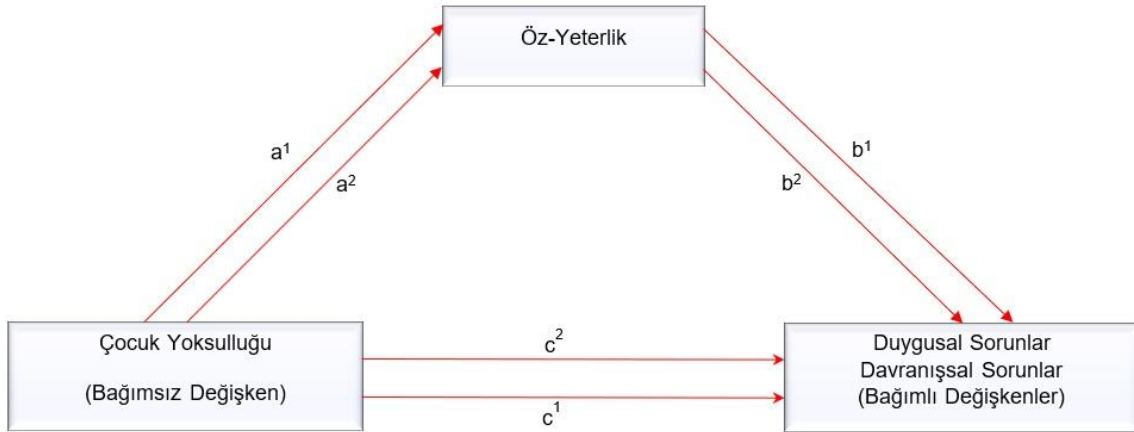
Çocuk Yoksulluğunun Duygusal-Davranışsal Sorunları Yordamasında Öz-yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rollerinin Test Edilmesi

Bu çalışmanın ikinci alt problemine yönelik olarak çocuk yoksulluğu ile ortaokul öğrencilerinin duygusal-davranışsal sorunları arasındaki ilişkide öz-yeterliğin ve ebeveyn izleminin rolünü incelemek amacıyla aracılık analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, aracılığın test edilmesinde farklı yöntemler kullanabilmektedir. Bu araştırmada aracılık modelini test etmek için Sobel testi kullanılmıştır. Sobel (1982) kendi ismiyle anılan test yardımıyla bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkiye, aracı bir değişkenin eklenmesi sonucu oluşan yeni modeldeki ilişki düzeyinin belirlenebileceğini ifade etmiştir. Bu test ile aracı değişkenin eklenmesiyle modelde meydana gelen değişim incelenir.

Çocuk Yoksulluğunun Duygusal-Davranışsal Sorunları Yordamasında Öz-yeterliğin Aracı Rolü. Bu bölümde öncelikle duygusal-davranışsal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında öz-yeterliğin aracı rolü incelenmiştir.

Şekil 13

Aracılık Modeli 1

Şekil 13'te yer alan modelde, duygusal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında "c¹" yolu doğrudan etkiyi ifade etmektedir. Modelde yer alan "a¹" yolu, öz-yeterliğin çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasını; "b¹" yolu ise duygusal sorunların öz-

yeterlik tarafından yordanmasını ifade etmektedir. Modelde yer alan “c²” yolu davranışsal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında doğrudan etkiyi ifade etmektedir. Modelde yer alan “a²” yolu, öz-yeterliğin çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasını ve “b²” yolu davranışsal sorunların öz-yeterlik tarafından yordanmasını ifade etmektedir.

Çocuk Yoksulluğunun Duygusal Sorunları Yordamasında Öz-yeterliğin Aracı Rolü. Bu alt başlıkta “Duygusal sorunların, çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında öz-yeterliğin aracı rolü bulunmakta mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla Tablo 14’te duygusal sorunların yordanmasına ilişkin regresyon sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 14

Duygusal Sorunların Yordanmasına İlişkin Regresyon Modeli 1

Yol	B	B Std. Hata	β	<i>p</i>
c ¹ (ÇY → DUYGS)	-.124	.008	-.627	<.001
a ¹ (ÇY → ÖY)	.463	.023	.730	<.001
b ¹ (ÖY → DUYGS)	-.243	.010	-.779	<.001

c¹ yolu R² = .393; b¹ yolu R² = .607

Not. ÇY: Çocuk Yoksulluğu; DUYGS: Duygusal Sorunlar; ÖY: Öz-yeterlik

Tablo 14 incelendiğinde çocuk yoksulluğunun, duygusal sorunları ($\beta = -.627$, $p < .001$) ve öz-yeterliği ($\beta = .730$, $p < .001$); öz-yeterliğin de duygusal sorunları ($\beta = -.779$, $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Dolayısıyla regresyon modelinde yer alan tüm yollar anlamlıdır. Çocuk yoksulluğu, duygusal sorunlardaki değişimin yaklaşık %39’unu; öz-yeterlik ise varyansın yaklaşık %60’ını açıklamaktadır.

Çocuk yoksulluğu ve duygusal sorunlar arasındaki ilişkide öz-yeterliğin aracılık rolünün olup olmadığına dair Sobel test sonucu Tablo 15’te yer almaktadır. Tablo 15’teki

“a¹*b¹” yolu, duygusal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında öz-yeterliğin aracı rolünü ifade etmektedir.

Tablo 15

Duygusal Sorunların Yordanmasında Öz-yeterliğin Aracılık Etkisine İlişkin Sobel Testi

Yol	Test İstatistiği	SE	p
a ¹ *b ¹ (ÇY + ÖY → DUYGS)	-11.67	.008	<.05

Not. ÇY: Çocuk Yoksulluğu; ÖY: Öz-Yeterlik; DUYGS: Duygusal Sorunlar, SE: Standart Hata

Tablo 15 incelendiğinde “a¹*b¹” yolunun anlamlı olduğu görülmektedir ($p < .05$). Aracılık testi öncesinde, duygusal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasını ifade eden “c¹” yolu anlamlı olduğu ($\beta = -.627, p < .001$) için çocuk yoksulluğu ile duygusal sorunlar arasındaki ilişkide öz-yeterliğin anlamlı kısmi bir aracı etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Çocuk Yoksulluğunun Davranışsal Sorunları Yordamasında Öz-yeterliğin Aracı Rolü. Duygusal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında öz-yeterliğin aracı rolü incelendikten sonra “Davranışsal sorunların, çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında öz-yeterliğin aracı rolü bulunmakta mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla Tablo 16’da davranışsal sorunların yordanmasına ilişkin regresyon sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 16

Davranışsal Sorunların Yordanmasına İlişkin Regresyon Modeli 1

Yol	B	B Std. Hata	β	p
c ² (ÇY → DAVRS)	-.110	.006	-.671	<.001
a ² (ÇY → ÖY)	.463	.023	.730	<.001

b^2 (ÖY → DAVRS)	-0.185	.009	-0.717	<.001
-----------------------	--------	------	--------	-------

c^2 yolu $R^2 = .450$; b^2 yolu $R^2 = .514$

Not. ÇY: Çocuk Yoksulluğu; DAVRS: Davranışsal Sorunlar; ÖY: Öz-yeterlik

Tablo 16 incelendiğinde çocuk yoksulluğunun davranışsal sorunları ($\beta = -.671, p < .001$) ve öz-yeterliği ($\beta = .730, p < .001$); öz-yeterliğin de davranışsal sorunları ($\beta = -.717, p < .001$) yordadığı görülmektedir. Dolayısıyla regresyon modelinde yer alan tüm yollar anlamlıdır. Çocuk yoksulluğu, davranışsal sorunlardaki değişimin %45'ini; öz-yeterlik ise varyansın yaklaşık %51'ini açıklamaktadır.

Çocuk yoksulluğu ve davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide öz-yeterliğin aracılık rolünün olup olmadığına ilişkin Sobel test sonucu Tablo 17'de yer almakta ve " a^2*b^2 " yolu, davranışsal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında öz-yeterliğin aracı rolünü ifade etmektedir.

Tablo 17

Davranışsal Sorunların Yordanmasında Öz-yeterliğin Aracılık Etkisine İlişkin Sobel Testi

Yol	Test İstatistiği	SE	p
a^2*b^2 (ÇY + ÖY → DAVRS)	-8.67	.006	<.05

Not. ÇY: Çocuk Yoksulluğu; ÖY: Öz-Yeterlik; DAVRS: Davranışsal Sorunlar, SE: Standart Hata

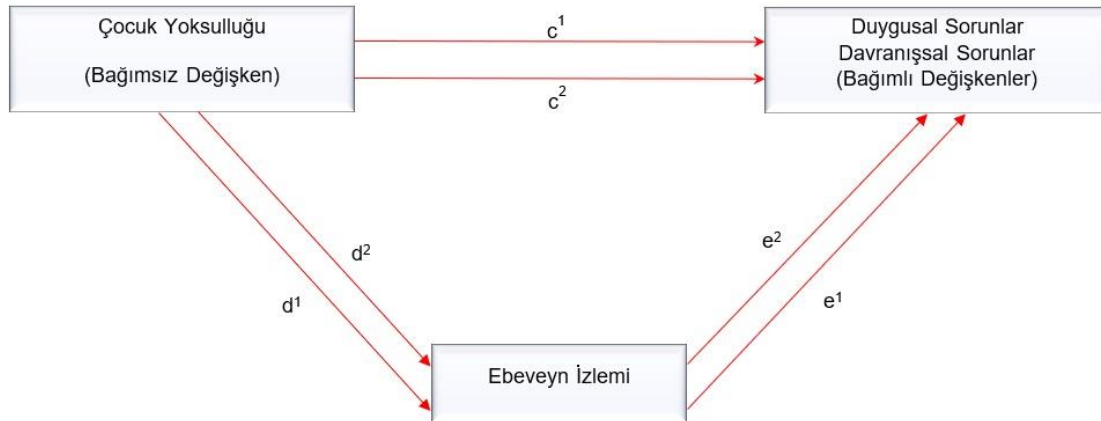
Tablo 17 incelendiğinde " a^2*b^2 " yolunun anlamlı olduğu görülmektedir ($p < .05$). Aracılık testi öncesinde, davranışsal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasını ifade eden " c^2 " yolu anlamlı olduğu ($\beta = -.671, p < .001$) için çocuk yoksulluğu ile davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide öz-yeterliğin anlamlı kısmi bir aracı etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Çocuk Yoksulluğunun Duygusal-Davranışsal Sorunları Yordamasında Ebeveyn İzleminin Aracı Rolü. Duygusal-davranışsal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından

yordamasında öz-yeterliğin aracı rolü test edildikten sonra araştırmmanın bir diğer aracı değişkeni olan ebeveyn izleminin, çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide aracı bir rolünün bulunup bulunmadığı incelenmiştir.

Şekil 14

Aracılık Modeli 2

Şekil 14'te yer alan modelde, duygusal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında "c¹" yolu doğrudan etkiyi ifade etmektedir. Modelde yer alan "d¹" yolu, ebeveyn izleminin çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasını; "e¹" yolu ise duygusal sorunların ebeveyn izlemi tarafından yordanmasını ifade etmektedir. Modelde yer alan "c²" yolu davranışsal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında doğrudan etkiyi ifade etmektedir. Modelde yer alan "d²" yolu, ebeveyn izleminin çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasını ve "e²" yolu davranışsal sorunların ebeveyn izlemi tarafından yordanmasını ifade etmektedir.

Çocuk Yoksulluğunun Duygusal Sorunları Yordamasında Ebeveyn İzleminin Aracı Rolü. Bu alt başlıkta "Duygusal sorunların, çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında ebeveyn izleminin aracı rolü bulunmakta mıdır?" sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla Tablo 18'de duygusal sorunların yordanmasına ilişkin regresyon sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 18*Duygusal Sorunların Yordanmasına İlişkin Regresyon Modeli 2*

Yol	B	B Std. Hata	β	p
c ¹ (ÇY → DUYGS)	-.124	.008	-.627	<.001
d ¹ (ÇY → Eİ)	.169	.008	.743	<.001
e ¹ (Eİ → DUYGS)	-.541	.036	-.619	<.001

c¹ yolu R² = .393; e¹ yolu R² = .384

Not. ÇY: Çocuk Yoksulluğu; DUYGS: Duygusal Sorunlar; Eİ: Ebeveyn İzlemi

Tablo 18 incelendiğinde çocuk yoksulluğunun duygusal sorunları ($\beta = -.627$, $p < .001$) ve ebeveyn izlemini ($\beta = .743$, $p < .001$); ebeveyn izleminin de duygusal sorunları ($\beta = -.619$, $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Dolayısıyla regresyon modelinde yer alan tüm yollar anlamlıdır. Çocuk yoksulluğu, duygusal sorunlardaki değişimin %39'unu; ebeveyn izlemi ise varyansın yaklaşık %38'ini açıklamaktadır.

Çocuk yoksulluğu ve duygusal sorunlar arasındaki ilişkide ebeveyn izleminin aracılık etkisinin olup olmadığına ilişkin Sobel test sonucu Tablo 19'da yer almakta ve "d¹*e¹" yolu, duygusal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında ebeveyn izleminin aracı rolünü ifade etmektedir.

Tablo 19*Duygusal Sorunların Yordanmasında Ebeveyn İzleminin Aracılık Etkisine İlişkin Sobel**Testi*

Yol	Test İstatistiği	SE	p
d ¹ *e ¹ (ÇY + Eİ → DUYGS)	-5.64	.008	>.05

Not. ÇY: Çocuk Yoksulluğu; Eİ: Ebeveyn İzlemi; DUYGS: Duygusal Sorunlar, SE: Standart Hata

Tablo 19 incelendiğinde “d¹*e¹” yolunun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir ($p > .05$). Dolayısıyla çocuk yoksulluğu ile duygusal sorunlar arasındaki ilişkide ebeveyn izleminin aracı rolünün olmadığı tespit edilmiştir.

Çocuk Yoksulluğunun Davranışsal Sorunları Yordamasında Ebeveyn İzleminin Aracı Rolü. Duygusal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında ebeveyn izleminin aracı rolü incelendikten sonra “Davranışsal sorunların, çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında ebeveyn izleminin aracı rolü bulunmakta mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla Tablo 20’de davranışsal sorunların yordanmasına ilişkin regresyon sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 20

Davranışsal Sorunların Yordanmasına İlişkin Regresyon Modeli 2

Yol	B	B Std. Hata	β	p
c ² (ÇY → DAVRS)	-.110	.006	-.671	<.001
d ² (ÇY → Eİ)	.169	.008	.743	<.001
e ² (Eİ → DAVRS)	-.479	.028	-.665	<.001

c² yolu R² = .450 (model); e² yolu R² = .442

Not. ÇY: Çocuk Yoksulluğu; DAVRS: Davranışsal Sorunlar; Eİ: Ebeveyn İzlemi

Tablo 20 incelendiğinde çocuk yoksulluğunun davranışsal sorunları ($\beta = -.671$, $p < .001$) ve ebeveyn izlemini ($\beta = .743$, $p < .001$); ebeveyn izleminin de davranışsal sorunları ($\beta = -.665$, $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Dolayısıyla regresyon modelinde yer alan tüm yollar anlamlıdır. Çocuk yoksulluğu, davranışsal sorunlardaki değişimin %45’ini; ebeveyn izlemi ise varyansın yaklaşık %44’ünü açıklamaktadır.

Çocuk yoksulluğu ve davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide ebeveyn izleminin aracılık etkisinin olup olmadığına ilişkin Sobel test sonucu Tablo 21’de yer almakta ve “ $d^2 \cdot e^2$ ” yolu, davranışsal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasında ebeveyn izleminin aracı rolünü ifade etmektedir.

Tablo 21

Davranışsal Sorunların Yordanmasında Ebeveyn İzleminin Aracılık Etkisine İlişkin Sobel Testi

Yol	Test İstatistiği	SE	p
$d^2 \cdot e^2$ (ÇY + EI → DAVRS)	-6.51	.006	<.05

Not. ÇY: Çocuk Yoksulluğu; ÖY: Öz-Yeterlik; DAVRS: Davranışsal Sorunlar, SE: Standart Hata

Tablo 21 incelendiğinde “ $d^2 \cdot e^2$ ” yolunun anlamlı olduğu görülmektedir ($p < .05$). Aracılık testi öncesinde, davranışsal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordanmasını ifade eden “ c^2 ” yolu anlamlı olduğu ($\beta = -.671, p < .001$) için çocuk yoksulluğu ile davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide ebeveyn izleminin anlamlı kısmi bir aracı etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Çocuk Yoksulluğu ile Duygusal-Davranışsal Sorunlar Arasındaki İlişkide Öz-yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rolüne İlişkin Tartışma

Bu bölümde araştırmanın ana problemine ilişkin tartışmaya geçilmeden önce, yapılan regresyon analizleri çerçevesinde araştırmanın alt problemlerine değinilecektir.

Araştırmada çocuk yoksulluğu puanlarının, duygusal ve davranışsal sorunları anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan analizlerle çocuk yoksulluğunun hem duygusal sorunları ($\beta = -.627$) hem de davranışsal sorunları ($\beta = -.671$) anlamlı şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Alanyazın incelendiğinde daha önce gerçekleştirilen birçok çalışmada benzer bir sonuca ulaşıldığı görülmektedir. Ziebold vd. (2023) çocuk yoksulluğu düzeyi arttıkça ergenlerin karşı gelme ve dikkat eksikliği ve aşırı

hareketlilik gibi davranış sorunlarının arttığını saptamışlardır. Zimmerman vd. (2022) üç farklı ülkede gerçekleştirdikleri çalışmayla yoksulluğun depresyon belirtilerindeki artışı yordadığı sonucuna ulaşmışlardır. Díaz vd. (2022) çok boyutlu çocuk yoksulluğu ile ergen ruh sağlığı arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmayla ergenin yoksulluk düzeyindeki artış ile ruh sağlığı puanlarındaki azalış arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Kim vd. (2022) pandemi döneminde gerçekleştirdikleri ve pandemi kaynaklı ekonomik sıkıntıların ergenlerin duygusal-davranışsal sorunlarını yordama durumunu inceledikleriyle çalışmayla ekonomik sıkıntılardaki artışın ergenlerin kaygı, depresyon ve intihar düşüncelerindeki artışı yordadığı sonucuna ulaşmışlardır. Hao vd. (2022) de önceki çalışma sonuçlarına benzer şekilde çocukluk döneminde yaşanan yoksulluğun ergenlikteki ruh sağlığı sorunlarını yordadığını saptamışlardır. Lee (2022) yoksulluğun ebeveyn ruh sağlığını ve çocuğa yönelik tutumunu olumsuz etkilediğini ve ebeveyn-çocuk arasındaki çatışmaların da duygusal-davranışsal sorunlarla olumlu yönde anlamlı bir ilişkisinin olduğunu saptamıştır. Ortaokul dönemindeki bir çocuğun en çok etkileşimde bulunduğu aile ve okul ortamını içeren mikrosistem, aynı zamanda çocuk üzerinde en büyük etkiye sahip olan bir sistemdir. Dolayısıyla bu sistem içerisinde yer alan çatışmalar çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Jiang (2020) çok boyutlu çocuk yoksulluğu düzeyindeki artış ile ergenin psikolojik iyi oluş düzeyindeki azalış arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Alanyazında çocuk yoksulluğuna maruz kalmanın ruhsal sorunların yanı sıra fiziksel sorunları da yordadığını gösteren çalışma sonuçları bulunmaktadır (Chzen vd., 2018; Lai vd., 2019). Comeau ve Butler (2018) da yoksulluğa maruz kalma süresi ile ergenin içe yönelim ve dışa yönelim sorunları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Mazza vd. (2017) ergenlik öncesi yaşanan yoksulluk ile erken ergenlikteki aşırı hareketlilik, karşı gelme ve fiziksel saldırganlık gibi davranış sorunları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Butler (2014) yoksulluk ile ergenin depresyon belirtilerinin ilişkili olduğunu belirtmiştir. Buna göre yoksulluğa maruz kaldığı süre uzadıkça ergenin hem depresyon belirtilerinde hem de içe yönelim problemlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir artış belirlenmiştir. Tüm bu çalışma sonuçlarının yanı sıra

alanyazında çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasında ilişki olmadığını belirten bir çalışma da yer almaktadır. Lee ve Kim (2012) Güney Kore'de gerçekleştirdikleri çalışmayla ortaokul yıllarındaki çocuk yoksulluğu ile ergenlerin depresyon, kaygı ve saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını saptamışlardır. Bu durumun nedeni ilgili çalışmadaki örnekleme özgü faktörlerden kaynaklanabileceği gibi psikolojik destek alma, sosyal desteğin varlığı veya psikolojik dayanıklılık gibi değişkenler de etkili olmuş olabilir. Özetle bu araştırmada ulaşılan çocuk yoksulluğunun duygusal-davranışsal sorunları yordadığı bulgusu alanyazındaki birçok çalışmanın sonucuyla paralellik göstermektedir.

Araştırmada yanıt aranan alt problemlerden bir diğeri ortaokul öğrencilerinin çocuk yoksulluğu puanlarının öz-yeterlik düzeyini anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığıdır. Analiz sonuçlarına göre çocuk yoksulluğunun öz-yeterliği anlamlı şekilde yordadığı saptanmıştır ($\beta = .730$). Araştırmanın bu bulgusu alanyazındaki önceki çalışma sonuçlarına paraleldir. Hjalmarsson ve Mood (2015) gerçekleştirdikleri çalışmayla yoksulluğa maruz kalan çocukların, arkadaş sayılarının daha az; değersizlik duygusunun neden olduğu sosyal izolasyon düzeylerinin ise daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Chzen vd. (2018) ise yoksulluğun hem ev içindeki hem de okuldaki ilişkileri olumsuz etkilediğini; yoksulluk yaşayan çocukların sosyal ilişkilerinin daha zayıf ve algıladıkları sosyal destek düzeyinin daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Yine bu çalışmaya göre çocuk yoksulluğu ile daha akran zorbalığına uğrama arasında olumlu yönde ve anlamlı ilişki bulunmaktadır. Sun ve Chen (2022) de çocuk yoksulluğu ile ergenlerin zorba-kurban olma durumları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre yoksul çocukların zorba olma ya da akran zorbalığına uğrama olasılıkları, yoksul olmayan akranlarına kıyasla anlamlı şekilde daha yüksektir. Çocuk yoksulluğu ve öz-yeterlik ilişkisini inceleyen nicel çalışmaların yanı sıra İsveç'te gerçekleştirilen bir nitel çalışmada yer alan çocuk ve ergenler, öz-yeterliklerinin yoksulluktan olumsuz etkilendiğini belirtmişlerdir (Odenbring, 2019).

Araştırmanın diğer bir alt problemi ortaokul öğrencilerinin ebeveyn izlemi düzeylerinin çocuk yoksulluğu tarafından anlamlı şekilde yordanıp yordanmadığıdır. Yapılan regresyon analiziyle ebeveyn izleminin çocuk yoksulluğu tarafından anlamlı şekilde yordandığı tespit edilmiştir ($\beta = .743$). Bu bulgu, Lee (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonucuyla paralellik göstermektedir. Bu çalışmaya göre yoksulluk ile ebeveyn ruh sağlığı ve ebeveynin çocuğa yönelik tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle yoksulluğun artması ile ebeveynin ruh sağlığı sorunları ve işlevsel olmayan ebeveynlik stili arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. İşlevsel olmayan ebeveynlik stili, ergen ve ebeveyn arasında çatışmayla ve yakınlığın azalmasıyla ilişkilidir. Benzer şekilde Li vd. (2018) de çocuk yoksulluğunun yaşandığı ailelerde ebeveyn izlemi düzeyinin anlamlı şekilde daha düşük; ebeveyn-çocuk arasındaki anlaşmazlıkların da daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Aracılığa ilişkin bulgu tartışılmadan önce değinilmesi gereken son alt problem, duygusal ve davranışsal sorunların öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi tarafından anlamlı şekilde yordanıp yordanmadığıdır. Bu alt problemi yanıtlamak üzere gerçekleştirilen regresyon analizleri vasıtasıyla hem öz-yeterliğin hem de ebeveyn izleminin, duygusal (öz-yeterlik için $\beta = -.779$; ebeveyn izlemi için $\beta = -.619$) ve davranışsal (öz-yeterlik için $\beta = -.717$; ebeveyn izlemi için $\beta = -.665$) sorunları anlamlı şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, alanyazında yer alan önceki çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Telef ve Karaca (2013) da öz-yeterlik ile ergen ruh sağlığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır. Buna göre öz-yeterlik düzeyi düştükçe anksiyete, depresyon, somatizasyon, olumsuz benlik algısı ve hostilite gibi duygusal-davranışsal sorunların düzeyi yükselmektedir. Diğer bir ifadeyle öz-yeterlik ile duygusal-davranışsal sorunlar arasında olumsuz yönde bir ilişki bulunmaktadır. Söz konusu ebeveyn izlemi olduğundaysa Lee ve Kim (2012) ebeveyn izlemi ile çocukların duygusal-davranışsal sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu belirtmişlerdir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle ebeveyn izleminin yüksek olduğu ailelerde yaşayan çocukların daha az duygusal-davranışsal sorun bildirdikleri gözlenmiştir. Cadman

vd. (2022) de ortaokul dönemindeki ebeveyn izleminin, ergenin sorunlu davranışlarını ve olumsuz duygularını yordadığını tespit etmiştir. Bu çalışmaya göre ebeveyn izleminin düzeyi arttıkça ergenin depresyon belirtileri, kaygı sorunları ve intihar amaçlı olmayan kendine zarar verme davranışı azalmaktadır. Cutrín vd. (2022) de ebeveyn izlemiyle antisosyal davranışlar ve duygusal sorunlar arasında ilişki olduğunu saptamışlardır. Çalışmanın bulgularına göre ebeveyn izlemi arttıkça çocukların bildirdiği antisosyal davranışlar ve duygusal sorunlar azalmaktadır. Özetle bu araştırmanın aracı değişkenlerini oluşturan öz-yeterliğin ve ebeveyn izleminin, ortaokul öğrencilerinin duygusal ve davranışsal sorunlarını yordadığı bulgusu alanyazınla örtüşmektedir.

Araştırmanın ana problemi olan ve aynı zamanda alanyazın açısından araştırmanın önemli bir bulgusunu teşkil eden çocuk yoksulluğu ile duygusal ve davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide öz-yeterliğin ve ebeveyn izleminin aracı rolünün bulunup bulunmadığı sorusuna aracılık analiz yöntemlerinden Sobel testiyle yanıt aranmıştır. Yapılan aracılık analizine göre öz-yeterliğin, çocuk yoksulluğu ile duygusal sorunlar ve çocuk yoksulluğu ile davranışsal sorunlar arasındaki ilişkilerde kısmi aracı rolü olduğu; ebeveyn izleminin ise çocuk yoksulluğu ile davranışsal sorunlar arasındaki ilişkiye kısmi aracılık ettiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte çocuk yoksulluğu ile duygusal sorunlar arasındaki ilişkide ebeveyn izleminin aracı rolü olmadığı saptanmıştır. Paralel çoklu aracılık modelinin test edildiği araştırmayı, alanyazın açısından değerli kılan, çocuk yoksulluğu, duygusal ve davranışsal sorunlar, öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi değişkenlerinin önceki çalışmalarda ikili veya üçlü ilişki kümeleri şeklinde ele alınmış olmasına karşın öz-yeterliğin ve ebeveyn izleminin çocuk yoksulluğu ile duygusal ve davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide aracı rollerini ele alan bir çalışmaya rastlanmamış olmasıdır. Bununla birlikte alanyazında, bu araştırmada test edilen aracılık modeline yakın bir modelin de ele alındığı görülmektedir. Li vd. (2018) yaptıkları çalışmayla çocuk yoksulluğu ile ergenlerin kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkide ebeveyn izleminin ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin rolünü incelemişlerdir. Bu araştırmada olduğu gibi, çalışma grubunu ortaokul öğrencilerinin

oluşturduğu ve bir aracılık modelinin test edildiği çalışmanın sonuçlarına göre çocuk yoksulluğu, ergenlerin kaygı ve depresyon düzeyini yordamaktadır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle çocuk yoksulluğu düzeyi yükseldikçe ergenlerin kaygı ve depresyon düzeyleri de anlamlı şekilde yükselmektedir. Bu çalışmanın bir diğer bulgusuna göre ebeveyn izlemi ile ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki de ergenlerin kaygı ve depresyon düzeyini yordamaktadır. Araştırmacılar ebeveyn izlemi düzeyinin azalması ve ebeveyn-çocuk arasındaki anlaşmazlıkların artması ile kaygı ve depresyon düzeyindeki artış arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu saptamışlardır. Çocuk yoksulluğu ile kaygı ve depresyon arasındaki ilişkide ebeveyn izleminin ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin aracı rolü incelendiğindeyse her iki değişkenin de bu ilişkiye kısmi aracılık ettiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla çocuk yoksulluğu ile duygusal ve davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide öz-yeterliğin ve ebeveyn izleminin rolünün incelendiği bu araştırmanın bulgularının önceki çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik taşıdığı söylenebilir. Öte yandan çalışma grubunun deprem yaşantısı olan çocuklar olduğu göz önüne alındığında travma düzeyinin de karıştırıcı bir faktör olması muhtemeldir. Bu bağlamda benzer değişkenlerin farklı bir örnekleme ele alınmasının sonuçların genellenebilirliğini artıracığı düşünülmektedir.

Bölüm 5

Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde öncelikle mevcut araştırmaya ilişkin sonuçlara; daha sonra ise araştırmacılara, uygulayıcılara ve politika yapıcılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Sonuç

Bu araştırma kapsamında çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide öz-yeterliğin ve ebeveyn izleminin aracı rolleri incelenmiş, ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

- Sosyodemografik değişkenler açısından bakıldığında akademik başarı düzeyi, anne-babanın okuryazar olma durumu, anne-babanın çalışma durumu ve babanın hayatta olma durumu ile ortaokul öğrencilerinin duygusal-davranışsal sorunları arasında anlamlı bir fark vardır. Buna göre akademik başarı düzeyi yükseldikçe duygusal-davranışsal sorun düzeyi azalmaktadır. Anne-babası okuryazar olan, yarı zamanlı ya da tam zamanlı olarak çalışan ve babası hayatta olan öğrencilerin duygusal-davranışsal sorun düzeyleri anlamlı şekilde daha düşüktür. Öğrencilerin cinsiyeti ile duygusal-davranışsal sorun düzeyleri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır.
- Ortaokul öğrencilerinin çocuk yoksulluğu düzeyleri, duygusal-davranışsal sorunları istatistiksel olarak anlamlı şekilde ve olumlu yönde yordamaktadır. Bu bağlamda çocuk yoksulluğunun düzeyi arttıkça, ortaokul öğrencilerinin duygusal-davranışsal sorun düzeyleri de artmaktadır.
- Ortaokul öğrencilerinin çocuk yoksulluğu düzeyleri, öz-yeterlik düzeyini istatistiksel olarak anlamlı şekilde ve olumsuz yönde yordamaktadır. Bu bağlamda çocuk yoksulluğunun düzeyi arttıkça ortaokul öğrencilerinin öz-yeterlik düzeyleri azalmaktadır.

- Ortaokul öğrencilerinin çocuk yoksulluğu düzeyleri, ebeveyn izlemi düzeyini istatistiksel olarak anlamlı şekilde ve olumsuz yönde yordamaktadır. Bu bağlamda çocuk yoksulluğunun düzeyi arttıkça ortaokul öğrencilerinin ebeveyn izlemi düzeyleri azalmaktadır.
- Ortaokul öğrencilerinin öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi düzeyleri, duygusal-davranışsal sorunları istatistiksel olarak anlamlı şekilde ve olumsuz yönde yordamaktadır. Bu bağlamda öz-yeterlik ve ebeveyn izlemi düzeyleri arttıkça ortaokul öğrencilerinin duygusal-davranışsal sorun düzeyleri azalmaktadır.
- Ortaokul öğrencilerinin çocuk yoksulluğu ile duygusal ve davranışsal sorunlar arasındaki ilişkilerde öz-yeterliğin aracı rolü istatistiksel olarak anlamlıdır. Ebeveyn izlemi ise çocuk yoksulluğu ile davranışsal sorunlar arasındaki ilişkiye istatistiksel olarak anlamlı şekilde aracılık etmektedir.

Öneriler

Mevcut araştırmaya ilişkin sonuçlar ve alanyazın doğrultusunda araştırmacılara, uygulayıcılara ve politika yapıcılara yönelik sunulan öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Bu araştırmada çocuk yoksulluğu ile duygusal ve davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide öz-yeterliğin ve ebeveyn izleminin aracı rolü incelenmiştir. Araştırmada kullanılan Yoksulluk Algı Ölçeği (Sezgin vd., 2022), yetişkinlerin yoksulluğa ilişkin algısını ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçektir. Dolayısıyla verilerin doğrudan doğruya çocuklardan elde edilmesini ve çocukların yoksulluğa ilişkin algılarını ölçmeyi sağlayacak çok boyutlu bir çocuk yoksulluğu ölçeği geliştirilmesiyle benzer modellerin test edileceği araştırmalarda sonuçların genellenebilirliği artırılabilir.
- Çocuk yoksulluğunun akademik başarı düzeyine, ebeveynin okuryazar olma durumuna, babanın hayatta olma durumuna ve ebeveynin çalışma durumuna göre

farklılaştığı ve kardeş sayısı ile arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte çocuk yoksulluğu, afet ve salgınlardan hızlı bir şekilde etkilenen dinamik bir kavram olduğu için kesitsel desenin yanı sıra gerçekleştirilecek boylamsal çalışmalarla dönemsel değişimler ve çocuk yoksulluğuyla ilişkili olabilecek diğer faktörler tespit edilebilir.

- Türkçe alanyazında yer alan ve çocuk yoksulluğunu ruh sağlığı düzleminde ele alan bir model testinin gerçekleştirildiği ilk çalışma olan bu araştırmanın çalışma grubunu ortaokul öğrencileri oluşturmuştur. Gelecekte ilkokul ve lise gibi farklı eğitim kademelerinde gerçekleştirilecek araştırmalarla çocuk yoksulluğu ve ilişkili faktörlerin eğitim kademesine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenebilir.
- Bu araştırma Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan ortaokullarda gerçekleştirilmiştir. Konuyla ilgili yapılacak olan sonraki araştırmalarda diğer bölgelerden de veriler toplanarak bölgeler arası karşılaştırmalar yapılabilir.
- Bu araştırmanın değişkenlerinden biri olan ebeveyn izleminin, ortaokul öğrencilerinin duygusal ve davranışsal sorunlarını yordadığı ve çocuk yoksulluğu ile davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide kısmi aracı rolü olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte bu araştırmada çocuğun ev dışındaki faaliyetlerine ilişkin annenin bilgisi, diğer bir ifadeyle anne izleminin rolü ele alınmış; baba izleminin duygusal ve davranışsal sorunlarla ilişkisine değinilmemiştir. Gelecekteki çalışmalarda araştırmacıların, baba izleminin rolünü de ele almaları ebeveyn izlemine bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılmasını sağlayabilir.
- Bu araştırmada çocuk yoksulluğu ile duygusal ve davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide hem ebeveyn izleminin hem de öz-yeterliğin aracı rolünün olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında biyoekolojik modelin mikrosistem düzeyine ve daha da spesifik olarak ailenin rolüne odaklanılmıştır. Öğrencinin, içerisinde bulunduğu bağlamdan bağımsız düşünülmemeyeceği fikrinden hareketle gelecekteki araştırmalarda mikrosistemde yer alan bir diğer bağlam olan okula (örneğin, okul

ikliminin rolüne), mezosistemdeki ilişkilere (okul-aile arasında, aile-akranlar arasında) ve ekzosistemde yer alan ebeveynin çalışma hayatı, çocuğun yaşadığı çevrenin özellikleri gibi çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide rolü olabilecek diğer faktörlere odaklanılıp bu değişkenlerin aracılık rolleri incelenebilir.

- Bu araştırma 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremlerin ardından gerçekleştirilmiştir. Deprem öncesine ve sonrasına ilişkin çocuk yoksulluğu düzeyinde herhangi bir değişme olup olmadığı ve depremin rolü bilinmemektedir. Gelecekte gerçekleştirilecek retrospektif araştırmalarla çocuk yoksulluğu düzeyi üzerinde depremin rolü ele alınabilir.
- Bu araştırmada çocuk yoksulluğunun çocukların duygusal-davranışsal sorunlarını yordadığı saptanmıştır. Bunun yanı sıra gelecek araştırmalarda çocuk yoksulluğu ve ebeveyn ruh sağlığı arasındaki ilişki de ele alınabilir.
- Bu araştırmada çocuk yoksulluğu ve akademik başarı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve değişkenler arasındaki ilişkinin etki büyüklüğünün büyük olduğu tespit edilmiştir. Gelecekteki araştırmalarda çocuk yoksulluğunun akademik başarının bileşenlerinden biri olan akademik motivasyonu ve okul terk riskini yordayıp yordamadığı incelenebilir; çocuklara/ailelere yapılacak psikososyal ve ekonomik desteğin akademik başarı üzerindeki değişimleri izlenerek nitelikli iş gücü kaybının önüne geçilebilir.
- Ebeveynin okuryazar olma durumuna göre duygusal-davranışsal sorunlar ve diğer araştırma değişkenlerinin anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Konuyla ilgili yapılacak bundan sonraki araştırmalarda ebeveynin eğitim düzeyine göre; çocukların duygusal-davranışsal sorunları, ebeveyn izlemi, öz-yeterlik ve çocuk yoksulluğunun düzeyi ile ilişkili olabilecek diğer faktörlerin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenebilir.

- Çocuk yoksulluğu ile ilişkili olabilecek kavramlardan bir diğeri ruh sağlığı yardımı almaya ilişkin tutumdur. Her ne kadar bu araştırmada ele alınan bir değişken olmasa da alanyazın ışığında çocuk yoksulluğu ile ruh sağlığı hizmetlerine erişme ve ruhsal destek alma arasında anlamlı ilişkilerin olduğu söylenebilir. Dolayısıyla gelecekte yapılacak çalışmalarda araştırmacılar, çocuk yoksulluğu ile duygusal-davranışsal sorunlar arasındaki ilişkide çocuğun ruhsal destek almaya ilişkin tutumu ve ruh sağlığı hizmetine erişme durumunun rolünü ele alabilirler.
- İlişkisel yöntemle tasarlanan bu araştırmayla alanyazın açısından önemli olduğu düşünülen birçok bulgu tespit edilmiştir. Buna karşın tercih edilen araştırma yöntemi, çocuk yoksulluğu ve diğer araştırma değişkenleri arasında neden-sonuç ilişkisi olup olmadığı konusunda bilgi sunmamaktadır. Konuyla ilgili çalışma yapacak araştırmacıların, nedensel karşılaştırma yöntemini kullanmaları çocuk yoksulluğu ve diğer değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkilerinin tespit edilmesini sağlayabilir. Öte yandan bu araştırmada çocukların duygusal-davranışsal sorun düzeylerinin yüksek olmasıyla ilişkili olduğu belirlenen çocuk yoksulluğu, baba kaybı, kardeş sayısı, ebeveynin çalışmaması ve eğitiminin düşük düzeyde olması gibi faktörler bir dezavantaj olarak değerlendirilerek önleme programları oluşturulabilir ve bu programların etkililiği sınanabilir.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- SKA'da ve On İkinci Kalkınma Planı'nda ruh sağlığı uzmanlarından, çocuk ve ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin artırılmasının beklendiği ifade edilmektedir. Duygusal-davranışsal sorunların çocuk yoksulluğu tarafından yordandığının tespit edildiği bu araştırma ışığında yoksulluk düzeyi yüksek olan öğrencilerin belirlenerek psikolojik dayanıklılıklarını artırmaya yönelik çalışmalar yapılması önemlidir. Bu öğrencilere yönelik gerçekleştirilecek çalışmaların, öğrencilerin çocuk yoksulluğu ve yoksullukla ilişkili diğer olumsuzluklar karşısında

psikolojik dayanıklılıklarını korumalarına ve böylece daha az duygusal-davranışsal sorun sergilemelerine katkı sunabileceği düşünülmektedir.

- Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrenciler, aynı zamanda 6 Şubat'ta meydana gelen depremlerin doğrudan tanığı durumunda bulunan depremzedelerdir. Bu bağlamda okul psikolojik danışmanlarının, çocuk yoksulluğunun yanı sıra deprem gibi travmatik bir yaşam olayına maruz kalan çocuklara yönelik psikoeğitim uygulamaları gerçekleştirmesi çocukların ruhsal olarak iyileşmesini sağlayabilir.
- Bu araştırmanın bulguları arasında yer alan baba yoksunluğu ile duygusal-davranışsal sorunlardaki artış ve öz-yeterlik düzeyindeki azalış arasındaki ilişkiler göz önüne alınarak Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde çalışan okul psikolojik danışmanlarının ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde çalışan aile danışmanlarının babası hayatta olmayan çocuklara yönelik müdahale çalışmaları gerçekleştirmeleri çocukların daha az duygusal-davranışsal sorun sergileyip öz-yeterlik düzeylerinin yükselmesini sağlayabilir.
- Ebeveynin okuryazar olma durumu ile ebeveyn izlemi arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda ebeveyn izleminin de duygusal-davranışsal sorunları anlamlı şekilde yordadığı düşünüldüğünde ailelerin eğitim sürecine dahil edilmesi çocukların daha az duygusal-davranışsal sorun sergilemesini sağlayabilir. Bu amaçla okul psikolojik danışmanlarının ebeveyn izleminin önemi konusunda anne-babalara yönelik bilgilendirici seminerler vermeleri faydalı olabilir. Böylelikle okuryazar olmayan ebeveynlerin oluşturduğu aileler ile okul arasındaki birlikteliğin sağlanmasında okul psikolojik danışmanları köprü görevi üstlenebilir.
- Alanyazında sosyoekonomik olarak dezavantajlı çocuk ve ebeveynlerin ruh sağlığı hizmetlerine erişemediğini belirten çalışma sonuçları mevcuttur (Goodman, 2013; Hodgkinson, 2017). Yoksulluğun, çocukların duygusal-davranışsal sorunlarını yordadığı bulgusu düşünüldüğünde çocuk yoksulluğuna maruz kalanların,

sosyoekonomik olarak daha iyi durumdaki akranlarına kıyasla daha fazla ruhsal desteğe ihtiyaç duyabileceği söylenebilir. Başta okul psikolojik danışmanları olmak üzere ruh sağlığı çalışanlarının sunduğu hizmetlerin daha erişilebilir olması çocukların duygusal-davranışsal sorun düzeyini anlamlı şekilde farklılaştırabilir.

Politika Yapıcılara Yönelik Öneriler

- Politika yapıcıların, çocukların ve ergenlerin sağlıklı bir şekilde gelişebilmeleri için çocuk yoksulluğu konusunda farkındalık kazanması önemlidir. Çocuk yoksulluğunun duygusal-davranışsal sorunları yordadığını gösteren bu araştırmanın bulgularından hareketle politika yapıcılara çocuk yoksulluğu konusunu ele alıp bu konuda bir kamuoyu oluşmasını sağlamaları ve politika belirlerken çözüme yönelik erişilebilir ulusal hedefler ortaya koymaları önerilebilir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla (UN, 2015) da uyumlu olarak risk altındaki ailelerin ve çocukların belirlenmesi ve onlara destek sunulması için ulusal düzeyde kampanyalar gerçekleştirilebilir. Örneğin, yoksullukla mücadele eden ailelerin ve çocukların takibi için veri tabanı oluşturulabilir ve yapılacak vergi indirimleriyle kamunun ve özel sektörün iş birliği ile duygusal/davranışsal iyi oluşlarının ve eğitimsel gelişimlerinin desteklenmesi teşvik edilebilir.
- Millî Eğitim Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın, araştırmacıları çocuk yoksulluğu konusunda çalışmalar yapmaya teşvik etmeleri yoksulluğa ve yoksulluğun etkisine ilişkin bilinmeyenlerin açıklığa kavuşturulmasını sağlayabilir. Ayrıca TÜBİTAK vb. kurumların, sosyal devlet ilkesi ile uyumlu olarak uygulayıcıları dezavantajlı gruplara yönelik müdahale ve önleme çalışmaları yapmaya teşvik etmesi önerilebilir.
- Sosyoekonomik açıdan dezavantajlı aileler, gelirlerinin büyük bir kısmını gıda ve barınma için harcadıklarından çocukların eğitimi için kullanabilecekleri kaynakları sınırlıdır. Çocuk yoksulluğu ve akademik başarı düzeyi arasındaki ilişki düşünüldüğünde, eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması adına yoksul

ailelerde yaşıyan çocukların eğitim için gerekli araç ve gereçlere erişimlerinin sağlanması ve onlara psikososyal destek sunulması sosyoekonomik olarak daha iyi durumdaki akranlarının gerisinde kalmalarını önleyebilir. Bu bağlamda özel sektör de dahil olmak üzere, belediyeler vb. kurumlar aracılığıyla eğitim çalışmaları sistemli hale getirilerek çocukların eğitim hayatları desteklenebilir ve psikolojik iyi oluşları artırılabilir.

- Araştırmanın bulgularına göre ebeveynin çalışma durumu, babanın hayatta olup olmaması ve kardeş sayısı hem yoksulluk hem de duygusal-davranışsal sorunlarla ilişkilidir. Dolayısıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı birimler aracılığıyla özellikle çalışmayan ebeveynlerin bulunduğu, çok çocuklu ve tek ebeveynlerden oluşan ailelere yönelik psikososyal destek hizmetlerinin sunulması önerilebilir.

Kaynaklar

- Akdoğan, R. ve Çimşir, E. (Eds.). (2021). *Ergenlik ve ergen bireye yaklaşım* (1. baskı). Anı Yayıncılık.
- Akin, A. (2021). *Yoksulluk bağlamında sokakta çalışan çocukların sosyo-ekonomik profilleri ve gelecek beklentileri: Şırnak örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Şırnak Üniversitesi.
- American School Counselor Association (ASCA). (2022). *The role of the school counselor*. <https://www.schoolcounselor.org/getmedia/ee8b2e1b-d021-4575-982c-c84402cb2cd2/Role-Statement.pdf>
- Armum, P., & Chellappan, K. (2016). Social and emotional self-efficacy of adolescents: Measured and analysed interdependencies within and across academic achievement level. *International Journal of Adolescence and Youth*, 21(3), 279–288. <https://doi.org/10.1080/02673843.2015.1067894>
- Arnett J. J. (1999). Adolescent storm and stress, reconsidered. *The American Psychologist*, 54(5), 317–326. <https://doi.org/10.1037//0003-066x.54.5.317>
- Arnett, J. J. (2006). G. Stanley Hall's Adolescence: Brilliance and nonsense. *History of Psychology*, 9(3), 186–197. <https://doi.org/10.1037/1093-4510.9.3.186>
- Avşar-Kurnaz, Ş. (2010). *Yoksullukla mücadelede şartlı nakit transferi programının değerlendirilmesi Keçiören örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Azevedo, J. P., Hasan, A., Goldemberg, D., Iqbal, S. A., & Geven, K. (2020). Simulating the potential impacts of COVID-19 school closures on schooling and learning outcomes: A set of global estimates. *The World Bank Research Observer*, 36(1), 1–40, <https://doi.org/10.1093/wbro/lkab003>
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>

- Bandura, A. (1997). The anatomy of stages of change. *American Journal of Health Promotion*, 12(1), 8-10. <https://doi.org/10.4278/0890-1171-12.1.8>
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1–26. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>
- Baştürk, S. (2018). *Çocuk yoksulluğu: Türkiye'de mevcut durum analizi ve ülke örnekleriyle karşılaştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Bayçöl, N. (2019). *Aile yoksulluğunun çocuğa yansımaları: Sultanbeyli örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Berkman, K. (2022). *Çocuk yoksulluğu ile mücadelede bir sosyal politika önerisi: Asgari gelir garantisi modeli* (Yayımlanmamış doktora tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Boyacı, E. (2022). *Yeni yoksulluk ve sosyal dışlanma bağlamında çocuk işçilik: Denizli örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Bronfenbrenner, U. (1974). Developmental research, public policy, and ecology of childhood. *Child Development*, 45(1), 1-5. <https://doi.org/10.2307/1127743>
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513–531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723–742. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.22.6.723>
- Bronfenbrenner, U., & Ceci, S. J. (1994). Nature-nurture reconceptualized in developmental perspective: A bioecological model. *Psychological Review*, 101(4), 568–586. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.101.4.568>

- Bronfenbrenner, U., & Evans, G. W. (2000). Developmental science in the 21st century: Emerging questions, theoretical models, research designs and empirical findings. *Social Development, 9*(1), 115–125. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00114>
- Butler, A. C. (2014). Poverty and adolescent depressive symptoms. *American Journal of Orthopsychiatry, 84*(1), 82–94. <https://doi.org/10.1037/h0098735>
- Bülez, A. (2013). *Erciş'te sosyal riski azaltma projesi kapsamında şartlı nakit transferi alan kadınların mediko-sosyal durumları ve şartlı nakit transferi alma koşullarının değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Cadman, T., Paul, E., Culpin, I., Sallis, H., Bould, H., & Pearson, R. (2022). Parental monitoring longitudinally associates with reduced risk of adolescent mental health problems. *Journal of Affective Disorders Reports, 10*, 100420. <https://doi.org/10.1016/j.jadr.2022.100420>
- Castañeda, A., Doan, D., Newhouse, D., Nguyen, M. C., Uematsu, H., & Azevedo, J. P. (2018). A new profile of the global poor. *World Development, 101*, 250-267. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.08.002>
- Chiang, W. L., & Chiang, T. L. (2018). Risk factors for persistent child poverty during the first five years of life in Taiwan birth cohort study. *Child Indicators Research, 11*, 885-896. <https://doi.org/10.1007/s12187-017-9463-x>
- Chzhen, Y., Bruckauf, Z., Toczydłowska, E., Elgar, F. J., Moreno-Maldonado, C., Stevens, G. W. J. M., Sigmundová, D., & Gariépy, G. (2018). Multidimensional poverty among adolescents in 38 countries: Evidence from the Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) 2013/14 Study. *Child Indicators Research, 11*, 729–753. <https://doi.org/10.1007/s12187-017-9489-0>
- Chzhen, Y., Howarth, C., & Main, G. (2022). Deprivation and intra-family conflict: Children as agents in the family stress model. *Journal of Marriage and Family, 84*(1), 121-140. <https://doi.org/10.1111/jomf.12791>

- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Comeau, J., & Boyle, M. H. (2018). Patterns of poverty exposure and children's trajectories of externalizing and internalizing behaviors. *SSM - Population Health*, 4, 86–94. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2017.11.012>
- Conger, K. J., Rueter, M. A., & Conger, R. D. (2000). The role of economic pressure in the lives of parents and their adolescents: The Family Stress Model. In L. J. Crockett & R. K. Silbereisen (Eds.), *Negotiating adolescence in times of social change* (pp. 201–223). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511600906.014>
- Conger, R. D., & Conger, K. J. (2002). Resilience in Midwestern families: Selected findings from the first decade of a prospective, longitudinal study. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 361–373. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2002.00361.x>
- Conger, R. D., & Donnellan, M. B. (2007). An interactionist perspective on the socioeconomic context of human development. *Annual Review of Psychology*, 58(1), 175–199. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085551>
- Cutrín, O., Maneiro, L., Chowdhury, Y., Kulis, S. S., Marsiglia, F. F., & Gómez Fraguera, J. A. (2022). Longitudinal associations between parental support and parental knowledge on behavioral and emotional problems in adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 51(6), 1169–1180. <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01559-0>
- Çevik, B. (2022). *Avukatların perspektifinden Türkiye'de çocuk suçluluğu: Nitel bir araştırma örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir Demokrasi Üniversitesi.
- Dalfidan, F. (2019). *Çocukların yoksullukla baş etme stratejilerinin yeni çocukluk sosyolojisi bağlamında incelenmesi: İstanbul örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi.

- DeCarlo Santiago, C., Wadsworth, M. E., & Stump, J. (2011). Socioeconomic status, neighborhood disadvantage, and poverty-related stress: Prospective effects on psychological syndromes among diverse low-income families. *Journal of Economic Psychology, 32*(2), 218–230. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2009.10.008>
- Delgado, M. Y., Killoren, S. E., & Updegraff, K. A. (2013). Economic hardship and Mexican-origin adolescents' adjustment: Examining adolescents' perceptions of hardship and parent–adolescent relationship quality. *Journal of Family Psychology, 27*(5), 827–837. <https://doi.org/10.1037/a0033737>
- Delialioğlu, M. (2009). *Himaye-i Etfal Cemiyeti ve eğitim boyutu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Demiryörek, Y. B. (2023). *Türkiye'de mevsimlik tarım ve çocuk yoksulluğu: Adana örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Derin Yoksulluk Ağı. (2021). *Türkiye'de çocuk yoksulluğu*. https://derinyoksullukagi.org/wp-content/uploads/2021/09/21443_DYA_CocukYoksullugu_BilgiNotu_Web-1.pdf
- Dikici-Bilgin, H. (2006). *Working street children in Turkey and Romania: A comparative historical analysis in the context of new poverty* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Díaz, Y., Hessel, P., Avendano, M., & Evans-Lacko, S. (2022). Multidimensional poverty and adolescent mental health: Unpacking the relationship. *Social Science & Medicine, 311*, 115324. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.115324>
- Doi, S., Fujiwara, T., Isumi, A., & Ochi, M. (2019). Pathway of the association between child poverty and low self-esteem: Results from a population-based study of adolescents in Japan. *Frontiers Psychology, 10*, 1-12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00937>
- Doi, S., Isumi, A., & Fujiwara, T. (2020). The association between parental involvement behavior and self-esteem among adolescents living in poverty: Results from the K-

CHILD Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(17), 6277. <https://doi.org/10.3390/ijerph17176277>

Early Childhood Peace Consortium. (2023). *ECPC global call for urgent action and support to protect children and families affected by the recent earthquakes in Türkiye and Syria* [Press release]. <https://indd.adobe.com/view/f034f427-3978-406d-bdce-0051d289144f>

Erath, S. A., Flanagan, K. S., Bierman, K. L., & Tu, K. M. (2010). Friendships moderate psychosocial maladjustment in socially anxious early adolescents. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31(1), 15–26. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2009.05.005>

Erdoğan, Z. (2023). *Sosyal hizmet ve sosyoloji alanında çocuk yoksulluğuna yönelik yapılan yüksek lisans tezlerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yalova Üniversitesi.

Erkul, E. (2021). *Çocuk yoksulluğunun ekosistem perspektifi temelinde analizi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi.

Erol, N. ve Şimşek, Z. (1998). Çocuk ve gençlerde ruh sağlığı, yeterlik alanları, davranış ve duygusal sorunların dağılımı. N. Erol, C. Kılıç, M. Ulusoy, M. Keçeci ve Z. Şimşek (Eds.), *Türkiye ruh sağlığı profili raporu* içinde (s. 25-75). T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Eksen Tanıtım.

Filho, W. L., Azul, A. M., Brandli, L., Özuyar, P. G., & Wall, T. (Eds.). (2021). *No poverty*. Springer Nature. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-95714-2>

Fraenkel, J. R., Wallen, N., E., & Hyun, H. H. (2011). *How to design and evaluate research in education* (8th ed.). McGraw Hill.

Fridez, P. A. (2022). *Eradicating extreme child poverty in Europe: An international obligation and a moral duty*. Council of Europe. <https://pace.coe.int/files/29892/pdf>

- Fritz, M. S., & MacKinnon, D. P. (2007). Required sample size to detect the mediated effect. *Psychological Science, 18*(3), 233–239. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01882.x>
- Ge, T., & Wang, L. (2019). Multidimensional child poverty, social relationships and academic achievement of children in poor rural areas of China. *Children and Youth Services Review, 103*, 209–217. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.06.007>
- Generali, M. M., & Foss-Kelly, L. L. (2022). Addressing student poverty using the I-CARE Model in school counselor preparation. *Journal of Professional Counseling: Practice, Theory & Research, 49*(2), 63-75. <https://doi.org/10.1080/15566382.2022.2091081>
- Goodman, A., Lamping, D. L., & Ploubidis, G. B. (2010). When to use broader internalising and externalising subscales instead of the hypothesised five subscales on the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ): Data from British parents, teachers and children. *Journal of Abnormal Child Psychology, 38*(8), 1179–1191. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9434-x>
- Goodman, L. A., Pugach, M., Skolnik, A., & Smith, L. (2013). Poverty and mental health practice: Within and beyond the 50-minute hour. *Journal of Clinical Psychology, 69*(2), 182–190. <https://doi.org/10.1002/jclp.21957>
- Goodman, R. (1997). The strengths and difficulties questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 38*(5), 581–586. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1997.tb01545.x>
- Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 40*(11), 1337–1345. <https://doi.org/10.1097/00004583-200111000-00015>
- Gordon, D., Nandy, S., Pantazis, C., Pemberton, S., & Townsend, P. (2003). *The distribution of child poverty in the developing world. Centre for International Poverty*

Research.

<http://www.bristol.ac.uk/poverty/downloads/childpoverty/Child%20Poverty%20Report%20UNICEF.pdf>

Gölçek, A. G. (2022). *Türkiye'de yoksulluk riski: Çocuk ve yaşlı yoksulluğunun belirleyicileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Pamukkale Üniversitesi.

Guilamo-Ramos, V., Jaccard, J., & Dittus, P. (Eds.). (2010). *Parental monitoring of adolescents: Current perspectives for researchers and practitioners*. Columbia University Press. <https://doi.org/10.7312/guil14080>

Güngör-Abbak, E. C. (2023). *Kentsel yoksulluk bağlamında çocuk gözüyle yoksulluk ve yoksunluk algısı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.

Gürdal, İ. (2019). *Child poverty in Turkey – A decade of change* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Güvenir, T., Özbek, A., Baykara, B., Arkar, H., Şentürk, B., & İncekaş, S. (2008). Güçler ve Güçlükler Anketi'nin (GGA) Türkçe uyarlamasının psikometrik özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(2), 65-74. https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_30252/cogepderg-15-65.pdf

Haanpää, L., Kuula, M., & Hakovirta, M. (2019). Social relationships, child poverty, and children's life satisfaction. *Social Sciences*, 8(2), 35. <https://doi.org/10.3390/socsci8020035>

Hair, N. L., Hanson, J. L., Wolfe, B. L., & Pollak, S. D. (2015). Association of child poverty, brain development, and academic achievement. *JAMA Pediatrics*, 169(9), 822. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2015.1475>

Hao, Y., De France, K., & Evans, G. W. (2022). Persistence on challenging tasks mediates the relationship between childhood poverty and mental health problems. *International Journal of Behavioral Development*, 46(6), 562–567. <https://doi.org/10.1177/01650254221116870>

- Hefferon, C., Taylor, C., Bennett, D., Falconer, C., Campbell, M., Williams, J. G., Schwartz, D., Kipping, R., & Taylor-Robinson, D. (2021). Priorities for the child public health response to the COVID-19 pandemic recovery in England. *Archives of Disease in Childhood*, *106*(6), 533–538. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2020-320214>
- Hjalmarsson, S. (2018). Poor kids? Economic resources and adverse peer relations in a nationally representative sample of Swedish adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, *47*(1), 88–104. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0747-8>
- Hjalmarsson, S., & Mood, C. (2015). Do poorer youth have fewer friends? The role of household and child economic resources in adolescent school-class friendships. *Children and Youth Services Review*, *57*, 201–211. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2015.08.013>
- Hodgkinson, S., Godoy, L., Beers, L. S., & Lewin, A. (2017). Improving mental health access for low-income children and families in the primary care setting. *Pediatrics*, *139*(1), e20151175. <https://doi.org/10.1542/peds.2015-1175>
- Holland, M. L., Malmberg, J., & Peacock, G. G. (2017). *Emotional and behavioral problems of young children*. The Guilford Press.
- International Telecommunication Union. (2023). *Measuring digital development: Facts and figures 2023*. https://www.itu.int/hub/publication/d-ind-ict_mdd-2023-1/
- Ismail, A. H. (2019). *Somali'deki çocuk yoksulluğu: Sosyal koruma için bir çalışma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Isumi, A., Fujiwara, T., Nawa, N., Ochi, M., & Kato, T. (2018). Mediating effects of parental psychological distress and individual-level social capital on the association between child poverty and maltreatment in Japan. *Child Abuse and Neglect*, *83*, 142-150. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.07.005>
- Işık-Kuru, Y. (2021). *Türkiye'de çocuk yoksulluğu: Amasya Suluova ilçesi için alan çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi.

- Jerusalem, M., & Hessling, J. (2009). Mental health promotion in schools by strengthening self-efficacy. *Health Education, 109*, 329-341. <https://doi.org/10.1108/09654280910970901>
- Jhang, F. H. (2019). Life satisfaction trajectories of junior high school students in poverty: Exploring the role of self-efficacy and social support. *Journal of Adolescence, 75*, 85–97. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.07.011>
- Jiang, S. (2020). Psychological well-being and distress in adolescents: An investigation into associations with poverty, peer victimization, and self-esteem. *Children and Youth Services Review, 111*, 104824. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104824>
- Jiang, S., & Dong, L. (2022). Association between deprivation and cognitive ability among Chinese adolescents: Examining the mechanisms of parental involvement in a rural–urban dual system. *Current Psychology, 41*, 4602–4611. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-00981-0>
- Jolliffe, D. M., Mahler, D. M., Lakner, C., Atamanov, A., & Tetteh-Baah, S. K. (2022). *Assessing the impact of the 2017 PPPs on the international poverty line and global poverty.* World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/353811645450974574/pdf/Assessing-the-Impact-of-the-2017-PPPs-on-the-International-Poverty-Line-and-Global-Poverty.pdf>
- Juntunen, C. L., Pietrantonio, K. R., Hirsch, J. K., Greig, A., Thompson, M. N., Ross, D. E., & Peterman, A. H. (2022). Guidelines for psychological practice for people with low-income and economic marginalization: Executive summary. *American Psychologist, 77*(2), 291–303. <https://doi.org/10.1037/amp0000826>
- Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun nedenleri ve yoksullukla mücadele yolları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi.

- Kahraman, F. (2015). *Türkiye'de iç göç ve çocuk yoksulluğu: Gaziantep örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Karadeniz, M. (2022). *Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği ile mücadelede sosyal koruma tedbirleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Kauffman, J. M., & Landrum, T. J. (2017). *Characteristics of emotional and behavioral disorders of children and youth* (11th ed.). Pearson.
- Kaya, İ. (2008). *Yoksullukla mücadelede eğitimin rolü: Şartlı nakit transferi-ŞNT örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Keleş-Yüksel, Ş. Z. (2020). *A three-layered analysis of Turkey's social and economic support program: Intentions, implementations, and gender outcomes* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi.
- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36(3), 366–380. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.36.3.366>
- Khiatani, P. V., She, M. H. C., & Chui, W. H. (2021). Child poverty in an affluent city: Trends and risk factors in Hong Kong between 2011 and 2016. *Child Indicators Research*, 14, 2325–2346. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09845-w>
- Kılıç, Ö. (2023). *Roman topluluklardaki çocukların yoksulluk durumu ve emeklerinin istismarı: Bandırma örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi.
- Kim, B., Kim, D. H., Jang, S. Y., Shin, J., Lee, S. G., & Kim, T. H. (2022). Family economic hardship and adolescent mental health during the COVID-19 pandemic. *Frontiers in Public Health*, 10, 904985. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.904985>

- Kim, H., & Drake, B. (2018). Child maltreatment risk as a function of poverty and race/ethnicity in the USA. *International Journal of Epidemiology*, 47(3), 780–787. <https://doi.org/10.1093/ije/dyx280>
- Kiren-Gürler, Ö. (2011). *Türkiye'de çocuk yoksulluğu: Birleştirilmiş yatay kesit verileriyle tercih modellerinin uygulanması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Krzesni, D. (2015). Pedagogy of basic needs. *Counterpoints*, 503, 133–153. <http://www.jstor.org/stable/45136524>
- Kurtipek, R. (2021). *Türkiye'de çocuk yoksulluğunu etkileyen faktörler* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Lacey, R. E., Howe, L. D., Kelly-Irving, M., Bartley, M., & Kelly, Y. (2022). The clustering of Adverse Childhood Experiences in the Avon Longitudinal Study of Parents and Children: Are gender and poverty important? *Journal of Interpersonal Violence*, 37(5-6), 2218–2241. <https://doi.org/10.1177/0886260520935096>
- Lai, E. T. C., Wickham, S., Law, C., Whitehead, M., Barr, B., & Taylor-Robinson, D. (2019). Poverty dynamics and health in late childhood in the UK: Evidence from the Millennium Cohort Study. *Archives of Disease in Childhood*, 104(11), 1049–1055. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2018-316702>
- Lansford, J. E., & Banati, P. (Eds.). (2018). *Handbook of adolescent development research and its impact on global policy*. Oxford University Press.
- Lee, B. J., & Kim, S. W. (2012). Causes and consequences of childhood poverty in Korea: A panel data analysis. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 22(1-2), 6-19. <https://doi.org/10.1080/02185385.2012.681141>
- Lee, H. (2022). Family economic hardship and children's behavioral and socio-emotional outcomes in middle childhood: Direct and indirect pathways. *Children and Youth Services Review*, 138, 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106527>

- Lee, J., & Allen, J. (2022). Inequality in the intergenerational economic mobility in single mother-headed households. *Children and Youth Services Review*, 139, 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106566>
- Li, C., Liang, Z., Yin, X., & Zhang, Q. (2018). Family social capital mediates the effect of poverty on children's anxiety and depression. *Journal of Community Psychology*, 46(8), 983–995. <https://doi.org/10.1002/jcop.22086>
- Li, C., Yin, X., & Jiang, S. (2020). Effects of multidimensional child poverty on children's mental health in Mainland China. *Journal of Health Psychology*, 25(3), 400–415. <https://doi.org/10.1177/1359105317718379>
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543–562. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164>
- Marshall, S. K., Tilton-Weaver, L. C., & Bosdet, L. (2005). Information management: considering adolescents' regulation of parental knowledge. *Journal of Adolescence*, 28(5), 633–647. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.08.008>
- Masarik, A. S., & Conger, R. D. (2017). Stress and child development: A review of the Family Stress Model. *Current Opinion in Psychology*, 13, 85–90. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.05.008>
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
- Maslow, A. H. (1987). *Motivation and personality* (3rd ed.). Harper & Row Publishers.
- Maslow, A. H. (1998). *Toward a psychology of being* (3rd ed.). John Wiley & Sons.
- Mazza, J. R., Lambert, J., Zunzunegui, M. V., Tremblay, R., Boivin, M., & Côté, S. (2017). Early adolescence behavior problems and timing of poverty during childhood: A comparison of lifecourse models. *Social Science & Medicine*, 177, 35-42. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.01.039>

- McLaughlin, M., & Rank, M. R. (2018). Estimating the Economic Cost of Childhood Poverty in the United States. *Social Work Research, 42*(2), 73–83. <https://doi.org/10.1093/swr/svy007>
- Melby, J. N., Conger, R. D., Fang, S.-A., Wickrama, K. A. S., & Conger, K. J. (2008). Adolescent family experiences and educational attainment during early adulthood. *Developmental Psychology, 44*(6), 1519–1536. <https://doi.org/10.1037/a0013352>
- Metzler, M., Merrick, M. T., Klevens, J., Ports, K. A., & Ford, D. C. (2017). Adverse childhood experiences and life opportunities: Shifting the narrative. *Children and Youth Services Review, 72*, 141-149. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.10.021>
- Muris, P. (2001). A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 23*(3), 145–149. <https://doi.org/10.1023/a:1010961119608>
- Neher, A. (1991). Maslow's theory of motivation: A critique. *Journal of Humanistic Psychology, 31*(3), 89–112. <https://doi.org/10.1177/0022167891313010>
- Neppl, T. K., Senia, J. M., & Donnellan, M. B. (2016). Effects of economic hardship: Testing the Family Stress Model over time. *Journal of Family Psychology, 30*(1), 12–21. <https://doi.org/10.1037/fam0000168>
- Noltemeyer, A., James, A. G., Bush, K., Bergen, D., Barrios, V., & Patton, J. (2021). The relationship between deficiency needs and growth needs: The continuing investigation of Maslow's theory. *Child & Youth Services, 42*(1), 24–42. <https://doi.org/10.1080/0145935x.2020.1818558>
- Odenbring, Y. (2019). The daily life and reality behind child poverty in Sweden: Children's and adolescents' voices. *Child Indicators Research, 12*, 847-859. <https://doi.org/10.1007/s12187-018-9558-z>
- Opçin, E. (2018). *Tek ebeveynli ailelerde çocuk yoksulluğu: Tekirdağ ili alan çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırklareli Üniversitesi.

- Organisation of Economic Co-operation and Development. (2021). *CO2.2: Child poverty*.
https://www.oecd.org/els/CO_2_2_Child_Poverty.pdf
- Organisation of Economic Co-operation and Development. (2024). *Income inequality (indicator)*. <https://doi.org/10.1787/459aa7f1-en>
- Özkan-Kıranç, D. Ö. (2020). *Evsizlik üzerine bir kent araştırması: İzmir örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi.
- Öztürk, A. B. (2008). *Kentteki çocuk yoksulluğu: Keçiören örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual* (7th ed.). Routledge/Taylor & Francis Group.
<https://doi.org/10.4324/9781003117452>
- Patterson, G. R., & Stouthamer-Loeber, M. (1984). The correlation of family management practices and delinquency. *Child Development*, 55(4), 1299–1307.
<https://doi.org/10.2307/1129999>
- Patton, G. C., Sawyer, S. M., Santelli, J. S., Ross, D. A., Afifi, R., Allen, N. B., Arora, M., Azzopardi, P., Baldwin, W., Bonell, C., Kakuma, R., Kennedy, E., Mahon, J., McGovern, T., Mokdad, A. H., Patel, V., Petroni, S., Reavley, N., Taiwo, K., ... Viner, R. M. (2016). Our future: a Lancet commission on adolescent health and wellbeing. *The Lancet*, 387(10036), 2423–2478. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(16\)00579-1](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(16)00579-1)
- Poon, K. (2020). The impact of socioeconomic status on parental factors in promoting academic achievement in Chinese children. *International Journal of Educational Development*, 75, 102175. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2020.102175>
- Post, P. B., Grybush, A. L., Elmadani, A., & Lockhart, C. E. (2020). Fostering resilience in classrooms through child–teacher relationship training. *International Journal of Play Therapy*, 29(1), 9–19. <https://doi.org/10.1037/pla0000107>

- Qi, D., & Wu, Y. (2016). The extent and risk factors of child poverty in urban China – What can be done for realising the Chinese government goal of eradicating poverty before 2020. *Children and Youth Services Review*, 63, 74-82.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.02.015>
- Salmeron-Gomez, D., Engilbertsdottir, S., Cuesta, J., Newhouse, D., & Stewart, D. (2023). *Global trends in child monetary poverty according to international poverty lines*. World Bank.
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099835007242399476/pdf/IDU0965118d1098b8048870ac0e0cb5aeb049f98.pdf>
- Santrock, J. (2022). *Adolescence* (18th ed.). McGraw Hill.
- Save the Children. (2023). *Children in nearly 30% of households impacted by Türkiye's earthquake miss out as school year starts* [Press release].
<https://www.savethechildren.net/news/children-nearly-30-households-impacted-t-rkiye-s-earthquake-miss-out-school-year-starts>
- Save the Children & UNICEF. (2020). *Impact of COVID-19 on multidimensional child poverty*. <https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2020/09/Technical-Note-Save-the-Children-UNICEF-COVID-and-impact-on-multidimensional-child-poverty.pdf>
- Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D., & Patton, G. C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 2(3), 223–228.
[https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(18\)30022-1](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(18)30022-1)
- Sayıl, M., Kindap, Y., Bayar, Y., Bayraktar, F., Kurt, D., Tığrak, A. ve Yaban, E. H. (2012). *Ergenlik döneminde ebeveynlik ve ergenin psikososyal uyumu*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Sayıl, M. ve Kindap-Tepe, Y. (2020). Ana babanın kontrol davranışları ve ergenlik. M. Sayıl ve B. Selçuk (Eds.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma* içinde (s. 329-359). Koç Üniversitesi Yayınları.

- Schleicher, A. (2019). *PISA 2018: Insights and interpretations*.
<https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf>
- Schleicher, A. (2023). *PISA 2022: Insights and interpretations*.
<https://www.oecd.org/pisa/PISA%202022%20Insights%20and%20Interpretations.pdf>
- Schmidt, K. L., Merrill, S. M., Gill, R., Miller, G. E., Gademann, A. M., & Kobor, M. S. (2021). Society to cell: How child poverty gets “Under the Skin” to influence child development and lifelong health. *Developmental Review, 61*, 1-20.
<https://doi.org/10.1016/j.dr.2021.100983>
- Schunk, D. H. (1995). Self-efficacy and education and instruction. In J. E. Maddux (Ed.), *Self-efficacy, adaptation, and adjustment: Theory, research, and application* (pp. 281–303). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-6868-5_10
- Sezgin, F. H., Hobikoğlu, E. H. ve Budak, Y. (2022). Yoksulluk Algı Ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 14*(26), 229-244.
<https://doi.org/10.14784/marufacd.1055224>
- Shin, H., & Ryan, A. M. (2014). Early adolescent friendships and academic adjustment: Examining selection and influence processes with longitudinal social network analysis. *Developmental Psychology, 50*(11), 2462–2472.
<https://doi.org/10.1037/a0037922>
- Silwal, A. R., Engilbertsdottir, S., Cuesta, J., Newhouse, D., & Stewart, D. (2020). *Global estimate of children in monetary poverty: An update*. World Bank.
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/966791603123453576/pdf/Global-Estimate-of-Children-in-Monetary-Poverty-An-Update.pdf>
- Simons, L. G., Wickrama, K. A. S., Lee, T. K., Landers-Potts, M., Cutrona, C., & Conger, R. D. (2016). Testing family stress and family investment explanations for conduct

- problems among African American adolescents. *Journal of Marriage and Family*, 78(2), 498–515. <https://doi.org/10.1111/jomf.12278>
- Snyder, J., & Patterson, G. (1987). Family interaction and delinquent behavior. In H. C. Quay (Ed.), *Handbook of juvenile delinquency* (pp. 216–243). John Wiley & Sons.
- Sobel, M. E. (1982). Asymptotic confidence intervals for indirect effects in structural equation models. *Sociological Methodology*, 13, 290–312. <https://doi.org/10.2307/270723>
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyckx, K., & Goossens, L. (2006). Parenting and adolescent problem behavior: An integrated model with adolescent self-disclosure and perceived parental knowledge as intervening variables. *Developmental Psychology*, 42(2), 305–318. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.42.2.305>
- Sosu, E. M., & Schmidt, P. (2017). Economic deprivation and its effects on childhood conduct problems: The mediating role of Family Stress and Investment factors. *Frontiers in Psychology*, 8, 1580. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01580>
- Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, 71(4), 1072–1085. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00210>
- Sun, X., & Chen, M. (2022). Associations between perceived material deprivation, social support and violent victimization among Chinese children. *Child Abuse & Neglect*, 127, 105583. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105583>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2018). *Using multivariate statistics* (7th ed.). Pearson.
- Tay, L., & Diener, E. (2011). Needs and subjective well-being around the world. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(2), 354–365. <https://doi.org/10.1037/a0023779>
- Taylor-Robinson, D., Lai, E. T. C., Wickham, S., Rose, T., Norman, P., Bambra, C., Whitehead, M., & Barr, B. (2019). Assessing the impact of rising child poverty on the

unprecedented rise in infant mortality in England, 2000–2017: Time trend analysis. *BMJ Open*, 9(10), e029424. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2019-029424>

TEDMEM. (2022). *2021 eğitim değerlendirme raporu*. Türk Eğitim Derneği. <https://tedmem.org/download/2021-egitim-degerlendirme-raporu?wpdmdl=3948&refresh=631bad751ad701662758261>

Tekdemir, N. (2019). *Türkiye'de çocuk yoksulluğu ve çocuk yoksulluğunun belirleyicilerinin AB ülkeleriyle karşılaştırmalı analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.

Telef, B. B. ve Karaca, R. (2012). Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 169–187. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/231622>

Telef, B. B. ve Karaca, R. (2013). Ergenlerin öz-yeterliklerinin ve psikolojik semptomlarının incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 499-518.

The British Psychological Society. (2020). *Foundations for the best start in life – How a psychological approach to policy can help tackle poverty* [Briefing paper]. <https://cms.bps.org.uk/sites/default/files/2022-06/From%20poverty%20to%20flourishing%20-%20foundations%20for%20the%20best%20start.pdf>

Turgut, R. (2019). *Romanlar'da çocuk yoksulluğu: Kocaeli Tavşantepe mahallesi örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2014-2028)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). *İstatistiklerle çocuk, 2021*. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istatistiklerle_cocuk_2021.pdf

- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023a). *Yoksulluk ve yaşam koşulları istatistikleri, 2022* [Haber bülteni]. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023b). *Hanehalkı tüketim harcaması, 2022* [Haber bülteni]. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Tuketim-Harcamasi-2022-49690>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023c). *Gelir dağılımı istatistikleri, 2022* [Haber bülteni]. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023d). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2022* [Haber bülteni]. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *Gelir dağılımı istatistikleri, 2023* [Haber bülteni]. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2023-53711>
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. <https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
- United Nations. (2023). *The sustainable development goals report 2023: Special edition*. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2023.pdf>
- United Nations Development Programme. (2023). *Six months after the earthquakes in Türkiye*. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-08/undp-tr-six-months-after-earthquakes-in-turkiye-6-august-2023.pdf>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021). *When schools shut: Gendered impacts of COVID-19 school closures*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379270.locale=en>

United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF). (2019). *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve ihtiyari protokoller, usûl kuralları ile Çocuk Hakları Komitesi genel yorumları*.
<https://www.unicef.org/turkiye/media/7941/file>

United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF). (2021a). *The state of the world's children 2021: On my mind – promoting, protecting and caring for children's mental health*. <https://www.unicef.org/media/114636/file/SOWC-2021-full-report-English.pdf>

United Nations International Children's Emergency Fund. (2021b). *Preventing a lost decade*. <https://www.unicef.org/media/112891/file/UNICEF%2075%20report.pdf>

United Nations International Children's Emergency Fund. (2022). *UNICEF's commitment to ending child poverty and achieving the Sustainable Development Goals: Measurement, advocacy and evidence-based policies*.
<https://www.unicef.org/media/123281/file/UNICEF%E2%80%99s%20Commitment%20to%20Ending%20Child%20Poverty%20and%20Achieving%20the%20SDGs.pdf>

United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) and The Global Coalition to End Child Poverty. (2017). *A world free from child poverty*.
<https://www.unicef.org/media/65161/file/Child-Poverty-SDG-Guide-EN.pdf>

United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) Innocenti – Global Office of Research and Foresight. (2023). *Innocenti report card 18: Child poverty in the midst of wealth*. <https://www.unicef.org/globalinsight/media/3291/file/UNICEF-Innocenti-Report-Card-18-Child-Poverty-Amidst-Wealth-2023.pdf>

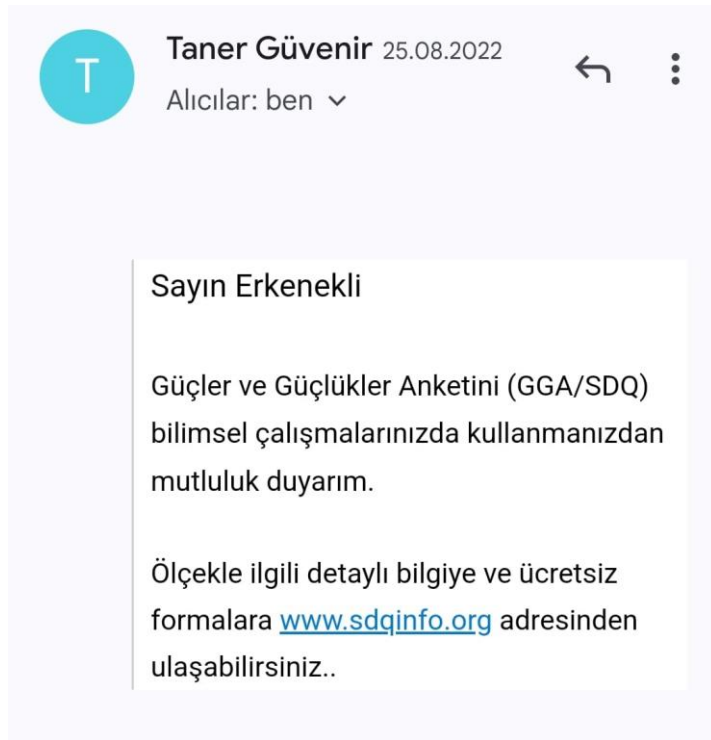
van Lancker, W., & Parolin, Z. (2020). COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. *The Lancet Public Health*, 5(5), e243–e244.
[https://doi.org/10.1016/s2468-2667\(20\)30084-0](https://doi.org/10.1016/s2468-2667(20)30084-0)

- World Health Organization. (2012). *Adolescent mental health*.
https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/44875/9789241503648_eng.pdf?sequence=1
- Yusufoglu, Ö. Ş. (2015). *Parçalanmış ailelerin yoksulluğu ve geçinme stratejileri: Elazığ örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi.
- Zhang, L., & Han, W. J. (2022). Multidimensional poverty and children's behavioral trajectories in immigrant families: Beating the odds? *Children and Youth Services Review, 139*, 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106534>
- Zhang, Y. (2021). The role of socioeconomic status and parental investment in adolescent outcomes. *Children and Youth Services Review, 129*, 106186. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106186>
- Ziebold, C., Evans-Lacko, S., Andrade, M. C. R., Hoffmann, M., Fonseca, L., Barbosa, M., Pan, P. M., Miguel, E., Bressan, R., Rohde, L. A., Salum, G., Schafer, J., de Jesus Mari, J., & Gadelha, A. (2023). Childhood poverty and mental health disorders in early adulthood: Evidence from a Brazilian cohort study. *European Child & Adolescent Psychiatry, 32*(5), 903–914. <https://doi.org/10.1007/s00787-021-01923-2>
- Zimmerman, A., Lund, C., Araya, R., Hessel, P., Sanchez, J., Garman, E., Evans-Lacko, S., Diaz, Y., & Avendano-Pabon, M. (2022). The relationship between multidimensional poverty, income poverty and youth depressive symptoms: cross-sectional evidence from Mexico, South Africa and Colombia. *BMJ Global Health, 7*(1), e006960. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2021-006960>

EK-A: Ölçeklerin Kullanım İzinleri**EK-A1: Yoksulluk Algı Ölçeği Kullanım İzni****FUNDA HATICE...** 25.08.2022

Alıcılar: ben ▾

Burak Erkenekli merhabalar, makaleyi referans göstermek şartı ile geliştirmiş olduğumuz "yoksulluk algı ölçeği"ni kullanabilirsiniz. Ölçekte ortalama cevap ya da toplam puan ile çalışabilirsiniz. Puan arttıkça yoksulluk azalmaktadır. Ölçekte bir kesim noktası (cutoff) yoktur. Ölçek maddeleri makale içinde yer alan açıklayıcı faktör analizi tablosunda yer almaktadır, o tabloda boyutlar ve boyutları oluşturan maddeleri bulabilirsiniz. iyi çalışmalar dilerim. Funda H. Sezgin.

EK-A2: Güçler ve Güçlükler Anketi Kullanım İzni

EK-A3: Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği Kullanım İzni

Bulent Baki Telef 02.09.2022

Alıcılar: ben

Merhabalar,

Ekte ölçeği, geçerlik ve güvenilirliğini gönderiyorum.
Araştırmanızda kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar.

EK-A4: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği Kullanım İzni**Melike Sayıl** 06.09.2022

Alıcılar: ben ∨

Burak merhaba,

Ölçek ekte bilgisi yer alan kitapta yayınlanmış olduğu için iznime gerek olmadan kullanabilirsiniz. İlgili tüm bilgileri de orada bulabilirsiniz.

Başarılar dilerim,

Melike Sayıl

EK-B: Araştırma Etik Komisyonu Onay Bildirimi

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-51450103-050.01.04-00000479687
Konu : Etik Kurul Kararı

23.11.2022

Sayın Arş. Gör. Burak ERKENEKLİ

Kirsehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 22.11.2022 tarihli ve 2022/09/15 sayılı kararı yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Nur ÇETİN
Kurul Başkanı

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL DEğERLENDİRME VE
KARAR FORMU

Değerlendirme Talebinde Bulunan Kişi/Kurum	Arş. Gör. Burak ERKENEKLİ		
Değerlendirme Başvuru Tarihi	14.11.2022		
Değerlendirilmesi Talep Edilen Eserin/Araştırmanın Adı	Çocuk Yoksulluğu ve Duygusal- Davranışsal Sorunlar Arasındaki İlişi: Öz-Yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rolü		
Değerlendirilmesi Talep Edilen Araştırma/Ölçek/Anket/Görüşme Formu			
Değerlendirmeyi Yapan Etik Kurul	KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU		
Değerlendirme Toplantı Bilgileri	Yeri	Tarihi	Saati
	İİBF Toplantı Salonu	22.11.2022	14:30
Karar No	Karar Tarihi	22.11.2022	
	Karar No	2022/09/15	
Karar Sonucu	(X) Kabul	☒ Oybirliği	
		☐ Oy Çokluğu	
	( ) Ret	☐ Oybirliği	
		☐ Oy Çokluğu	

Etik Kurulumuz, yukarıda başvuru bilgileri yer alan eser/araştırma için toplanarak bilimsel araştırmalar ve yayın etiği açısından değerlendirme yapmış ve aşağıda gerekçesi açıklanan karar(lar) almıştır:

Karar ve Gerekçesi

Arş. Gör. Burak ERKENEKLİ'ye ait "Çocuk Yoksulluğu ve Duygusal- Davranışsal Sorunlar Arasındaki İlişi: Öz-Yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rolü" başlıklı araştırmanın, bilimsel araştırmalar etiği açısından yapılan değerlendirme sonucunda kabulüne ancak YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi 4. Maddesinin 2/g fıkrasına göre araştırma verilerinin yayımlanabilmesi için araştırma yapılan kurumdan resmi izin alınması sorumluluğunun araştırmacıya ait olduğuna oy birliğiyle karar verildi.

Etik Kurul Başkanı
Prof. Dr. Nur ÇETİN

EK-C: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Temel Eğitim Genel Müdürlüğü

Tarih: 20/12/2022 09:41
Sayı: E-605.01.00002580514

Sayı : E-70297673-605.01-66171722
Konu : Araştırma İzin Talebi
(Burak ERKENEKLİ)

19.12.2022

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : a) Üniversitenizin 05/12/2022 tarihli ve-51944218-301.11-00002552271 sayılı yazısı.
b) Millî Eğitim Bakanlığının 21.01.2020 tarihli ve 1563890 Sayılı Araştırma Uygulama izinleri 2020/2 Nolu Genelgesi.

Üniversitenizin, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Burak ERKENEKLİ'nin "Çocuk Yoksulluğu ve Duyusal-Davranışsal Sorunlar Arasındaki İlişki: Öz-Yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rolü" konulu araştırma izin talebine ilişkin ilgi (a) yazısı ve ekleri Genel Müdürlüğümüze incelenmiştir.

Söz konusu araştırmanın eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması, uygulamalarda sadece yazımız ekinde gönderilen yer alan mühürlü formların kullanılması ve elde edilen kişisel verilerin gizliliğine dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede araştırmanın Genel Müdürlüğümüze bağlı okullarda yürütülmesi uygun görülmüştür.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Songül KOÇER
Bakan a.
İzleme ve Değerlendirme
Daire Başkanı

EK-Ç: Gönüllü Katılım ve Bilgilendirilmiş Onam Formu

Gönüllü Katılım ve Bilgilendirilmiş Onam Formu

Tarih:

Sayın Anne Babalar,

Araştırmamıza göstermiş olduğunuz ilgi ve ayıracağınız zaman için çok teşekkür ederiz. Bu form yürüteceğimiz araştırmanın amacını size anlatacak olup sizin ve çocuğunuzun katılımcı olarak haklarını tanımlamayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın Amacı: "Çocuk Yoksulluğu ve Duygusal-Davranışsal Sorunlar Arasındaki İlişki: Öz-Yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rolü" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında yoksulluk ile çocukların duygusal ve davranışsal sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla çocuğunuz, okul idaresinin uygun gördüğü saatlerde, sınıf ortamında bir anket uygulamasına katılacak ve çocuğunuzdan kendisine verilen formları doldurması istenecektir. Bunun yanında sizlerden de bir anket formu doldurmanız istenmektedir. Söz konusu anket formları araştırmanın amacına uygun olarak seçilmiş olan sorulardan oluşmaktadır. Bu kapsamda sizden "Yoksulluk Algı Ölçeği" isimli formu doldurmanız; çocuğunuzdan "Kişisel Bilgi Formu", "Güçler ve Güçlükler Anketi", "Çocuklar için Özyeterlik Ölçeği" ve "Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği" formlarını doldurması beklenmektedir. Bu anket uygulaması için Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan ve Millî Eğitim Bakanlığı'ndan onay alınmıştır.

Katılım Koşulları: Bu araştırma için Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan ve resmi ortaokullarda (5, 6, 7, ve 8. sınıflarda) öğrenimlerini sürdüren öğrencilere ve velilerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılımcının Sahip Olduğu Haklar: Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu araştırmaya katılmama ve çocuğunuzun da bu araştırmaya katılmamasını seçme hakkına sahipsiniz. Ayrıca siz ya da çocuğunuz araştırmaya başta onay verseniz de bu araştırmadan istediğiniz zaman çekilme hakkına sahipsiniz. Her iki durumda da herhangi bir yaptırım/ceza vb. uygulanması söz konusu değildir. Ölçme araçlarının uygulaması veliler için yaklaşık 20 dakika, öğrenciler için yaklaşık 40 dakika sürmektedir. Aklınıza takılan soru olduğunda istediğiniz zaman sorabilirsiniz.

Bilgilerin Saklanması: Bu belgelerin gizliliği araştırmacı/lar tarafından sağlanacak ve belgeler araştırmanın amacı dışında herhangi bir yerde kullanılmayacaktır. Bu çalışmanın amacına uygun bir şekilde yürütüldüğünden emin olmak isterseniz sorumlu yerlere (ör., Etik Komisyonu) başvurup inceleme yapılmasını isteyebilirsiniz. Bu araştırmayla ilgili daha fazla bilgi almak için araştırmacı Burak Erkenekli ve Doç. Dr. Nilüfer Koçtürk'ün bilgileri aşağıda verilmiştir. Çocuğunuzun ve kendinizin çalışmaya katılmanız ile ilgili onay vermeden önce veya onay verdikten sonra sormak istediğiniz herhangi bir durumla ilgili iletişime geçebilirsiniz.

Ebeveyn Olarak;

Doç. Dr. Nilüfer Koçtürk'ün danışmanlığında araştırmacı Burak Erkenekli tarafından Hacettepe Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi kapsamında yürütülen ve çocuğumun ve kendimin katılımcı olması teklif edilen araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgileri dikkatli bir şekilde okudum. Bu çalışmaya çocuğumun katılması durumunda ilgili bilgilerin gizliliğine büyük bir özen ve saygıyla yaklaşıp korunacağına inanıyorum. Araştırmaya dair yapılan açıklamaları anladım ve araştırmaya katılmayı ve çocuğumun da araştırmaya katılmasını gönüllü bir şekilde kabul ediyorum.

Araştırmaya çocuğunuzun ve kendinizin katılmasını kabul ediyorsanız, lütfen aşağıdaki ilgili yeri imzalayınız. Gönüllü katılım formunuz kapalı kalacak ve gizli tutulacaktır. Bu formun, araştırmada kullanılacak ölçeklere çocuğunuzun vereceği cevaplarla herhangi bir ilgisi yoktur.

Katılımcı:

Adı-Soyadı:

Adres:

Telefon:

İmza:

Sorumlu Araştırmacı:

Doç. Dr. Nilüfer Koçtürk

Hacettepe Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

İmza:

Araştırmacı:

Burak Erkenekli
Hacettepe Üniversitesi
RPD Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

İmza:

EK-D: Ölçekler

EK-D1: Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu

Değerli Öğrenci,

Bu formdan elde edeceğim bilgileri, gerçekleştireceğim bilimsel araştırmada kullanacağım. Bu nedenle formu içten bir şekilde doldurmanı ve tüm soruları yanıtlamanı rica ederim. Yanıtların gizli tutulacak ve sadece bu araştırma kapsamında kullanılacak. Zamanını ayırıp bilime sağladığın katkı için şimdiden teşekkür ederim.

Yaşın:

Cinsiyetin:

Kaçıncı sınıf öğrencisisin:

Geçen Yıla Ait Karne Ortalamın:

70 puandan düşük

70-84.99 puan arası

85 puan ve üzeri

Kaç kardeşin var:

Annen

Sağ

Vefat

Öz

Üvey

Tam zamanlı çalışıyor

Yarı zamanlı çalışıyor

Çalışmıyor

Okur-yazar

Okur-yazar değil

İlkokul mezunu

Ortaokul mezunu

Lise mezunu

Üniversite mezunu

Baban

Sağ

Vefat

Öz

Üvey

Tam zamanlı çalışıyor

Yarı zamanlı çalışıyor

Çalışmıyor

Okur-yazar

Okur-yazar değil

İlkokul mezunu

Ortaokul mezunu

Lise mezunu

Üniversite mezunu

EK-D2: Yoksulluk Algı Ölçeği Örnek Maddeleri

YOKSULLUK ALGI ÖLÇEĞİ						
Aşağıda yer alan her bir cümleyi dikkatlice okuyunuz ve size en uygun olan cevabı işaretleyiniz.		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
4	Aile içinde gıda yetersizliği nedeniyle zayıf kişi yoktur.	1	2	3	4	5
5	Ailemizin yaşadığı ev, insanca yaşamaya uygun; düzgün koşullara sahiptir.	1	2	3	4	5
9	Evdeki kişiler düzenli olarak yıkanma ve temizlenme imkanına sahiptir.	1	2	3	4	5
11	Sağlık problemi yaşadığımızda tedavisini rahatlıkla yaptırırız.	1	2	3	4	5
14	Ailemizde çocukların okumasını destekliyoruz.	1	2	3	4	5
15	Ailemizde bir sorun olduğunda haklarımızı ve ne yapmak gerektiğini devlet yetkililerinden rahatça öğreniriz.	1	2	3	4	5
16	Sosyal hizmetlere rahatça erişebilir ve yararlanabiliriz.	1	2	3	4	5
33	Yaşadığım yerde temiz suya ulaşabilirim.	1	2	3	4	5

EK-D3: Güçler ve Güçlükler Anketi Örnek Maddeleri**GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ (SDQ-Tur)**

Her cümle için, Doğru Değil, Kısmen Doğru, Tamamen Doğru kutularından birini işaretleyiniz. Kesinlikle emin olamazsanız ya da size anlamsız görünse de elinizden geldiğince tüm cümleleri yanıtlamanız bize yardımcı olacaktır. Lütfen yanıtlarınızı son 6 ay içindeki durumunuzu göz önüne alarak veriniz.

Adınız: .....

Kız / Erkek

Doğum Tarihi: .....

	Doğru Değil	Kısmen Doğru	Kesinlikle Doğru
İnsanlara karşı iyi davranmaya çalışırım. Onların duygularını önemserim.	☐	☐	☐
Uzun süre kıpırdamadan oturamam, huzursuz olurum.	☐	☐	☐
Çok fazla baş ağrım, karın ağrım ya da bulantım olur.	☐	☐	☐
Genellikle başkalarıyla paylaşıyorum (Örn. Yiyeceklerimi, oyunlarımı, kalemimi v.s.).	☐	☐	☐
Çok öfkelenirim ve sıkça kontrolümü kaybederim.	☐	☐	☐
Genellikle kendi başımayım. Genelde yalnız oynarım ya da başkalarıyla birlikte olmaktan kaçınırım.	☐	☐	☐
Genellikle bana söyleneni yaparım.	☐	☐	☐
Çok endişelenirim.	☐	☐	☐

EK-D4: Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği Örnek Maddeleri

Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği

Sevgili öğrenciler, aşağıdaki soruları dikkatlice okuyup, sizin duygu ve düşüncelerinizi yansıtan her soru için sadece bir cevabı işaretleyiniz. Aşağıdaki sorulara cevabınız “Hiç” ise 1’i, “Biraz” ise 2’yi “Oldukça iyi” ise 3’ü, “İyi” ise 4’ü “Çok iyi” ise 5’i işaretleyiniz. Teşekkürler.

		Hiç	Biraz	Oldukça iyi	İyi	Çok iyi
1.	Sınıf arkadaşlarınız sizinle aynı görüşte olmadığı zaman kendi görüşlerinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	☐	☐	☐	☐	☐
3.	Yapılacak başka ilgi çekici şeyler olduğunda dersinizi ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?	☐	☐	☐	☐	☐
7.	Tanmadığınız bir kişi ile sohbet etme konusunda ne kadar iyisiniz?	☐	☐	☐	☐	☐
12.	Her dersinizde ders boyunca dikkatinizi ne kadar iyi toparlayabiliyorsunuz?	☐	☐	☐	☐	☐
19.	Sizi rahatsız eden düşüncelerinizi bastırma konusunda ne kadar başarılısınız?	☐	☐	☐	☐	☐
21.	Olması muhtemel şeyler için endişe etmeme konusunda ne kadar başarılısınız?	☐	☐	☐	☐	☐

EK-D5: Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği Örnek Maddeleri

Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği						
<p>Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz. Her bir durumdan annenizin ne kadar sıklıkla haberi olup olmadığını sağda yer alan sütunlarda size uyan seçeneği daire içine alarak belirtiniz.</p> <p>ANNEMİN,</p>	Hiçbir zaman haberi olmaz	Çok seyrek haberi olur	Bazen haberi olur	Sık sık haberi olur	Her zaman haberi olur	
	1. Boş zamanlarımda ne yaptığımdan					
	2. Boş zamanlarımda kiminle arkadaşlık ettiğimden					
	5. Sınavlarımın ne zaman olduğundan					
	8. Okuldan sonra nereye gittiğimden ve ne yaptığımdan					

EK-E: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- * tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- * görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- * başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- * atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- * kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- * bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

...../...../.....

(İmza)

Burak ERKENEKLİ

EK-F: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu

12/02/2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

Tez Başlığı: Yoksulluk ve Duygusal-Davranışsal Sorunlar Arasındaki İlişki: Öz-yeterliğin ve Ebeveyn İzleminin Aracı Rolü

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak **Turnitin** adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
12/02/2024	168	241125	19/01/2024	9	2249208255

Uygulanan filtreler:

- Kaynaklar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: Burak ERKENEKLİ

Öğrenci No.: N20135246

Ana Bilim Dalı: Eğitim Bilimleri

İmza

Programı: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

(Unvan, Ad Soyadı, İmza)

EK-G: Thesis/Dissertation Originality Report

12/02/2024

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School of Educational Sciences
To The Department of Educational Sciences

Thesis Title: The Relationship Between Poverty and Emotional-Behavioral Problems: The Mediating Roles of Self-Efficacy and Parental Monitoring

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
12/02/2024	168	241125	19/01/2024	9	2249208255

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Lastname: Burak ERKENEKLİ

Student No.: N20135246

Department: Educational Sciences

Program: Guidance and Psychological Counseling

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

Signature

ADVISOR APPROVAL

APPROVED
(Title, Name Lastname, Signature)

EK-H: Yayınlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

..... / ..... / .....

(imza)

Burak ERKENEKLİ

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6.1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezinerişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
  - (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3 şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanın önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
  - (3) Madde 7.1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
- Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir
- *Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

